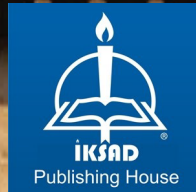

KÜLTÜREL MİRAS VE ALAN YÖNETİMİ

DOÇ.DR. SEVCAN YILDIZ

KÜLTÜREL MİRAS VE ALAN YÖNETİMİ

Doç. Dr. Sevcan YILDIZ

DOI: <https://dx.doi.org/10.5281/zenodo.11176941>

Copyright © 2024 by iksad publishing house
All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, distributed or transmitted in any form or by any means, including photocopying, recording or other electronic or mechanical methods, without the prior written permission of the publisher, except in the case of brief quotations embodied in critical reviews and certain other noncommercial uses permitted by copyright law. Institution of Economic Development and Social Researches Publications®

(The Licence Number of Publicator: 2014/31220)

TURKEY TR: +90 342 606 06 75

USA: +1 631 685 0 853

E mail: iksadyayinevi@gmail.com

www.iksadyayinevi.com

It is responsibility of the author to abide by the publishing ethics rules.

Iksad Publications – 2024©

ISBN: 978-625-367-707-7

Cover Design: Mehmet Ali BİRDANE

June / 2024

Ankara / Turkey

Size = 16x24 cm

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR LİSTESİ.....	2
GİRİŞ	5
1. BÖLÜM.....	7
KÜLTÜREL MİRAS YÖNETİMİ.....	7
1.1.Kültürel Miras ve Yönetimi Kavramı	7
1.2.Kültürel Mirasın Önemi.....	13
1.3. Kültürel Mirasın Korunması	17
1.3.1. Kültürel Mirasın Korunma Yolları	23
1.3.2. Kültürel Mirasın Etki Boyutları.....	32
1.3.2.1. Sosyo-Kültürel Etki Boyutu.....	32
1.3.2.2. Ekonomik Etki Boyutu	34
1.3.2.3. Hukuki Etki Boyutu	39
1.4.Kültürel Miras Yönetim Planı.....	44
1.4.1. Kültürel Miras Yönetim Planı Paydaşları.....	50
1.4.1.1. Ortaklık Kurulması	51
1.4.1.2. Halkın Katılımı	52
1.4.1.3. Ziyaretçi Yönetimi.....	54
1.4.1.3.1. Ziyaretçi Yönetim Stratejileri.....	56
1.4.1.3.2. Ziyaretçi Etkilerinin Türleri	57
1.4.1.3.3. Sorunlar	61
1.4.1.3.4. Ziyaretçi Etkilerinin Yönetimine Yönelik Teknikler	62
2. BÖLÜM	70
ALAN YÖNETİMİ.....	70
2.1.Alan Yönetimi Hedefleri.....	70
2.2.Alan Yönetimi Kategorileri	71
2.3.Yönetim Alanının Belirlenmesi	73
2.4.Alan Yönetimi Planı ve Hazırlanması	74
2.5.Alan Yönetimi Birimleri	76
KAYNAKÇA	83

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
BM	Birleşmiş Milletler Örgütü
CBS	Coğrafi Bilgi Sistemleri
CEU	Council for European Urbanism Avrupa Kent Plancıları Konseyi
ICOMOS	International Council on Monuments and Sites Uluslararası Anıtlar ve Siteler Konseyi
IUCN	International Union for Conservation of Nature Dünya Koruma Birliği
TC	Türkiye Cumhuriyeti
TDK	Türk Dil Kurumu
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü

“Ancak memleketimizin hemen her tarafında emsalsiz defineler halinde yatmakta olan kadim medeniyet eserlerinin ilerde tarafımızdan meydana çıkarılarak ilmi bir surette muhafaza ve tasnifleri ve geçen devirlerin sürekli ihmali yüzünden pek harap bir hale gelmiş olan abidelerin muhafazaları için müze müdürlüklerine ve hafriyat işlerinde kullanılmak üzere arkeoloji mütehassıslarına kat’i lüzum vardır.”

Gazi Mustafa Kemal

GİRİŞ¹

Anadolu, Trakya dışındaki yurdumuzun büyük bölümü, yaklaşık bin yıllık ana vatanımıza verilen isimdir. Asya ve Avrupa kıtalarının bulunduğu bir noktada bulunduğu ve doğal bir geçiş oluşturduğu için, tarih boyunca Asya, Avrupa ve hatta Afrika'dan gelen sayısız göç dalgalarının kavşak noktası olmuştur. Bu kavşakta buluşan değişik uygarlıkları kendi potasında eriterek yeni bir biçim, yeni bir renk vermiştir. Anadolu'nun tarihi, bir anlamda göçebe kabilelerle koloni toplulukların ve bunların akınlarının, uygarlıklarının, kültürlerinin, devletlerin yükseliş ve çöküşlerinin tarihi olmuştur.

Anadolu ismi bir anlamda eski çağlardaki dinsel ve toplumsal yapı ile uyum sağlamıştır. Türkçede Anadolu kelimesi ile “Anaların dolu olduğu yer” anlaşılmaktadır. Tunç çağında Mezopotamyalıların Anadolu'ya “Bin Tanrı Ülkesi” dedikleri anımsandığında, bu sözcük bir diğer açıdan da anlam kazanmaktadır. Anadolu ismi günümüzde coğrafik anlamda kullanılmaktadır.

Anadolu Akdeniz uygarlıklarının beşiğidir. Bilge düşüncelerin, sanat akımlarının, dinlerin ortaya çıktığı, kaynaştığı, çevreye yayıldığı yerdir. Tüm uygarlıkların kaynağı sayılan Sümer uygarlığının, dinle düşüncenin, doğayla doğa ötesinin birleşip kaynaştığı yer olması nedeniyle Anadolu'nun her karış toprağında farklı uygarlıkların kültürel mirası bu topraklarda kozmopolit bir yapı oluşturmuştur. Değişik uygarlıklardan bize miras kalan, çok değerli olan, kültürel mirasımızı korumak ve onu gelecek nesillere aktarmak ise bizim en önemli görevlerimizdendir.

Kültürel miras kapsamında, kalelerin de çok önemli yerleri bulunmaktadır. İlk çağlardan beri insan, ailesini ve yiyeceğini korumak için barındığı mekânın etrafını duvarlarla örmüştür. Daha sonra birlikte yaşamak zorunda kaldığı diğer insan topluluklarıyla yerleşim alanları kurmuş ve güvenlikleri için bu mekânların etrafını surlarla çevirip kaleleri oluşturmuşlardır.

Anadolu'da ilk çağlardan itibaren kaleler yapılmıştır. Bu kaleler değişik mimari üsluplarla yapılmış olmalarına rağmen yapılış amaçları ve işlevleri hemen hemen aynıdır. Çalışma kapsamında M.Ö. 2. yüzyılda kurulan, tarih boyunca değişik medeniyetlere ev sahipliği yapmış olan ve hala büyük bir kısmı ayakta olan Alanya Kale'si ve içindeki eserler incelenmiş olup kültürel miras alan yönetimi kapsamında ziyaretçi yönetimi ile ilgili alınması gereken önlemler hakkında öneriler getirilmiştir.

¹ Bu kitap Doktora tezinden üretilmiştir.

1. BÖLÜM

KÜLTÜREL MİRAS YÖNETİMİ

1.1. Kültürel Miras ve Yönetimi Kavramı

Yeryüzü üzerindeki en büyük gösteri olarak tanımlanan turizmin hayat kaynağı mirastır. Miras sözlük karşılığı olarak bir neslin kendinden sonra gelen nesle bıraktığı şeyler olarak tarif edilmektedir. Miras turizminin birçok tanımı yapılmıştır. Miras turizmi bir nesilden diğerine geçen her türlü kaynağın kullanımını ifade etmektedir. Buna göre halen kullanılmakta olan birçok kolaylık (gazino, eğlence parkı vb.) potansiyel miras turizmi kaynağıdır. Başka bir tanımda miras turizmi; odak noktası miras kalan şeyler olan turizm şekli olarak tarif edilmektedir. Miras kalan şeyler de tarihi binalardan, sanat çalışmalarına ve güzel manzaraya kadar değişen anlamlar ihtiva etmektedir. Miras geçmişin bugünkü kullanımı olarak ele alınırsa, miras turizmi geçmişin turizm için kullanımını ifade etmektedir. Dolayısıyla miras turizminde asıl olan, turistlerin miras değerlerini kendi miraslarının bir parçası olarak algılamalarıdır. Sadece miras kalan değerlerin nitelikleri düşünüldüğünde, gerçekleştirilen turizm faaliyetleri, turizmin bir alt dalı olan tarihi turizmden başka bir şey değildir. ²

Kültür turizmi ise; bireylerin her zaman ikamet ettikleri yerlerden ayrılarak, kültürel ihtiyaçları tatmin etmek ve başka kültürler hakkında bilgi edinmek amacıyla kültürel çekiciliklere seyahat etmeleridir. Bu bağlamda kültürel turizmi; sit alanlarının, olayların, çekiciliklerin ve/veya deneyimlerin, ziyaretçinin temel deneyimleri olarak pazarlandığı niş pazarlara hitap eden bir turizm türü şeklinde tanımlamak mümkündür. Diğer yandan dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta da, kültürel turizmin; bireylerde tarih ve kültürel miras bilincini artıran bir hatırlatıcı olarak; yerel halkın yaşam kalitesini yükseltmeyi ve geleneksel yaşam tarzlarını korumayı amaçlayan turizm biçimi olduğudur. ³

Kültür denilen ve sembollerle aktarılan kavram, insan gruplarının ayırt edici başarılarını içeren, açık veya gizli şablonları kapsamaktadır. Kültürün temelinde geleneksel fikirler ve onlara bağlı değerler yer almaktadır. ⁴

²Aliağaoğlu, A. (2004) “Sosyo-Kültürel Miras Turizmi ve Türkiye’den Örnekler”, Ankara Üniversitesi Coğrafi Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, 50–64, s. 51.

³ Bahçe A.S. (2009) “Kırsal Gelişimde Kültür (Miras) Turizmi Modeli”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 25, Aralık, 1-12, s.2.

⁴ Edson G. (2004) “Heritage: Pride or Passion, Product or Service?”, International Journal of Heritage Studies, Vol.10, No.4, 333-348, s. 335.

Pek çok kanun kültürel mirasın korunmasına yöneliktir çünkü birkaç yıldır ülkeler “kültür” kelimesini insanın yaptığı, topladığı her şey için kullanmaktadır ve pek çok durumda sadece somut miras dikkate alınmaktadır. Bu bakış açısı kültürün “bir grup insanın yaşam biçimi” olarak tanımlanmasına neden olmaktadır. Bu bakış açısı, kültürel ve doğal mirasın insan varlığının birbirinden ayrı ancak bağlantılı özelliği olarak kabul edilmesi ve şarkı, dans, dil ve yemekle ilgili uygulamalar gibi soyut öğelere de önem verilmesi için gözden geçirilmiştir.⁵

Kültürel turizmin temel unsurlarından biri olarak son yıllarda önemi giderek artan ve turizmin ekonomik bir değer olarak kullandığı bir kavram olarak değerlendirilen kültürel mirası, insanın bilinen tüm zaman dilimleri içinde yaşadığı, biriktirdiği, geliştirerek, yeni sentezlerle var oluşunu sürdürerek, zenginleştirerek ve sürekliliğini sağlayarak kendinden sonrakilere aktardığı veriler dizisi olarak, bir anlamda yaşam karşısındaki duruşu, varlığının kanıtı olarak nitelendirilebilmektedir. Kültürel mirasın literatürdeki tanımı, 1972 yılında Paris’te imzalanan "Dünya Kültür ve Doğal Mirasın Korunması Hakkında Sözleşme" yoluyla verilmiştir. Bu sözleşmede kültürel ve doğal miras;

➤ **Anıtlar:** Arkeolojik çalışmalar, anıtsal heykeltıraşlık ve ressamlık, yapı gruplarının birimleri veya alt parçaları (arkeolojik değeri ve peyzajla homojenliği ayrı veya bitişik yapılar), tarih, sanat ve bilim gözüyle bakıldığında üstün evrensel değerler olarak değerlendirilen varlıklar, binalar ya da bina kalıntıları: Camiler, kiliseler, şatolar, özelliği olan evler,

➤ **Beldeler:** İnsanın veya insan ile birlikte doğanın beraber ortaya çıkardığı işler, tarihsel, estetik, etnolojik ve antropolojik bakış açısıyla arkeolojik doğa, yazıtlar, mağara tipi konutlar veya bunların birleşimi gibi; tarih, sanat ve bilim gözüyle bakıldığında üstün evrensel değerler olarak değerlendirilen varlıklar olmak üzere farklı birimler olarak belirtilmiştir.

Ayrıca tarihsel kültürel çekiciliklere ilişkin başka bir sınıflandırma daha dikkat çekmektedir:

➤ **Tarihi olayların meydana geldiği yerler:** Mitolojik, dini ya da siyasi olayların geçtiği mekânlar,

➤ **Binalar ya da bina kalıntıları:** Camiler, kiliseler, şatolar, özelliği olan evler,

⁵ Edson G. (2004) a.g.e., s. 335.

➤ **Arkeolojik siter:** Geçmiş dönemlerin izlerini taşıyan tüm yapılar, kalıntılar, harabeler şeklinde tanımlanmaktadır. ⁶

Buna ek olarak soyut mirası da şu şekilde tanımlamak mümkündür; belirli bir kültürde doğmuş ve geleneğe dayalı geleneksel ve popüler veya folklorik kültüre ait her şeyi kapsamaktadır. Bu yatırımlar sözlü olarak veya ifadelerle aktarılmaktadır ve ortak yaratıcılık sürecinde zaman içinde değişime uğramaktadır. Sözlü gelenekleri, görenekleri, dili, müziği, dansı, ritüelleri, geleneksel ilaçları ve kültürün tüm maddi özellikleri ile ilişkili özel yetenekleri kapsamaktadır. ⁷

Kentsel sit alanı; kentsel ve yöresel nitelikleri, mimari ve sanat tarihi açısından gösterdikleri fiziksel özellikleri ve bu özellikleri ile oluşan çevrenin sosyo-ekonomik, sosyokültürel yapılanmasına, yaşam biçimini yansıtarak bir arada bulunduran ve bu açılardan doku bütünlüğü gösteren alanlar olarak da tanımlanmaktadır. ⁸

Turizm ürünü olarak kültürel miras yönetim fikri 1990'lı yılların sonunda ortaya çıkmıştır. Kültürel miras yönetimi kavramı kültür turizm uzmanları ve bu alanda çalışanlar için oldukça yeni bir kavramdır. Ziyaretçi ihtiyaçlarının karşılanması ve edindikleri deneyimlerin zenginleştirilmesi bu kavramın temel amacıdır. Ancak ziyaretçi ihtiyaçlarının belirlenmesi ve beklenen değişikliklerin yapılabilmesi için etkin ve verimli bir kültürel miras yönetimi anlayışıyla ülkeler amaç ve hedeflerine ulaşabilirler. ⁹

Korunması gerekli tüm alanlarda olduğu gibi tarihi alanlarda da turizm işlevi geliştirilirken yönetim planlaması, alanların etkin olarak korunması ve bu planlamanın nasıl gerçekleşebileceğinin net olarak belirlenmesi çok önemlidir. Aksi halde tarihi çevrenin geri dönüşü olmayacak şekilde zarar görebileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Turizm endüstrisi, hem fiziksel ve kültürel çevrede gerilemeye neden olma, hem de gelecek ziyaretçi ve yerel halkın faydalanacağı şekilde kültürel mirasın korunmasında önemli bir yere sahiptir. Bu da sistemli bir planlama ve alan yönetimi ihtiyacını öne çıkartmaktadır. ¹⁰

⁶ Sönmez, M. (2008) WEB Tabanlı CBS ile Bergama'nın Turizm Coğrafyasında Kültürel Miras Değerlendirilmesi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, s. 25-26.

⁷ Edson G. (2004) a.g.e., s. 335.

⁸ http://egitek.meb.gov.tr/aok/aok_kitaplar/AolKitaplar/Cografya_8/szlk.pdf, Erişim Tarihi: 15.10.2010.

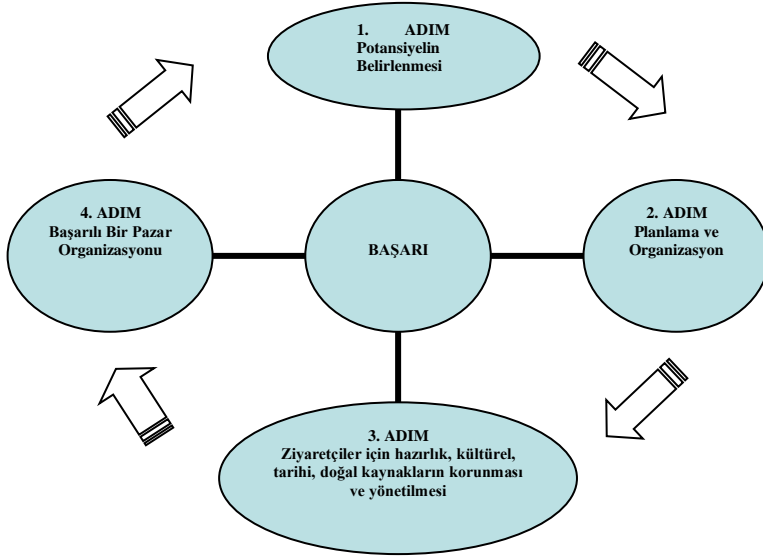
⁹ Ho P. S. Y., McKercher B. (2004) "Managing Heritage Resources as Tourism Products", Asia Pasific Journal of Tourism Research, Vol. 9, No. 3, 255-265, s. 256.

¹⁰ Hovinen, G. R. (2002) Revisiting the Destination Lifecycle Model, Annals of Tourism Research, Volume 29, Issue 1, January, 209-230, s. 212.

Miras yönetiminde aşılması gereken en önemli zorluk; turizm ve kültürel turizmin farklı önceliklerinin ve farklı yapılarının olmasıdır. Turizm daha pazar odaklı ve ekonomik faydalarla ilgilenirken kültürel miras uzun vadede korumayla ilgilenmektedir. Bu nedenle öncelikli olarak yapılması gereken en önemli şey bu iki kavram arasındaki dengenin sağlanabilmesidir.

11

Kültürel turizm alan yönetiminin kültürel miras alanlarında uygulanma süreci Şekil 1.1’de adım adım görülmektedir. Şekil incelendiğinde; ilk adım olarak turizm potansiyelinin belirlenmesi gerektiği, potansiyel belirlenip alanın değerlerinin tanıtılmasından sonra ikinci adım olan planlama ve organizasyon aşaması gelmektedir. Bu aşamayı ziyaretçiler için hazırlık, kültürel, tarihi, doğal kaynakların korunması ve yönetimi aşaması takip etmektedir. Bu aşamanın son adım olan başarılı bir pazar organizasyonunun oluşmasına imkân sağlayacak esneklikte olması gerekmektedir.

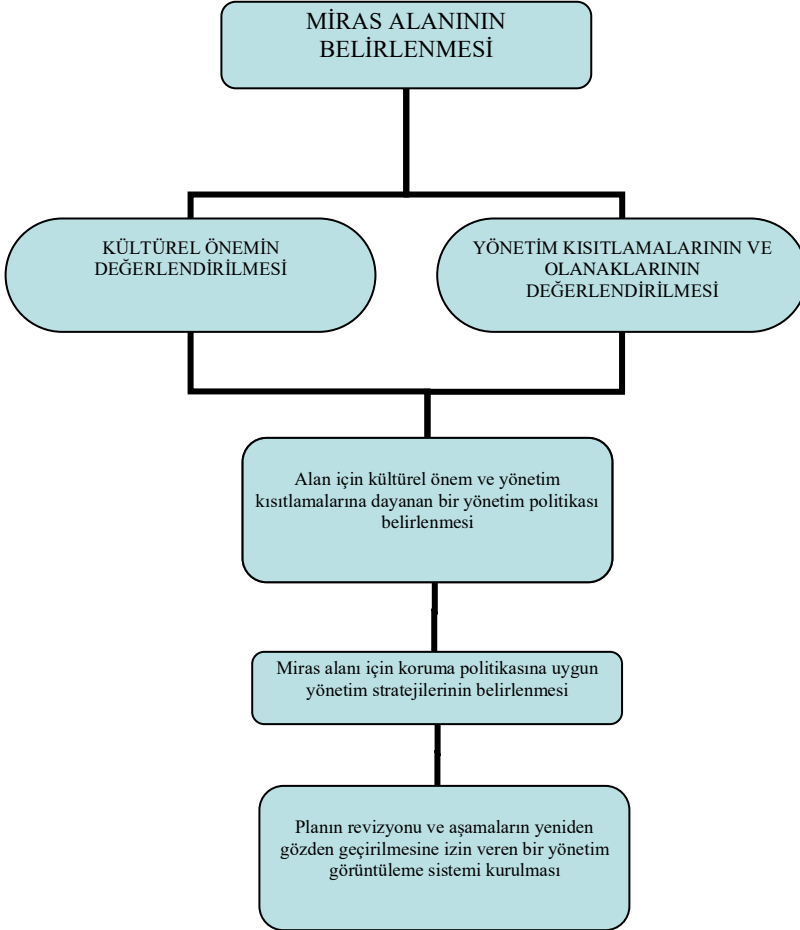

Şekil 1.1: Kültürel Turizm Alan Yönetiminin 4 Aşaması

Kaynak: <http://www.culturalheritagetourism.org/fourSteps.htm>, Erişim Tarihi: 14.10.2010.

¹¹ Abacılar P. (2008) Doğal ve Kentsel Sıt Alanlarında Kültür Turizmi ve Yönetimi “Boğaziçi – Arnavutköy Örneği”, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Şehir Planlama Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s.25.

Kültürel miras alanının yönetimi temel adımların uygulanması ile gerçekleşebilmektedir. Bu adımlar Şekil 1.2'ye bakıldığında kültürel miras alanının tanımlanmasını sağlayacak yönetim olanaklarının ve alanın değerlerinin belirlenmesi sürecin ilk evresini, alan yönetimine şekil verecek politikaların saptanması ve bu politikalara uygun stratejilerin belirlenmesi planlama aşamasını oluşturmaktadır. Tüm bu aşamaların geri dönüş ve eksiklerin düzeltilmesine olanak sağlayacak özellikle olması başarı için önemlidir.

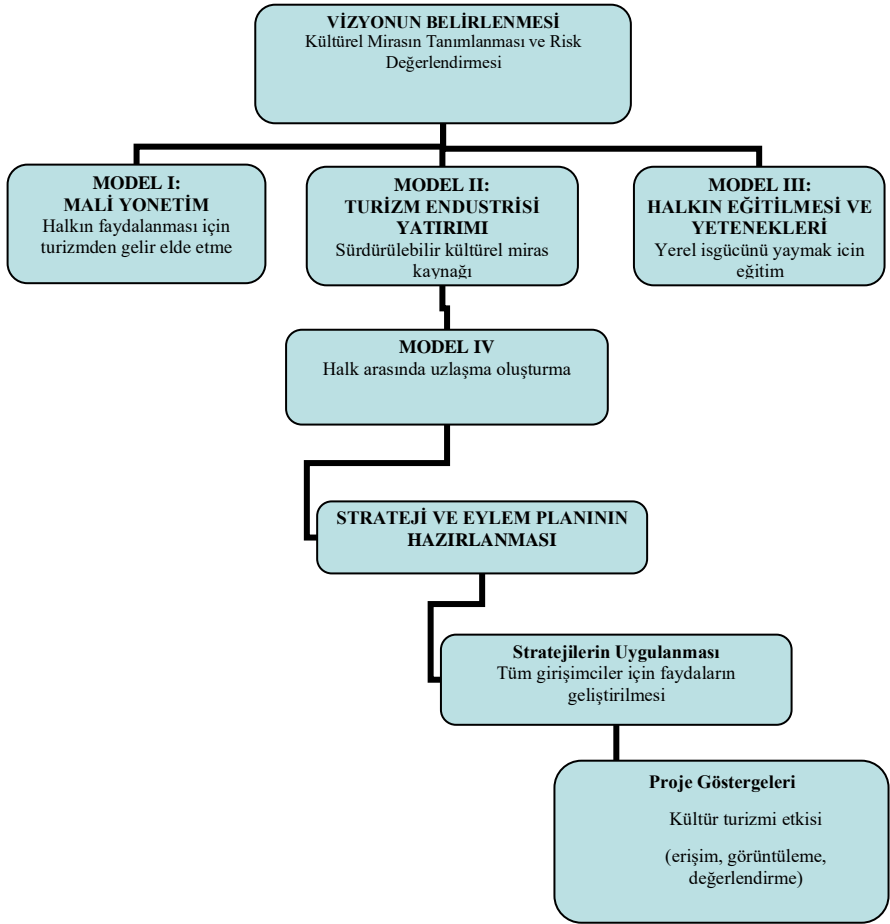

Şekil 1.2: Kültürel Mirasın Planlama Aşamaları

Kaynak: Abacılar P. (2008) Doğal ve Kentsel Sit Alanlarında Kültür Turizmi ve Yönetimi “Boğaziçi – Arnavutköy Örneği”, İstanbul Teknik Üniversitesi,

Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Şehir Planlama Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s. 27.

Şekil 1.3'te başarılı ve sürdürülebilir bir kültürel miras yönetimi modeli bulunmaktadır. Bu model kültürel miras yönetimi için gerekli olan kriterleri ve yönetim aşamalarını ortaya koymaktadır.

Şekil 1.3: Kültürel Miras Yönetim Modeli

Kaynak: Abacılar P. (2008) Doğal ve Kentsel Sit Alanlarında Kültür Turizmi ve Yönetimi “Boğaziçi – Arnavutköy Örneği”, İstanbul Teknik Üniversitesi,

Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Şehir Planlama Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s. 28.

1.2. Kültürel Mirasın Önemi

Bütün halkların gözünde geleneksel mimari özel bir yere sahiptir ve haklı bir gurur kaynağıdır. Toplumun özelliklerini yansıtan ve çekici bir ürün olarak kabul edilmektedir. Ciddi görünmez ama düzenlidir. Faydacı olmasının yanı sıra, ilgi çekici ve güzeldir. Hem çağdaş yaşamın ilgi odağı hem de toplumun geçmişinin bir belgesidir. İnsan eseri ve zamanının ürünüdür. İnsanın dünya üzerindeki varlığının nüvesini oluşturan bu geleneksel armonileri yaşatmak için çaba göstermemek insanlık mirasına yakışmayan bir davranış olurdu.¹²

Bir toplumun kültürünün temel anlatımı olan sivil mimarlık, bir yandan o kültürün bölgesiyle ilişkisini gösterirken, diğer yandan dünyanın kültürel çeşitliliğini yansıtması bakımından önemlidir. Geleneksel yapı, toplumların barınmak için kullandıkları doğal ve geleneksel yöntemdir. Bu sosyal ve çevresel kısıtlamalara bağlı olarak değişen ve sürekli uyarlanan bir süreçtir. Günümüz dünyasında yöresel yapı gelenekleri ekonomik, kültürel ve mimari birörnekleşme ile tehdit edilmektedir. Globalleşmeye nasıl karşı durulacağı toplumların yanı sıra, hükümetlerin, plancıların, mimarların, korumacıların ve çeşitli disiplinlerin uzmanlarından oluşan gurupların temel sorunudur.¹³

Kültürün birörnekleşmesi ve tüm dünyadaki sosyo-ekonomik değişim nedeniyle terk, iç denge ve bütünleşme gibi ciddi sorunlarla karşı karşıya kalan geleneksel yapılar çok zor durumdadırlar.¹⁴

Günümüzde neredeyse tüm endüstrilerde hızlı bir talep değişikliği söz konusudur. Bu değişimlerde üretimde Fordist (tek çeşit ürün) yaklaşımdan Post Fordist (emeğin üretime dahil edilmesi) anlayışa kayışın kısmen etkili olduğu savunulmaktadır. Bu değişimlerin turizmdeki yansımaları, 1960-70'lerdeki Fordist anlayışla kitlesel ve standart olarak üretilen tatil paketlerinden, daha kişiye özel tüketim kalıplarına kayış şeklinde özetlenebilmektedir.¹⁵

İnsanların isteklerinin çeşitliliği ve talebin artması, tipik güneş, kum, deniz tatil tipinden uzaklaşmaları ve ayrıcalıklı olma, farklılık arzuları ve eşsiz kişisel deneyimlerin günün trendi olması, insanları daha sofistike tatil tiplerine yöneltmektedir. Turizm endüstrisindeki odak noktasının ürün bazlıdan tüketim bazlıya yönelmesi de eşsiz bir deneyim ihtiyacını

¹² ICOMOS (2008) Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü, Erişim Tarihi, 08.02.2008, s. 65.

¹³ ICOMOS (2008) a.g.e., s. 65.

¹⁴ ICOMOS (2008) a.g.e., s. 65.

¹⁵ Bahçe A.S. (2009) a.g.e., s.2.

doğurmaktadır. Bu deneyim ihtiyacının karşılanabilmesi için insanların dikkatleri kültürel miras turizmine çevrilmiştir. Kültürel miras kaynaklarının eşsiz ve aynı zamanda kolektif doğası, bu türden turistik yerlerin turizm endüstrisinde özel bir yer oluşturduğunu ifade etmektedir. Ayrıca; kültürel miras alanları, bilgiyi turiste yayma gücüyle, bilgiyi kontrol etme gücünü de başarmıştır.¹⁶

Kültürel miras sadece insanların kendilerini tatmin etme, trendleri takip etme ve deneyim kazanma ihtiyaçlarını değil aynı zamanda aidiyet duygusunu da ön plana çıkartmaktadır.¹⁷

Aidiyet duygusu kültürel kimliği desteklemektedir. Her kültürün kimliği evrensel bir nitelik taşımaktadır. Kültürel kimlik genellikle grupların, kişilerin ve toplumların tekilliğini gösteren, onların tek bir düşünce altında kabul edilip onları ayıran sınırların ortadan kaldırılmasını yasaklayan ve dil bilimle, akrabalıkla, estetikle ve politikayla ilgili gerçekler arasındaki ilişkiyi dönüştüren şey olarak tanımlanmaktadır.¹⁸

Yurttaşların kişisel kimlikleri onların kentlerinin kimlikleriyle doğrudan ilgilidir. Bağlantılı kentte göç dinamikleri yeni ve güçlü kentsel kimliklerin oluşturulmasına katkıda bulunacaktır. Hem tarihsel özellikler hem de ortaya çıkan gelişmeler sonucu her kent kendi sosyal ve kültürel karışımını geliştirecektir. Bağlantılı kentte kentsel çevredeki kültürler arasındaki değişimler ve bunların iletişimi ve aşamalı kaynaşması kent yaşamına çok daha büyük bir zenginlik ve çeşitlilik katacaktır. Sonuçta bu, yalnızca bir oturma/yaşama çevresi olarak değil aynı zamanda bir çalışma, eğitim, iş ve eğlence mekânı olarak da kentin genel çekiciliğine katkıda bulunacaktır.¹⁹

Bireyler kültürel mirası, kendi kimlik, deneyim, gelenek ve diğer sosyal veya duygusal boyutlarına dayanarak kişisel olarak değerlendirmektedirler. Aynı tarihi eser veya yer, farklı kişilerce farklı şekillerde algılanabilmektedir. Bunun nedeni ise; bireylerin kendi kültürel geçmişlerine bağlı olarak tarihi yerleri farklı olarak algılamalarıdır. Sergilenen tarih deneyimden çok daha fazlasını ifade etmektedir. Bu durum bireyin atalarına veya köklerine bağlı olmasına neden olmaktadır. Bu anlamda kültürel miras alanları insanların kendilerini anlamaya geldikleri yerler olarak görülmektedir.²⁰

¹⁶ Apostolakis A. (2003) "The Convergence Process in Heritage Tourism", *Annals of Tourism Research*, Vol. 30, No. 4, 795–812, s. 797.

¹⁷ Henderson J. C. (2002) "Built Heritage and Colonial Cities", *Annals of Tourism Research*, Vol. 29, No. 1, 254–257, s. 255.

¹⁸ Edson G. (2004) a.g.e., s. 338.

¹⁹ Özdemir M.Z. D. (2004) "Yeni Atina Bildirgesi (Şartı) 2003", *Planlama*, 4, 67–78, s. 69.

²⁰ Poria Y., Reichel A., Biran A. (2006) "Heritage Site Management Motivations and Expectations", *Annals of Tourism Research*, Vol. 33, No. 1, 162–178, 164.

Geçmişini bilmek bugünü anlamaya yardımcı olmaktadır. Geçmiş hem kişisel hem de toplum benliğini anlama açısından büyük önem taşımaktadır. Geçmişini hatırlama, benliği anlama yeteneği anlamlı, amaçlı ve değerli bir davranıştır. Geçmiş ayrıca ondan ders alındığı için de önemlidir. Daha iyi bir gelecek için hem insanların hem de toplumların geçmişi bilmeleri gerekmektedir. Geçmiş bugünü zenginleştirmekte, bireylere ve toplumlara bugünü yaşatmaktadır. Ayrıca geçmiş bugünün eksikliklerini de gidermektedir.²¹

Günümüzde geçmişe ait değerlerin bu kadar ilgi çekmesi, birden fazla faktörün etkisi altında gelişim göstermiştir. Bunlardan ilki, nostalji güdüsüdür. Geçmişini koruma güdüsü, insanın kendisini koruması ile ilgili güdüsünün bir parçasıdır. Geçmişini bilmeden gelecekte nereye ulaşabileceğimizi anlamak bu açıdan güçlük taşımaktadır. Geçmiş, bireysel ve kolektif kimliğin zeminini oluşturmakta, geçmişe ait nesnelere de kültürel semboller olarak birer anlam kaynağı olmaları açısından önem taşımaktadır. Geçmişten günümüze süregelen süreç, rastlantılara bağlı bir karmaşanın içinden bir süreklilik duygusunun ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu sırada değişim kaçınılmaz bir sonuç olarak karşımıza çıkacaktır. Bu da istikrarlı bir anlam sisteminin hem yeniliklerin hem de bozulmaların üstesinden gelmesini sağlamaktadır. Nostalji güdüsü, krizlere uyum sağlamanın önemli bir aracı olarak dikkati çekmekte, toplumsal bir yumuşatıcı rolü üstlenmekte ve güvenin zayıfladığı ya da tehdit altına girdiği bir durumda ulusal kimliği güçlendirmektedir.²²

Geçmişe ilgiyi arttıran bir diğer faktör de turizm olgusunda daha belirgin bir şekilde varlığını hissettiren globalleşmedir. İnsan hayatı küreselleşmeden etkilendikçe yerel mekânların kültür ve tarihlerinin önemi daha da artmıştır. Bu önem, yerel değerlerin korunması fikrini ortaya çıkarmış, aynı zamanda miras turizmi olgusunun gelişimine katkıda bulunmuştur. Globalleşme, özellikle sanayinin ilk gelişim alanlarında sanayinin gerilemesine etki etmiştir. Sonuçta sanayileşmeye ait yapılar ve kalıntılar, sanayi alanları, binalar miras turizmi açısından görülmeye değer alanlar haline gelmiştir. Miras turizminin ortaya çıkış nedenlerinden biri de toplumda meydana gelen sosyal değişimdir. Bu değişime bağlı olarak, Batılı ülkelerde modern turist tipi (post-mass) veya “yeni orta sınıf” (new middle class) diye adlandırılan bir kavram ortaya çıkmıştır. Bu sınıfın ortaya çıkışı, sosyal sınıfların kendilerini diğer sosyal sınıflardan eğitim, meslek ve tüketim açısından farklı kılma isteklerinin bir sonucudur.²³

²¹ Chronis A. (2005) “Coconstructing Heritage at the Gettysburg Storyscape”, Annals of Tourism Research, Vol. 32, No. 2, 386–406, s. 214.

²² Aliagaoglu, A. (2004) a.g.e., s. 52.

²³ Aliagaoglu, A. (2004) a.g.e., s. 52.

Başka bir anlatımla “yeni orta sınıfın” Amerikan psikolog Maslow’un güdüler sıralamasında, kendini gerçekleştirme güdüsü ile ilgili olduğu söylenebilir. Maslow güdüler sıralamasını beş farklı gruba ayırmıştır. Buna göre kendini gerçekleştirme güdüsü, yaşam ihtiyaçları, güvenlik ihtiyaçları, bağlanma ve sevgi ihtiyaçları ve benlik ihtiyaçlarından sonra en son ihtiyaçtır. Her ihtiyacın etkili olması ancak kendisinden sonra gelen ihtiyacın karşılanması ile mümkündür. Daha alt düzeydeki güdünün karşılanması doyuma yol açarken, kendini gerçekleştirme güdüsü ortadan kaybolmayan bir ihtiyaçtır. Birey bu güdüsünü nedenli çok doyurursa, bu yöndeki davranış ve istekleri de o oranda artacaktır. Bu şekilde ortaya çıkan farklı davranış ve istekler turizm tüketimini de etkilemiştir. Başka bir deyişle miras turizmi, yeni ortaya çıkan bu sınıfı diğer sosyal sınıflardan farklı kılmaktadır. Böylece modern ve postmodern turist tipi gelişim göstermiştir. Modern turist tipi “eski turizm” (old tourism) anlayışını nitelendirmekte iken, postmodern turist tipi “yeni turizm” (new tourism) anlayışının gelişimine neden olmuştur. Eski turizm anlayışında kitlesel tüketim (fordist kitlesel tüketim) ağırlıklı iken, yeni turizmde post fordist tüketim önem kazanmıştır. Kitlesel tüketimde üretici önemli yere sahip olup, üretilenler ise birbirine benzemektedir. Oysa post fordist tüketim anlayışında üreticiden çok tüketici istekleri ön plana çıkmış, üretilenler farklılaşmış ve çeşitlenmiştir. Bu turizm türünde öğrenme ve keşfetmeye ait duygular esas motivasyon kaynağını oluşturmaktadır. Bu nedenlerle turizmde sıradanlıktan uzaklaşma ve kendini kültürel açıdan zenginleştirmeye doğru bir eğilim ortaya çıkmıştır.²⁴

Günümüzde doğal ve kültürel çevrenin hızla yıpranmasına neden olan, bilimsel çevrelerde ve toplumun duyarlı kesimlerinde ciddi kaygılara yola açan olumsuz bir süreç yaşanmaktadır. İnsan-doğa ilişkilerindeki sağlıksız gelişmelerin ulaştığı aşırı düzey, yirminci yüzyıl insanını yeniden düşünmeye yöneltmiş, bozulan çevrebilimsel denge ve artan çevre sorunları, uluslar arası topluluğun tümünü etkileyecek boyuta ulaşmıştır.²⁵ Ayrıca, dünyadaki nüfus artışı ve çeşitli kullanım alanlarının giderek yayılması ile ilgili istatistikler incelendiğinde yakın bir gelecekte yeryüzünün (açık denizler, buz ve kum çölleri hariç) hiçbir yerinin doğal halde kalmayacağı ortaya çıkmaktadır. Tüm kullanılabilir alan; tarım, otlak, yerleşim ve sanayi yeri olarak insan hizmetinde olacaktır. Dolayısıyla, yeryüzünde bazı doğal alanların kalabilmesi, şimdiden belirlenecek milli parklar ve diğer koruma alanlarının kurulmasına bağlıdır.²⁶

²⁴ Aliagaoglu, A. (2004) a.g.e., s. 52.

²⁵ Yıldırım A.E., Çobanoğlu N. (2009) “Biyotik Bir Miras: Geleneksel Yerleşim Biçimlerinde Biyotik Değerler”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1 (1), 97-126, s. 98.

²⁶ Hepcan, Ş., Güney, A. (1996) “Koruma Alanlarında Yeni Yönetim Kategorileri ve Önemi”, Ekoloji Çevre Dergisi, Sayı: 20, 6-8, s. 6.

1.3.Kültürel Mirasın Korunması

Tarihi çevreyi korumanın amacı, tarihi yerleşmeleri yok olmaktan kurtarmak, kültür mirasını günümüz yaşamıyla bütünleştirmektir. Tarihi yapı ya da çevreyi koruma kavramı, gelişmesinden çok önce, yaşamın bir parçası olarak hep vardı, fakat bugünkü anlamının dışında; sadece sahip olunanın ömrünü uzatmak, ondan daha fazla yararlanmak anlamlarını içermekteydi. Günümüzde ise tarihi çevre, geçmişte olmayan bir kültürel statü, bir dokunulmazlık statüsüne eriştiği için korunmaktadır. Bugün tarihi çevrelerin işlevsel değerinin yanı sıra estetik, kültürel vb. değerlerinin, anlamlarının bilinmesi ve geleceğe aktarılmasının sağlanması endişeleri bu boyutun da önüne geçilmesine neden olmuştur. Toplum sadece bugünü ve yarını ile değil, bütün geçmişi ile tanınıyorsa, geçmişin en görkemli ve kesin görüntüsü bütün bir kent dokusunda yaşamaktadır ve değişme, gelişme, yeni aşamalar, sağlıklı bir toplumun kaçınılmaz yoludur. Ancak, bu yol geçmişimizin değerlerine eğilmeyi, onların yaratılmalarındaki bileşenleri gözden geçirmemeyi gerektirmez. Geçmişimizin ürünlerini, onların yaratılma ortamlarını açıklıkla ortaya koymak, üstelik gelecek için aydınlık bir yol bulmayı da kolaylaştırmaktadır.²⁷

Tarihi çevre korumanın gerekliliğinin iki önemli boyutu vardır. Kültür varlıklarının bugüne ulaşan yapılarının, aynı ya da farklı işlevler ile kullanılarak elde edilen tarihi çevre korumanın somut yararları, korumanın gerekliliğinin ilk boyutunu oluşturmaktadır. İnsanlığın, varlığının tüm birikimlerini yansıttığı kentlerin sürekliliği içinde; uygarlığının bilgi ve görgü düzeyini hem kendi ulusuna hem de dünyaya sergileyişi, tarihi çevre korumanın ikinci ve günümüzde en geçerli olan boyutunu oluşturmaktadır.²⁸

Kültürel miras sahibi kentlerdeki sit alanlarının en önemli özellikleri yeniden üretilmemeleridir. Turizmin meydana getirdiği fiziksel baskıyla tüketimin yapıldığı kültürel miras alanının kalitesinin düşmesi, ek tesislerin kalitesi ve sit alanlarını gezerken ziyaretçilerin aldığı zevk azalmaktadır. Bu nedenle tipik kentsel kurumsal bağlamda idari sınırların, ekonomik ve fonksiyonel sınırlar ile örtüşmesi, kültürel mirası olan kentlerin gelişimi ayrıcalıklı kılması, bölgedeki mekânsal ekonomik dinamiklerin genel durumunun belirlenmesi ve kentlerin en üst seviyede korunmaları gerekmektedir.²⁹

²⁷ Kahya N.C., Sağsöz A. (2004) “Kentsel Sitlerde Değişim: Doğu Karadeniz Bölgesi Kentsel Sitleri”, Planlama, 4, 57-66, s. 57.

²⁸ Kahya N.C., Sağsöz A. (2004) a.g.e., s. 57.

²⁹ Russo A. P.(2002) “The Vicious Circle of Tourism Development in Heritage Cities”, Annals of Tourism Research, Vol. 29, No. 1, 165–182, s.168.

Avrupa literatüründe, kentsel sit alanlarının korunmasının başlangıcı 17. y.y.'a tarihlenmektedir. Koruma çalışmaları Rönesans döneminde, İtalya'da bulunan antika ve anıtların korunmasıyla başlamıştır. Papalık zamanında, 1624–1750 tarihleri arasında, İtalya Yarımadası'nın işgaliyle kültürel mirasın korunmasıyla ilgili sekiz adet kanun hükmünde kararname çıkartılmıştır.³⁰

Korumayı yasallaştıran ikinci bölge ise İskandinavya'dır. İskandinavya'da ise koruma çalışmaları krallığa ait antika, altın ve gümüşlerin koruma altına alınmasıyla başlamıştır. 17. y.y.'da İsveç ve Danimarka'da da koruma çalışmaları başlamıştır.³¹

18. y.y. sonları ve 19. y.y. başlarında ise Avrupa'nın diğer bölgelerinde koruma çalışmaları hızla ivme kazanmıştır. 19. y.y.'da ise kültürel mirasın korunması çalışmaları müze koleksiyonculuğu, arkeolojik araştırmalar ve restorasyon çalışmaları ile tüm Avrupa'yı kaplamıştır.³²

II. Dünya Savaşı ile birlikte Avrupa'daki çöküş birçok arkeolojik çalışma için bir tehdit oluşturmuş, sosyal ve ekonomik planlamayla birlikte kültürel miras yönetiminin oluşmasını sağlamıştır.³³ Önce önemli anıtlara fon oluşturan çevrelerin korunması düşünülürken, zamanla yerleşmelerin yeraltı ve yerüstündeki tüm tarihi dönemlere ilişkin birikiminin, bir başka deyişle tarihi sürekliliğin korunması ve kent yaşamına yansıtılması düşüncesi gelişmiştir. Ülkemizde ise Avrupa'daki gelişmelerin hemen ve tam olarak uygulamaya konması mümkün olmamış ve kentler tarihsel gelişiminin izlerini kısmen kaybetmiştir. Fakat günümüzde kentlerin birçoğu yeraltında zengin bir birikimin izlerini barındırmaya devam etmektedir ve bu birikimin korunması için koruma kavram ve uygulamalarının geliştirilerek yaygınlaştırılması gerekmektedir.³⁴

Türkiye'de, 19. yüzyıl sonlarında başlayan doğal ve kültürel varlıkların korunmasına yönelik çalışmalarda, günümüze kadar geçen süreçte önemli gelişmeler sağlanmış; ancak uygulamada karşılaşılan sorunlar henüz tam olarak çözülememiştir. Kentleşme ve kalkınma konularına verilen öncelikler,

³⁰ Saraç D. (2003) History of Archaeological and Cultural Heritage Management in Turkey and Europa: A Look From The Past to Present, Bilkent University, The Institute of Economics and Social Sciences, Ankara, s. 6.

³¹ Saraç D. (2003) ag.e., s. 6.

³² Saraç D. (2003) ag.e., s. 6.

³³ Wood B.P. (2000) A Multi Regional Analysis of Heritage Management: An Approach to Building New Partnerships, University of Calgary, Faculty of Environmental Design, A Master's Degree Project, Calgary, Alberta, s. 209.

³⁴ Aydeniz N.E. (2009) "Kent Arkeolojisi Kavramının Dünyadaki Gelişimi ve Türkiye'deki Yansımaları", Journal of Yasar University, 4(16), 2501–2524, s. 2501.

özellikle tarihi kentlerin korunmasına yönelik kaygıları ikinci planda bırakmış, bu durum korumada uygulamaya dönük somut adımların atılmasına engel olmuştur.³⁵

Kültürel miras, geçmişle gelecek arasında köprü kuran, kimlik sorununu çözebilen, tarih ve aidiyet bilinci yaratan, kuşaklararası iletişimi sağlayan değerlerdir. Bu değerlerin yok olması ya da azalması, toplumdaki iletişimi ve dayanışmayı zayıflatmakta, giderek kimlik bunalımı ya da bir yere ait olamama duygusunu ortaya çıkarmaktadır. Kültürel mirasın korunması, ulusların kimlik sorunları tartışmalarının temelini oluştururken, söz konusu değerlerin insanlığın ortak mirası olduğu, başka bir ifade ile ulus ötesi niteliğe sahip olduğu ve bu çerçevede korunmaları gerektiği de unutulmamalıdır.³⁶

Türkiye’de kent planlama, başlangıcından itibaren fiziksel sorunların, fiziksel tarafı ağır basan planlarla çözümünü kapsamında ele alınmıştır ve kentlerin gelişmesi ve korunmasında farklı yaklaşımlar geliştirme yolları aranmamış, imar plancılığı ve imar planlaması ile bütüncül kent planlamasından uzak bir yapı süregelmiştir. Kent planlama, 1970’lerden itibaren aynı tip planların yapımı ile sürdürülmektedir. Aynı tip planlar tek tipleşen kentleri yaratmışlardır. Özgün yapıları olan kentler de benzer şekilde, “tek tip” koruma amaçlı imar planları ile değerlerini yitirmektedirler. Özellikle, kentsel korumanın statik yapısı, kentlerin hem tarihsel dokularındaki sorunları çözümsüz hale getirmekte hem de kentin diğer alanlarına yoğun imar baskısı yaratmaktadır.³⁷

Yeryüzündeki kentlerin çoğunda yaşanan benzer yapılaşma eğilimleri, giderek kentlerin birbirine benzemesi sonucunu da beraberinde getirmektedir. Aynı tarz yapı teknolojisi ve malzemeleri kullanılarak benzer mimari üslupla yapılan çok katlı yapıların yaygınlaşması ile kentler giderek birbirine benzeşmektedir. Çağımızda, özellikle küreselleşmenin mekâna yansımalarının göstergelerinden biri olarak, farklı coğrafyalardaki kent parçalarının giderek birbirlerine benzemesi süreci yaşanmaktadır. Kentler bir örnekleşmektedir. Benzer tasarımlarla, aynı yapı teknolojisini ve aynı yapı malzemesi ile üretilen, bir bakıma prototip (ilk örnek) yapılar, dünya kentlerini birbirine benzeştirirken, “yakınlaştırırken”, yerel özgünlüklerin belirlediği kent kimliklerini yok etmektedir. Böylesi bir kimliksizleşme süreci sonunda ise

³⁵ Yücel, C., Gülersoy, N.Z. (2006) “Türkiye’de Kentsel Sit Alanlarının Planlanması İçin Bir Sistem Önerisi”, İTÜ dergisi/a, mimarlık, planlama, tasarım, Cilt:5, Sayı:1, Mart, 3-14, s.4.

³⁶ Kiper, P. (2006) Küreselleşme Sürecinde Kentlerin Tarihsel-Kültürel Değerlerinin Korunması, Türkiye-Bodrum Örneği, Sosyal Araştırmalar Vakfı, İstanbul, s.15.

³⁷ Erbey D.E. (2004) “Kentsel Koruma ve Yenileşmede Dönüşüm Projeleri – Eyüp Rehabilitasyon Projeleri”, Planlama, 4, 79–89, s. 79.

dünya gerçekten “küçültmekte”dir. Bu birörnekleşme süreci salt kent mekânında değil toplumsal yaşam biçiminde de gözlenmektedir.³⁸

Kültürel miras alanlarındaki tarihi çevre farklı zamanların katmanlaştığı, üst üste, yan yana geldiği bir alandır. Kimi kez bir öncekini silerek, kimi kez birbirine eklenerek, kimi kez bir öncekinden izler, bilgiler taşıyarak bu katmanlaşma oluşmaktadır. Kimi yapılar, meydanlar bugün sadece yaşlıların belleğinde varlıklarını sürdürmektedirler. Tarihi çevrenin korunması gündeme geldiğinde de toplumsal yaşam göz ardı edilmemelidir.³⁹

Koruma, kente ekonomik bir ivme kazandırmakta olup, birçok toplum günümüzde korumayı, ekonomik gelişme stratejisi olarak algılamaktadır. Kültürel değerlerin kazanımı, yerel ekonomileri canlandırıp, yeni istihdam olanakları sağlayacaktır. Kültürel değerlerin korunması sonucunda aşağıdaki yararlar ortaya çıkacaktır;

- Toplumdaki kültürel zenginliğin tanınması,
- Yerel karakterler ve özelliklerin sahiplenilmesi,
- Aidiyet ile yerel, bölgesel ve ulusal kimlik duygusunun geliştirilmesi,
- Toplumsal imajın yükseltilmesi,
- Yerel ekonominin özellikle turizm yoluyla canlandırılması,
- Varolan eski yapı stokunun onarılarak işlev verilmesi,
- Kültür öğelerinin gelecek kuşaklara aktarılması,
- Toplumsal bilinç ve refahın artırılması.⁴⁰

Batıda koruma kültürünün gelişimindeki kuramsal olgunun temelinde kentlilik bilinci ve planlı kent düşüncesi yatmaktadır. Planlama fikri ise Helenistik kent planlarına, Roma kentlerine, Rönesans’a, Barok döneme ve Sanayi Devrimi kent düşüncesine uzanmaktadır. Ayrıca antik dünyanın talan edilmesi, güzel sanatların tarih bilincine katkısı ve geçmişten esinlenmenin ulusal benliğe etkisi, diğer nedenler olarak sayılabilir.⁴¹

Tarihi çevreyi korumanın karşısına çıkan engellerden birisi, sanayileşme ve günümüzdeki süreci küreselleşmedir. Sanayinin, insan

³⁸ Kiper P. (2004) “Küreselleşme Sürecinde Kentlerimize Giren Yeni Tüketim Mekânları ve Yitirilen Kent Kimlikleri”, Planlama, 4, 14–18, s. 17.

³⁹ Saygın N.Y., Kiper N., Güçer E. (2004) “Bir Stüdyo Çalışması, İYTE: Alaçatı Tarihi Yerleşim Alanı Koruma Projesi”, Planlama, 4, 34-47, s. 35.

⁴⁰ Kiper, P. (2006) a.g.e., s.23.

⁴¹ Yeter E. (2007) Kentsel Gelişme ve Kültür Değerleri, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara, s.56.

çevresinin sağlıklı gelişmesini engelleyen tek boyutlu yorumu, insani nitelikleri göz ardı eden tüketim baskısı, yaşam ile organik ilgisi kesilmiş bir kör üretim düzenine köle olmak gibi unsurlara karşı çıkmaktadır. Sanayi üretiminin ortaya çıkardığı kültür, sadece daha fazla kar için üretim ve sınırsız tüketim üzerine kuruludur. Niteliğin değil niceliğin yani sayının öne çıktığı bir toplumsal yapı gittikçe yaşamın düzeyini de düşürmektedir.⁴²

Tarihi çevrenin bakımı, onarımı ve kullanımı, kültürel turizm yoluyla yöreye kazanç sağlayacak ve koruma bölgeleri, trafik, gürültü ve kaza kirliliğinden uzak, daha yeşil emniyetli, huzurlu ve insan boyutlarına daha yakın ortamlar olarak çıkacaktır. Bu özellikleriyle tarihi alanlar, modern kent içinde soluk alınabilecek, çöl içinde vaha gibi algılanabilecektir.⁴³

Kültürü sahiplenmek, herkesi insan kılmakta ve özelliklerimizi tanımlamaktadır. Dil, din, yemek alışkanlıkları, müzik ve diğer öğeler açısından insanları ayırmaktadır. İnsanla çevreyi birbirine bağlayan mekanizmalar da kültürel nitelikli olup, kültürle ilişkisi vardır ve kültürle değişmektedir. Bir eser; güzel olduğu için estetik açıdan, taşıdığı kültürel özellikleriyle bilgi ilettiği için belgesel açıdan korunmalıdır. Bunun yanında, bir yapıtın tarihsel açıdan fonksiyonel, düşünsel, sosyal, ekonomik, politik, dinsel, önemli kişi ya da olayla ilişkili olma gibi diğer korunma gerekçeleri de bulunmaktadır. Bu yapıtlar tarihe tanıklıklarını gelecek kuşaklara, ancak ayakta sağlam kalarak aktarabileceklerdir. Sahip oldukları güzelliklerle insan tarafından üretilen diğer ürünlerden ayrılan ve sanat ya da tarihi eser olarak adlandırılan bu objeler, yaşama geçtikten itibaren çeşitli olumsuzluklara karşı yaşam mücadelesi vermektedirler. Örneğin; mimari binalar, zaman içinde, ortamın ve iklim koşullarının etkisi ile kırılma, kopma, kirlenme gibi etkilenmelerle fiziksel yapısında bozulmalara uğramaktadırlar.⁴⁴

Devamlı olarak ikamet edilmediği durumlarda, açık hava müzesi niteliğini koruyarak geçmişte nasıl bir mekânda yaşandığını göstermesi bakımından değerlidir. Bu tarihi çevreler arkeolojik, tarihi, estetik önemlerinin yanı sıra folklorik değerleri nedeniyle de korunmaktadırlar. Özgün karakterini koruyabilen yerleşmeler, halk sanatının tanınması yönünden de öğretici olmaktadır. Diğer yandan bakırcılık, gümüş işlemeciliği, saraçlık, el dokumacılığı, ahşap oymacılık gibi sanatların tarihi mekânlarda ve geleneksel ortamda üretilmesi, kültürel zenginliğin yaşatılması ve tanıtılmasına büyük katkı sağlamaktadır. Mevcut merkezlere kentsel

⁴² Karaoğlu, S. (1996) "Restorasyon İlkeleri Doğrultusunda Sanat Eserleri Restorasyon Eğitimi Üzerine Öneriler", I. Ulusal Restorasyon Eğitimi Sempozyumu Tebliğler, 3-5 Ekim, Safranbolu. 115-119, s. 116.

⁴³ Karaoğlu, S. (1996) a.g.e., s. 116.

⁴⁴ Karaoğlu, S. (1996) a.g.e., s. 116.

projeler yoluyla estetik ve ekonomik değer kazandırılması, kentdaşların ortak belleklerinde öne çıkan tarihsel / kültürel / mekânsal / mimari değerlere önem verilmesi, toplumsal yaşamın canlandırılmasında kent yönetimlerince uygulanmaya konması beklenen politikalaradır.⁴⁵

Kültüre Avrupa boyutunda baktığımızda; Avrupa kimliğinin oluşumu ve yurttaşların kendilerini ona dahil hissedebilmeleri için belirleyici öneme sahip olan kültür, AB boyutunda ekonomik ve sosyal birlikteliğin güçlendirilmesine katkı sağlayan bir unsur olarak baktıkları görülmektedir. Tarihi ve kültürel mirasın kentleri canlı tuttuğu ve büyük bir çekim gücü oluşturduğu düşüncesi benimsenmektedir. Turizm ve yatırım yoluyla kent halkının beldesini sahiplenmesine ve zenginliğine doğrudan yapacağı olumlu etki birliğin, bu değerlerin yaşatılmasına yönelik proje ve finans kaynaklarını harekete geçirmesini sağlamaktadır.⁴⁶

AB'nin, kültür politikası konusundaki yetkisinin ilk kez yer aldığı Maastricht Antlaşmasında (1992) aidiyet ile rekabet arasındaki gerilim durumu yansıtılmış ve AB'ye, "kültürel çeşitliliğe saygı duyarak kültürel mirası koruma ve geliştirme" görevi verilmiştir (Madde. 128). Yapısal Fonlar ile Kültürel Eylem Planı, bu çabalar için en önemli araç olarak görülmektedir. AB'nin kuramcısı Jean Monnet yaşam kesitine ilişkin değerlendirmesinde, "*Bir daha baştan başlayacak olsam kültürden başlardım*" demiştir. Monnet bilimle başlamakla kuşkusuz başarısızlığa uğramamıştır. O zamanki bakış açısına göre de bu yol doğru idi. Ancak dile getirişi, kültürün Avrupa'nın birleşmesi için taşıdığı önemi göstermektedir. Avrupa'nın en büyük gücü çeşitliliktir ve bu çeşitlilik Avrupa kültürünün bir göstergesidir.⁴⁷

AB kapsamında 1985 yılından bu yana uygulanan "Avrupa Kültür Başkenti" etkinliği ise, iki yönden Avrupa halklarının yakınlaşmasına katkıda bulunmaktadır: Bir taraftan kentin belirli kültür değerlerini herkese ulaşılabilir kılarken, diğer yandan ise kenti tüm üye ülkelerin kültür etkinlikleri için bir sahne haline getirmektedir. 2010 yılında İstanbul, Essen ve Pécs kentleri Avrupa Kültür Başkenti olmuşlardır.⁴⁸

⁴⁵ Yeter E. (2007) a.g.e., s.61.

⁴⁶ Yeter E. (2007) a.g.e., s. 61.

⁴⁷ Yeter E. (2007) a.g.e., s. 61.

⁴⁸ http://ec.europa.eu/culture/key-documents/doc975_en.htm, Erişim Tarihi: 19.10.2010.

1.3.1. Kültürel Mirasın Korunma Yolları

Koruma kültürünün ve anlayışının tam anlamıyla yer edinemediği günümüz Türkiye'sinde, "kentsel arkeoloji" bir disiplinlerarası çalışma kültürü olarak özümselememiştir. Finansal ve yönetsel sorunlarla beraber, tarihi kent merkezlerindeki arkeolojik değerler/katmanlar, kültürel öğeler olarak algılanmak yerine, kentsel gelişmeyi kısıtlayan engeller olarak görülmüş ve bu bakış açısı nedeniyle tarihi kent merkezlerimiz, kültürel birikimi yansıtmaktan uzak; modern gereksinimlere yanıt veremeyen ve kentsel olanaklardan yararlanamayan sorun alanları halini almıştır. Bu sorunun en somut ve güncel örneklerini İstanbul Tarihi Yarımada, Ankara Ulus Tarihi Kent Merkezi, İzmir Agora Çevresi veya yaşadığımız kentin tarihi merkezinde çok rahatlıkla gözlemleyebiliriz.⁴⁹

Koruma konusunda farklı yaklaşımlar ortaya konulmakta olup, temelde ekonomik, politik, toplumsal ve mekânsal boyutları da olan kültürel bir eylemdir. Koruma eylemi şu sınıflandırmaya tabi tutulabilir:

- a. **Preservasyon (Preservation):** Tümüyle, hiçbir değişiklik yapılmaksızın, aynen korumadır.
- b. **Restorasyon (Restoration):** Eserin orijinaline yönelik onarımını ve sağlıklılaştırılmasını da içeren korumadır.⁵⁰ Tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların onarımı, özgün işlevi ve yeni kullanımı için getirilen müdahale biçimlerinin rapor ve projesini ifade etmektedir.⁵¹
- c. **Konservasyon ve Konsolidasyon (Conservation ve consolidation):** Yapısal bütünlüğü sürdürecektir şekilde, orijinal yapıya fiziki müdahaleyi de içeren korumadır.
- d. **Rekonstitüsyon (Reconstitution):** Yapının parçalara ayrılarak aynı mekân ya da başka bir alanda korunan parçalarla yapının yeniden yapılması olup, afet ya da savaş sırasında yıkılan parçaların yeniden bir araya getirilmesi bu tür koruma anlayışına örnektir.
- e. **Restitüsyon (Restitution):** Yapının eldeki belgelere dayanılarak yeniden inşa edilmesi ile eskinin canlandırılmasına yönelik koruma

⁴⁹ Belge B. (2004) "Çok Katmanlı Tarihi Kent Merkezlerinin Yönetimi: Kentsel Arkeoloji ve Planlama", Planlama, 4, 48-46, 49.

⁵⁰ Kiper, P. (2006) a.g.e., s.18.

⁵¹ Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği, 23.02.2008.

anlayışı ve daha çok, yitirilen tarihi yapının yeniden inşasına yönelik bir çabadır.⁵² Tarihi ve kültürel taşınmaz varlıkların ve yakın çevresinin analizi, benzer yapılarla karşılaştırılması, özgün veya belli bir döneme ilişkin belgeleri ve çizimleri içeren öneri projesini ifade etmektedir.⁵³

f. Rekonstruksiyon (reconstruction): Yıkılan yapının aynı anlamda yeniden yapılmasıdır.

g. Replika (Replication): Yapının aynısını başka mekânlarda da kopyalamak anlamına gelmektedir. Genelde orijinal yapı ile aynı zamanda farklı mekânlarda bulunmaktadır.⁵⁴

Bu sayılanlar içerisinde en ideal koruma yöntemi preservasyondur. Zira tarihi yapıların tahribine yol açacak koşullara engel olup, onları yapıldıkları şekliyle yaşatmak demektir. Ama bunun çok da kolay olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu nedenle diğer koruma eylemleri gündeme gelecektir ki bunlar arasında özellikle restorasyon, daha çok uygulama olanağı bulmaktadır. Gerek dünyada gerekse ülkemizde çeşitli koşullar altında tarihi özelliklerini kaybetmeye yüz tutan eserler bu yöntemle kazanılmaya çalışılmaktadır.⁵⁵

Restorasyon çalışması proje hazırlama ve uygulama içerikli iki ana bölümde gerçekleşecektir. Proje hazırlama bölümü ise röleve projesi (mevcut durumu gösterir), restitüsyon projesi (eserin ilk yapıldığı andaki durumunu gösterir) ve restorasyon projesi (binanın alacağı fonksiyonla birlikte yeni durumunu gösterir) olmak üzere üç ayrı çalışmayı gerektirmektedir. Hazırlanan bu projelere uygun olarak yapının onarımı ise kuşkusuz hem yeterli donanımına sahip yapı teknik elemanlarına hem de uygun nitelikteki malzemeye gereksinme duymaktadır.⁵⁶

Restorasyon dışındaki diğer koruma yöntemlerine ise daha seyrek başvurulmakla birlikte önemli görülmektedir. Her şeye karşın ayakta tutulamayan bir tarihi eseri röleve ve restitüsyon projelerine göre (varsa) rekonstruksiyon yoluyla yeniden yapmak değerli bir uğraş olacaktır. Örneğin, savaşta yıkılan Mostar Köprüsü'nün, yıllar önce hazırlanan rölevesine göre yeniden inşası gibi. Tarihi yapıların röleve projelerinin önceden yapılmış

⁵² Kiper, P. (2006) a.g.e., s.18.

⁵³ Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği, 23.02.2008.

⁵⁴ Kiper, P. (2006) a.g.e., s.18.

⁵⁵ Kiper, P. (2006) a.g.e., s.18.

⁵⁶ Kiper, P. (2006) a.g.e., s.18.

olması, olası yıkımlar sonrasındaki koruma eylemini kolaylaştıracak ve mümkün kılacaktır. Birçok Avrupa kentinde 1. ve 2. Dünya Savaşlarından sonra yıkılan binalar, bu projelerin varlığı sayesinde tekrar yapılabilmektedir. Başta İstanbul olmak üzere birçok tarihi kentimizde bunun eksikliği hissedilirken, Kastamonu'daki çalışmalarda, tescilli binaların röleve projelerinin hazırlanması, öncelikli gündem maddeleri arasında yer almıştır.

57

Sayılan koruma yöntemleri dışında UNESCO, ilk olarak 1992 yılında kültürel miras yönetimi için bilgisayar destekli bir araç olan CBS'yi kullanılmıştır. CBS kullanılarak koruma altına alınan yerler; Kamboçya'nın Angkor kenti, Vietnam'ın Vat Phou kenti, Türkiye'nin Çanakkale ilinde iki Osmanlı Kalesi ve İtalya sayılabilir.⁵⁸

Bütüncül bir çevre anlayışı, hem tarihi ve doğal çevrenin hem de bu çevrenin öğeleri olan yapıların korunmasını kolaylaştırabilecektir. İnsan-toplum-doğa ve fiziksel çevre ilişkileri bir bütün olarak ele alınır ve bu ilişkiler yaşam kalitesiyle ilintilendirilirse ve değerlendirilirse, tarihi çevreyi korumak daha önemsenecek ve kolaylaşacaktır. Bu bağlamda insan bir kültür bileşeni ve ögesi durumundadır. Plan kararları, spekülasyon baskılarıyla yüksek arazi ve arsa rantı, paraya dönük hesaplar, otomobil kullanımının önceliği gibi ölçütler üzerine oturduğu zaman, insan ve yaşam mutluluğu merkezli bütüncül çevre vizyonu göz ardı edilecektir. Oysa Batı'da birçok kent, tarihini koruyarak yaşamını sürdürmekte ve bundan gelişmelerinde yararlanmaktadır. Ghent, Carcassonne ve Brugge gibi.⁵⁹

Bunun yanında, tarihi yapıları koruma etkinliğinin ekonomik engeli aşmak durumunda olduğu açıktır. Şöyle ki, kent toprağı değerli olup, bu toprak üzerindeki nüfus baskıları ve rant kaygıları, eski ve yeni arasında büyük çatışma doğurmaktadır. Bir tarihi mahallenin ya da binanın korunması, aynı yerde yapılması öngörülen yeni yapıların ekonomik getirisi ve toplumun kültür bilinci yani yöre halkının o mahalleyi ya da binayı sahiplenmesi arasında karşıtlık ortaya çıkmaktadır.⁶⁰

Daha açık anlatımla, toplum ne kadar ileri tarih bilincine ve eğitim (formel anlamda değil) düzeyine sahipse, eskinin elden çıkarılması güç

⁵⁷ Kiper, P. (2006) a.g.e., s.18.

⁵⁸ Alparslan E., Okyar F., Yüce H. (2006) "Kültürel Mirasın Korunmasında CBS'nin Rolü", 4. Coğrafi Bilgi Sistemleri Bilişim Günleri, 13-16 Eylül, Fatih Üniversitesi, İstanbul, Türkiye, 1-6, s. 4.

⁵⁹ Yeter E. (2007) a.g.e., s.67.

⁶⁰ Yeter E. (2007) a.g.e., s.67.

olacaktır. Mülk sahibinin/sahiplerinin kültür bilincinden yoksun maddi kazanç isteğinin, toplumun ve yönetimin tarihi sahiplenmesi karşısında üstün gelememesi arzu edilen olmalıdır. Türkiye’de ise, bunu yaşamak hiç de kolay olmamış ve yarım yüzyılda nüfusu on kat ile otuz kat arasında artan kentlerde, toprak spekülasyonundan elde edilen ve vergilendirilmeyen gelirler, devlet bütçesi düzeyine ulaşmış, tarihi çevre depremden daha etkili bir yıkımla karşı karşıya kalmışçasına yok olmuştur. ⁶¹

Tarihi yapıların korunmasında ortaya çıkan bir tartışma da, bir eski kent dokusunda her büyük anıta ya da yapıya karşın binlerce konut olduğu, dolayısıyla onların kültürel değerini büyük anıtlarla eş tutunca korumanın güçlüğü ve yapılabirliği hususudur. Bu, sadece ekonomik nedenli bir zorluk olarak görülmemektedir. Şöyle ki, konutların mülkiyet açısından kendilerine özgü bir konumları olup, tarih boyunca kazandığı sosyal imgelerle ailenin parçası halindedir. Kişi, evini kullanmak, gönlünce değiştirmek hakkını kendinde görmektedir. Ancak, ailenin ayrılmaz bir parçası olan konutların içinin onlara ait olduğu varsayımı yanında dış cephelerinin kente, kentliye hatta dünya insanına ait olduğu da, kabul edilmesi gereken bir gerçektir. Her bir konut ayrı bir mimari çizime sahip olup biri diğerine benzemediği gibi, farklı ayrıntıları içermekte ve düşünsel yaratım gücünü ortaya koymaktadır. Kısacası, kentte yaşayan kişi sahip olduğu ya da kullandığı binanın iç mekânını gönlünce düzenleme ve bezeme özgürlüğüne sahipken, *kentsel kurgunun* bir parçası olan yapının dışı; kütlesi ve çevresi ile birlikte kentlilerin ortak beğeni, sevgi ve övünme kaynağı olarak toplumun sayılacaktır. ⁶²

Tarihi ve estetik nedenlerle *anıt* olarak tescil edilmiş yapıların yanı sıra kent dokusu da korunma önceliğine sahip olmalı ve fiziksel çevre, biçimsel özellikleri ya da ayrıcalıkları öne çıkarılarak incelenmeli ve belgelendirilmelidir. Bu kapsamda röleve, fotoğraf ve diğer belgelerin derlenerek envanterin hazırlanması, çevredeki yapıların ve altyapıların sınıflandırılması ile doku verilerinin analizi önemli görülmektedir. Bu derleme ve değerlendirme, bölgede yapılacak kentsel yenileme ya da sağlıklılaştırma çalışmaları için veri tabanı oluşturacak, gerekli koşulları, yöntemleri ve kaynakları gösterecektir. ⁶³

1975 yılı Avrupa Mimari Miras Yılı olarak kabul edilmiş, çeşitli etkinlikler düzenlenmiş ve bu kapsamda açıklanan Amsterdam Bildirgesinde ilk defa “bütünleşmiş koruma” kavramından bahsedilmiştir. Bu kavram; sadece fiziksel çevrenin, yapıların, objelerin değil, onların içinde ya da

⁶¹ Yeter E. (2007) a.g.e., s.67.

⁶² İzgi, U. (1999) Mimarlıkta Süreç, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, s. 38.

⁶³ Kuban, D. (2001) Türkiye’de Kentsel Koruma, Kent Tarihleri ve Koruma Yöntemleri, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, s. 18.

yanında yaşayan diğer kültür öğelerinin ve insanların da korunması, yani bütüncül koruma. Bu korumanın güçlüğü ise; küreselleşmenin de hızlandırmasıyla Sanayi Devrimi sonrası yaşanan hızlı kentleşme, içeriği değişmeyen “tarihi bölge” neredeyse bırakmamıştır. Bu nedenle Amsterdam Bildirgesindeki öneri, doğru olanı dile getirmekle birlikte uygulanması kolay olmayan bir içeriğe sahiptir. Tabii ki boş alanlarda açık hava müzesi şeklinde kurulan ve yörenin yüzyıllar öncesi kültür öğelerini mimarisıyla, yaşantısıyla, el sanatlarıyla yaşatmayı amaçlayan mekânlarda böyle bir yapıyı görsel anlamda oluşturmak mümkündür ve dünyada örnekleri vardır: Stockholm’de (Skansen), Oslo’da, Bükres’de, Pekin’de, Moğolistan’ın başkenti Ulanbatur’da, Fas’ın Agadir kentinde, Güney Kore’nin Cheju adasında, Almanya’nın Detmold ve diğer birçok kentinde. Ülkemizde ise, yapımına 2002 yılında başlanılan Kastamonu’daki Doğa ve Kültür Köyü buna örnektir.

64

Gerçekten müzelerde zamandan ve mekândan soyutlanmış olarak sergileme yerine, eski doku benzerinde yeniden yapılmış bir açık hava düzenlenmesinde bu kültür objelerinin sergilenmesi izleyicilere daha çok etki yapacaktır. Kaldı ki tarihten gelen bir mekânda böyle bir ortamın sunumu, özgürlük ve çevre bütünlüğü açısından daha anlamlı ve çekici olacak, içinde yaşayanlar yok olsa da, onları çevreleyen mekânların ayakta olması, yeni nesiller açısından gözlemlenen tarih olarak algılanacaktır.⁶⁵

Diğer taraftan, Amsterdam Bildirisinden bir yıl sonra 1976 yılında Nairobi’de yayınlanan “Tarihi Alanların Korunmasına ve Çağdaş Rolüne İlişkin Öneri”, kültürel değerlerin kazanımında kamunun rolünü ve katılımını ön plana çıkartmaktadır. Öneri “*tüm ilgili tarafların yani ulusal, bölgesel ve yerel kamu hizmetlerinin ya da kişi gruplarının sürekli eşgüdümünden sorumlu bir otorite bulunması gerektiği*” ni, ve bu otoritenin “*düşüncelerini araştırmada ve halkın katılımını organize etmede başı çekmesi gerektiği*” ni vurgulamaktadır. Bu öneri Kastamonu örneğinde dikkate alınmış ve uygulama olanağı bulmuştur. Bütün bunlardan bağımsız şekilde ideal olan, insanın kişiliğini toplumun iyiliğine en iyi biçimde hizmet etmek üzere geliştirebilmesidir. Kişinin kendi mutluluğunun arkasında koşma hakkına sahip olması, toplumun varlığını tehlikeye düşürmesi sonucunu doğurmamalıdır. Kısacası çevrenin, uygarlık, tarih ve doğa değerlerinin korunması, bireysellikten vazgeçilmeyle mümkün olabilecektir.

Kültür varlıklarının sürdürülebilir olarak korunabilmeleri, onların katma değer yaratacak şekilde kamuya kazandırılmalarıyla mümkün

⁶⁴ Mumford, L. (2007) Tarih Boyunca Kent, (Çeviren: Gürol Koca, Tamer Tosun), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s. 676.

⁶⁵ Mumford, L. (2007) a.g.e., s. 676.

olabilecektir. Bu nedenle tarihi bir binayı korumak için sadece restorasyon aşaması değil, restorasyon sonrasında binanın üstleneceği yeni fonksiyon da önem taşımaktadır. Bir müzeye, bir okula, hatta özel teşebbüsün elinde bir butik otele dönüştürülmesi binanın kamu için bir anlam ifade etmesini ve kamu tarafından kullanılmasını mümkün kılacaktır. Bu şekilde günlük yaşamın parçası olmuş kültürel varlıkların korunması, atıl durumdaki kültürel varlıkların korunmasından daha kolay olacaktır.

Bütün bunların yanında, koruma uzmanlık gerektirmekte olup, yetkin kişilere yaptırılması zorunludur. Yeterli bilgi düzeyine ve donanımına sahip olmayan kişilerin koruma eylemlerinde bulunması yarardan çok zarar getirecektir. Ülkemizdeki onarımlarda yanlış uygulamaların yapıldığı, denetimin eksik olduğu ve aslına uygun olmayan malzemelerin kullanıldığına yönelik zaman zaman basında yer alan haberler, bu konudaki eksikliği ortaya koymaktadır. Bugün Avrupa’da koruma dalında uzman şirketler ve bu işi yapabilecek nitelikteki heykeltıraş, ressam, restoratör vs bulmak kolaydır. Bunun nedeni bunlarla ilgili yüzlerce yıllık kuramsal ve uygulamalı geleneğin varlığıdır. Kısacası etkin bir koruma için yeterli altyapı, yetişmiş insan ve yerleşik bir koruma kültürünün varlığı önkoşuldur.⁶⁶

Uluslararası Modern Mimarlar Konferansında mimarlar, tüm dünyada geçerli olacak temel restorasyon ilkelerini belirleyip Atina Şartı adı altında bir araya getirmişlerdir. Atina Şartı uluslararası işbirliğinin önemine vurgu yaparak, uygarlığın en yüksek ifadesi olan anıtsal yapıların korunması için örgütlenmeyi önermiş ve temel ilkeleri belirlemiştir. Konferans; sorunun kamu yararı ile kişinin mülkiyet hakkı arasındaki çatışmadan kaynaklandığını ve kamu yararının gözetilmesini vurgulamıştır. Her ülke, kendi tarihi değerlerinin bir envanterini yapmalı ve ilgili belgeleri arşivlemelidir. Katılımcılar koruma bilincinin, çocukluktan başlayarak tüm halka verilmesinin en büyük destek olacağını da dile getirmişlerdir. Atina Şartı ve sonrası, restorasyonun bilimsel bir disiplin olarak ele alındığı dönem olmuştur.⁶⁷

Modern kentleşmenin ilkelerini bir araya getiren bu Şartın iki başlığından birisi “Kent ve Kent Bölgesi”, diğeri ise “ Kentlerin Bugünkü Durumu-Eleştiriler ve Çareler” dir. İkinci ana başlıkta, barınma, dinlenme, çalışma ve ulaşım yanında, tarihi mirasın korunması gerektiği de ifade edilmiştir. Avrupa Kent Plancıları Konseyi ise (CEU), 21. yüzyıla daha uygun bir Şart hazırlamak için 1948 yılında Portekiz’de toplanarak, imzalanacak Şart’ın her beş ya da on yılda değiştirilmesini kararlaştırmıştır. Bu bağlamda yapılan değişikliklerle ortaya çıkan 1998 tarihli Şart’ta, *ortak miras* Avrupa’nın

⁶⁶ Yeter E. (2007) a.g.e., s.71.

⁶⁷ Yeter E. (2007) a.g.e., s, 75-79.

kültür ve kimliğini ortaya koyan temel öge olarak tanımlanmış, bu mirası korumak ve geleceğe taşımak için yapılacak eylemler ve mekânsal gelişmelerde, özenli bir stratejinin seçilmesine karar verilmiştir. Ayrıca kent, eğitim sisteminin temel etkeni, yurttaşlığın temelleri olan tarih, kimlik ve kıvancın temsilcisi olarak görülmüştür.⁶⁸

2003 yılında yapılan revizyonda ise, Atina Şart'ına "Uyumlu Kent" vizyonu eklenmiştir. Kentsel uyum ve yaşam kalitesinde kültürün ve "yer" in önemine vurgu yapılarak, kentlerin yeniden oluşturulmasında, kentsel sanat ve kompozisyonun temel unsurlar olarak algılanması, toplu ve bireysel güvenlik duygusunu geliştirmek için normların konulması, bozulmuş kent formlarının yenilenmesi, kentin her yerinde estetik kavramının gözetilmesi, kültürel ve doğal mirası oluşturan öğelerin titizlikle korunması öngörülmüştür. Bütün bunların yerel, tarihsel, sosyal ve ekonomik koşullara göre her ülkede ve her kentte farklı şekillerde yönetilmesi, her "yer" in kendi özelliklerinden yola çıkarak, özgün değeri olan kentsel çevreler yaratılması öne çıkarılmıştır.⁶⁹

2. Dünya Savaşı'nın getirdiği kent yıkımlarının ertesinde 1964 yılında Venedik'te düzenlenen Uluslararası Restorasyon Teknisyenleri Konferansı'nda kabul edilen Venedik Tüzüğü'nde ise bazı değişiklikler getirilmiştir. Şöyle ki Tüzük; anıt niteliğinde tek yapı yanında, korumaya bir yerleşme ölçeğini de kazandırmıştır.⁷⁰

Tüzük ayrıca, anıtların korunmasında ve yaşatılmasındaki amacın, onların bir sanat yapıtı olması yanında, bir tarihsel belge olmasından da doğduğunu vurgulamaktadır. Böylece kültürel değerlerin neden korunması gerektiği sorunsalının yanıtı, -diğer getirileri yanında- verilmiş olmaktadır. Kuşkusuz sanatsal değeri olan her yapı ya da yapıt, tarihi bir belge niteliğinde olmadığı gibi tersi de geçerlidir. Birçok durumda iki niteliğin birlikte varlığı söz konusu olmakta ancak birbirinden bağımsız olarak her iki neden de tek başına, kültürel değerlerin korunmasında dikkate alınmalıdır. Venedik Konferansında ayrıca, Uluslararası Anıtlar ve Siteler Konseyi (ICOMOS) nin de temeli atılmıştır.⁷¹

Birleşmiş Milletler Örgütü'nün (BM) bir kuruluşu olan UNESCO'nun 1965 yılında Uluslararası Anıtlar ve Siteler Konseyini (ICOMOS) yaşama geçirmesini de belirtmek gerekir. 139 ülkeden 630 adet kültür değeri bu Konsey tarafından önerilen ve UNESCO'ca kabul edilen Dünya Kültürel Miras Listesine ve dolayısıyla koruma altına alınmıştır. Ayrıca yazılı

⁶⁸ Yeter E. (2007) a.g.e., s. 71.

⁶⁹ Yeter E. (2007) a.g.e., S. 76.

⁷⁰ Yeter E. (2007) a.g.e., S. 76.

⁷¹ Yeter E. (2007) a.g.e., s. 71.

nitelikteki yapıtlar ile şarkılar ve gelenekler de koruma altına alınma olanağına sahip olmuştur.⁷²

Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmeyi imzalayan ülkeler için, sahip oldukları değerleri bu listeye aldirmek, kuşkusuz çaba, özveri ve bilinç isteyen bir uğraştır. Ayrıca bu listede yer alsa bile, gerekli özen devam ettirilmediği takdirde kırmızı listeye alınarak bir anlamda ülkenin cezalandırılması da söz konusu olmaktadır. “Heritage at risk” başlığı altında yayınlanan bu liste, tehlike altındaki eserleri göstermektedir.⁷³

Nitekim Almanya’nın Saksonya Eyaleti Başkenti Dresden, 2004 yılında elde ettiği “Dünya Kültür Mirası” unvanını Elbe Nehri üzerinde yeni yapmak istediği Waldschlösschen köprüsü nedeniyle kaybetme tehdidi altındadır. 25.6.2007 tarihinde Yeni Zelenda’nın Christchurch kentinde toplanan Konsey 01.10.2007 tarihine kadar kent yönetimine süre vererek yeni alternatif getirilmesini istemiştir. Konsey, bu köprü, kent ve nehirden oluşan üçlemenin ortaya koyduğu “değer ve bütünlüğünün” onarılamaz şekilde bozulacağını kararlaştırmıştır. Ne yazık ki Dresden halkı 2005 yılı başında yapılan bu referandumda, üçte iki çoğunlukla köprünün yapılması lehine oy vermiştir. Saksonya Eyalet Başbakanı Georg Milbradt (Hiristiyan Demokrat Parti) da Konseyi suçlayıcı tavır almıştır.⁷⁴

Kuşkusuz böyle bir Konseyin ve Listenin varlığı, tarihi ve doğal değerlerin korunmasında önemli katkı sağlamaktadır. Ancak Listeye alınmayla birlikte artan turizmin ya da eski eser kaçırma eylemlerinin doğurduğu olumsuzluğu da bazı yazarlar dile getirmektedir. Nitekim 1978 yılında Galapagos Adalarının listeye alınmasının ardından turist sayısı % 150 artmış ve komite “turizmin kontrolsüz gelişmesini” dayanak göstererek söz konusu adaları kırmızı listeye almıştır. Ayrıca Konseyin zorlayıcı karar alma yetkisi bulunmamaktadır. Taliban tarafından Afganistan’da Bamijan Buda Heykellerinin havaya uçurulması karşısında, bütün dünya ile birlikte o da olayı kınamakla kalmıştır.⁷⁵

Bağdat’ın Amerikan askerleri tarafından ele geçirilmesinin ardından kentin tarihi kütüphanesinin ve müzesinin yağmalanması karşısında sessiz kalan Konsey, Alman Arkeoloji Enstitüsü Başkanı Hermann Parzinger’in ifadesiyle “her hafta kamyonlar dolusu antik değerler Irak dışına taşınmakta” iken, bunu dile getirme ve önleme cesareti gösterememektedir.⁷⁶

⁷² Yeter E. (2007) a.g.e., s. 77.

⁷³ Yeter E. (2007) a.g.e., s. 78.

⁷⁴ Yeter E. (2007) a.g.e., s. 79.

⁷⁵ Yeter E. (2007) a.g.e., s. 71.

⁷⁶ Yeter E. (2007) a.g.e., s. 78.

Diğer önemli bir etkinlik olarak BM, konut ve yerleşme sorunlarına duyduğu ilginin sonucu 1976 ve 1996 yıllarında sırasıyla Vancouver’da HABITAT I ve İstanbul’da HABITAT II zirveleri düzenlemiştir. HABITAT II sonucunda İstanbul’da 14.6.1996’da “İnsan Yerleşimleri İstanbul Bildirgesi” açıklanmıştır. Bu bildirgenin 11. maddesi, “Tarihsel, kültürel, mimari, doğal, dinsel ve manevi değeri olan yapıların, anıtların, açık alanların, peyzajların ve yerleşim biçimlerinin korunmasını, onarılmasını ve bakımını geliştireceğiz” şeklinde olup doğrudan koruma ile ilgilidir.⁷⁷

HABITAT Gündeminde ise, yaşanabilir insan yerleşimlerine sahip olmanın, insanların yönetim süreçlerine katılabilecekleri, kentli olmanın sorumluluklarını taşıyabilecekleri ve yönetim gücünü artırıcı kurumsallaşmayı sağlayabilecekleri bir demokratik ortamın varlığını da zorunlu kıldığı vurgulanmaktadır (Madde.132).⁷⁸

Diğer taraftan Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Konferansı (daha sonra Kongre) tarafından 18.3.1992’de kabul edilen Avrupa Kentsel Şartı, Kentsel Haklar Avrupa Bildirgesi ile Şartın kendisinden oluşmaktadır. Bu Şart, kentsel haklar ile bu hakları kentliye sağlamak durumunda olan kent yönetimlerinin ödev ve sorumluluklarını dile getiren bir belge niteliğindedir. Kentsel Haklar Avrupa Bildirgesinde, çevreyle doğrudan veya dolaylı haklar arasında, “tarihsel yapı kalıtının” duyarlı bir biçimde onarılması ve nitelikli çağdaş mimarinin uygulanması yoluyla, hoş ve geliştirici fiziksel ortamların yaratılması da sayılmaktadır.⁷⁹

Üç boyutlu lazer tarayıcıların gelişimi, tarihsel ve kültürel mirasın kaydedilmesine, korunmasına ve araştırılmasına yönelik bütüncül ve yeni bir görünüm getirmiştir. Kültürel miras özelliği bulunan yerleşkelerin ve yapıtların üç boyutlu (3D) olarak taranması ve modellenmesi, son yıllarda önemli ölçüde yaygınlaşmıştır. Küçük çanak, çömlek, heykel, yapı ve büyük arkeolojik alanlar gibi birçok nesne; koruma, yeniden inşa etme, araştırma ve müze sergileri gibi amaçlar doğrultusunda taranmış ve modellenmiştir.⁸⁰

⁷⁷ Yeter E. (2007) a.g.e., s. 78.

⁷⁸ Yeter E. (2007) a.g.e., s. 79.

⁷⁹ Yeter E. (2007) a.g.e., s. 71.

⁸⁰Kadobayashi R., Kochi N., Otani H., Furukawa R. (2004) “Comparison and Evaluation of Laser Scanning and Photogrammetry and Their Combined Use for Digital Recording of Cultural Heritage”, IAPRS&SIS, 35(5): 401-406, Istanbul, Turkey, s. 401.

1.3.2. Kültürel Mirasın Etki Boyutları

Kültürel miras kavramı incelendiğinde; sosyo-kültürel, ekonomik ve hukuki etki boyutları ortaya çıkmaktadır. Konunun daha açık bir şekilde ortaya konabilmesi için kültürel miras turizminin turizme olan etkilerinin değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu bağlamda sosyo-kültürel, ekonomik ve hukuki açıdan etkileri incelenmiştir.

1.3.2.1. Sosyo-Kültürel Etki Boyutu

Taylor'un belirttiği gibi kültür bilgisi inançları, sanatı, ahlakı, kuralları, gelenekleri ve toplumun üyesi olarak her insan tarafından bunların elde edilme kapasitelerini belirleyen bir süreçtir. Bu nedenle öğrenme yoluyla elde edilen birikimlerin tümünü ifade eder. Kültürel zenginlik yaşam alanlarının açılımla özdeşlik göstermektedir. Kentler arasındaki ilişki açık toplumlarda bilgi, sanat, insani değerler, teknoloji transferini ön plana çıkarmıştır. Bir başka ifadeyle ulusal kültürler uluslararası kültürel öğelerin transferiyle zenginleşmektedir. Bu kültürel zenginlikte kentlere ayrıcalıklı bir konum bahşedilmektedir.⁸¹

Globalleşen dünyada gelişen dünya kentleri ile gelişmiş dünya kentleri arasındaki farklılık sadece sosyal ve ekonomik anlamda değil, kültürel bütünleşme bağlamında da irdelenmek zorundadır. Kentlerin gelişmişlik düzeylerine göre hiyerarşik yapılanmalar, değerler transferinde içsel bağımlılıktan ziyade merkez-çevre ilişkileri bağlamında oluşmaktadır. Ortak değerlerin kültür sistemleri içinde yer alması, değerlerin istismara dayalı olarak transfer edilmemesine bağlıdır. Ortak insani değerler demokratik işleyiş felsefelerindeki buluşma, kentler arası işgücü ve sermaye dolaşımından ziyade bilgi, sanat ve donanım transferine bağlıdır. Kentlerin kentsel koşullarını yaratabilmesi için uluslararası platformlarda bilgi, sanat dolaşımını sağlayabilmesi ve eğitim felsefelerinde bilgi birikimine dayalı öğrenme anlayışını ön plana çıkarması gereklidir.⁸²

Gelişmekte olan dünyanın kentleri bu bağlamda daha fazla sorumluluk üstlenmelidir. Dünyaya açılan pencereler olan kentler, kendine özgü toplumsal sorunları çözerken gelişen dünyanın kentlerinin yaşam birikimlerini toplumlarına transfer edebilmelidir. Ulusal, toplumsal, hukuki, politik, ekonomik ve kültürel kurumlarının gelişimini sağlamada insan kaynağı açısından kentler destek birimleri oluşturmalarıdır. Kentsel mekân

⁸¹ Tatlıdil, E. (2009) "Kent ve Kent Kimliği; İzmir Örneği", *Ege Akademik Bakış / Ege Academic Review* 9 (1): 319–336, s.328.

⁸² Tatlıdil, E. (2009) a.g.e., s.328.

düzenlenmesi gelişen dünyanın gelişme ivmesi çerçevesinde ileriye dönük olarak planlanmalı ve düzenlenmelidir. Ulusal bütünleşmenin uluslararası bütünleşme içinde yer alabilmesinde kültürel etkinliklerde ayrıcalıklı bir çaba içinde olmalıdır. Dünya politikaları globalleşme sürecinde kentlere önemli görevler yüklemektedir.⁸³

Literatür yirminci yüzyılın ikinci yarısında turizmin hızla genişleyen iki önemli yönünün sosyal ve kültürel perspektif olduğunu vurgulamaktadır. Birincisi turistik bölge veya ülkede sosyal yapının değişmesine yol açmasıdır. Bu etkilerden bazıları gelir, eğitim, iş imkânları, hizmet kalitesi, yerel girişimlerin gelişmesine yol açabilecek olması, sosyal ve ailesel değerlerin değişimi, yeni ekonomik güçlerin oluşması, kültürel yapının turistlerin ihtiyaçlarına göre adapte edilmesi olabilir. İkincisi ise turizmin, tüketicilerin ürünün üretildiği yere seyahat ederek tükettikleri tek ihracat şekli olmasından kaynaklanmaktadır.⁸⁴

Turizme yön verenlerin bakış açısına göre, turizmin sosyal ve kültürel etkileri; planlama süreci, çevre etkilerini değerlendirme prosedürü ve ayrıca faydaların optimize edilmesinde ve problemlerin minimize edilmesinde düşünülme zorundadır. Önemli bir genel planlama politikası ile yerli halkın turizmi anlaması sağlanabilirse ve yerli halk turizme katılabilirse pozitif etkiler güçlenecek ve negatif etkiler minimize edilebilecektir. Turizmde başarılı bir gelişme için, yerli halkın turizmi algılaması ve tutumu iyi planlanmalıdır.⁸⁵

Turizmin geliştirildiği alanlarda sosyo-kültürel açıdan pek çok etkisinin olduğu bilinmektedir. Özellikle turizm işlevinin insanlar arasında anlayış ve uygulandıkları bölge halkında milli gurur oluşturma gibi etkileri bulunmaktadır. Koruma altındaki tarihi çevrelerde geliştirilecek kültürel miras turizmi sayesinde alanda yaşayan insanların bu alanı benimseme düzeylerinde de artış sağlanması beklenmektedir. Aynı zamanda kültürel miras alanlarında yaşayan insanların içinde buldukları yeri benimseme seviyelerindeki artış da yapılacak uygulamaların kolay yürütülmesine olanak sağlayacaktır. Kültürel miras turizmi; bulunduğu bölgede yaşayan halkın gelir durumunu yükseltme ve yeni iş olanakları yaratma açısından da önemli bir yere sahiptir. Bunun yanı sıra kültürel miras alanına gelen farklı kültürel grupların

⁸³ Tatlıdil, E. (2009) a.g.e., s.328.

⁸⁴ Tayfun A. ve Kılıçlar A. (2004) "Turizmin Sosyal Etkileri ve Yerli Halkın Turiste Bakışı", G.Ü. Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi, 1, 1-17, s. 1.

⁸⁵ Brunt, P.; Courtney, P. (1999) Host Perceptions Of Sociocultural Impacts", Annals Of Tourism Research, XXVI,3:493-515.779.

katılımıyla sosyo-kültürel anlamda bir kültür alışverişi zemini de hazırlanmış olmaktadır.⁸⁶

Kültürel miras alanlarında, ziyaretçiler ve halk arasındaki mesafe azalarak sosyal ilişkilerin arttığı bilinmektedir. İlişkinin artması ziyaretçilere gruba katılmış olma hissi yaşatmaktadır. Gruba dahil olma, kültürel miras aracılığıyla anlam arayan ziyaretçilerin kültürel miras alanlarına mekansal bir bağ kadar hayali bir bağ da kurduklarını göstermektedir.⁸⁷

Ayrıca kültürel miras insanlara öz değerlendirme, umut, özgürlük, hayret, ilham ve geçmişle bağ kurma gibi deneyim olanakları da sunmaktadır.⁸⁸

Her ne kadar insanların miras konusunda tepkileri koşulların anlık etkisi olarak tanımlanabilse de, tutumların sosyo-kültürel bir temeli vardır. İnsan davranışlarının tümünün refleks olmadığı ve bazılarının deneyim yaşama veya yaşamama, anlama veya anlama yokluğu, karar verme veya karar verememenin bir kombinasyonu olduğu varsayılırsa, o zaman miras kavramının temel değerlerin gerçek göstergesi olduğunun ve sosyal bir icat olduğu kabul edilmektedir.⁸⁹

1.3.2.2. Ekonomik Etki Boyutu

Kültür ekonomisi ve endüstrileri, ülkelerin *sürdürülebilir ekonomik kalkınmalarının* sağlanmasına önemli katkılar sağlamaktadır. UNESCO'nun gerek somut ve somut olmayan kültürel miras ile kültürel anlatımların çeşitliliğini korunmasına yönelik sözleşmeleri, özellikle gelişmekte olan ülkelerin kendilerine ait kültürel hazineleriyle sürdürülebilir bir ekonomik kalkınma hamlesini yapmalarına yönelik olduğu açıktır.⁹⁰

Sit alanları doğrudan ekonomik hayatın temel öğeleridir. Turizm alanında son 20 yıl içerisinde yaşanan gelişmeler topluca sit alanlarının bu sektör ve bağlantıları için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Bu dönemde iç ve dış turizmin talep yapısında ve turist profilinde büyük bir değişim yaşanmış ve dağ, doğa, kültür, av ve yaban hayatı turizmi hayli genişlemiştir. Sit alanlarının içerdiği varlıklar ve değerler ve doğal sit alanlarının sahip olduğu yahut desteklediği yüksek gönenç nitelikleri (sessizlik, biyolojik çeşitlilik, renk, görsel güzellik, ekolojik besin, temiz su,

⁸⁶ Abacılar P. (2008) a.g.e., s. 20.

⁸⁷ Prentice R. C., Witt S. F., Hamer C. (1998) "Tourism as Experience The Case of Heritage Parks", *Annals of Tourism Research*, Vol. 25, No. 1, 1–24, s. 7.

⁸⁸ Prentice R. C., Witt S. F., Hamer C. (1998) a.g.e., s. 7.

⁸⁹ Edson G. (2004) a.g.e., s. 339.

⁹⁰ Özdemir N. (2009) "Kültür Ekonomisi ve Endüstrileri ile Kültürel Miras Yönetimi İlişkisi", *Milli Folklor*, Yıl 21, Sayı 84, 73-86, s. 80.

yerel kültür...) ileri düzeyde talep yaratmıştır. Dolayısıyla korunan doğal ekosistemler ekonomik gelişmenin ve toplumsal kararlılığın ve dayanıklılığın gerçekleşmesi doğrultusunda “görünmez el” gibi bir işlevi yerine getirmektedir. Bunun da toplum çıkarı sağlama anlamına geldiği, bu konuda piyasa ekonomisine ve özel çıkarlara öncelik verilmesinin ve plansız kaynak yönetiminin dışlanması gerektiği kolayca ifade edebilmektedir.⁹¹

Turizm, bir alan ya da bölgenin ekonomik kalkınmasını sağlama açısından en kısa sürede yanıt veren işlevlerden biridir. Sağladığı ekonomik getiri uzun vadeli planlar ile kısa vadede gerçekleşmektedir. Ayrıca söz konusu olduğu alanda yarattığı işgücü ile sadece o bölge için değil, milli gelir açısından da katkı sağlamaktadır. Sağlanan bu ekonomik getiri ve turizmi geliştirmek için yapılan yatırımlar sadece turistleri değil, aynı zamanda halkı da ilgilendirmektedir.⁹²

Korunmada ekonomik boyuta ilişkin ortaya çıkan bir diğer konu da, korunacak alanlarda daha kritik hale gelen mülkiyet hakkıdır. Her ne kadar ekonomik açıdan özel mülkiyete konu mallar olarak ele alınıyor olsalar da, kent mekânında yer alan korunacak alan ve yapıların sahip oldukları ayrıcalıklı nitelikler, bu eserler için, özel mülkiyet hakkının kullanımının sahibi lehine sağladığı faydaların büyük ölçüde kısıtlanmasına yol açmaktadır. Bu durum, korunacak alan ve yapılar üzerindeki mülkiyet hakkı konusunda daha farklı uygulamaları zorunlu kılmaktadır. Korunacak eser üzerindeki mülkiyet hakkı, klasik anlamdaki özel mülkiyetin sahibine sağladığı yetkileri büyük ölçüde kısıtladığı gibi, eser sahibine toplum adına bir takım sorumluluk ve yükümlülükler de getirmektedir. Günümüzde mülkiyet kavramının toplumsal boyutta geçirdiği aşamalar, kültür varlıkları söz konusu olduğunda toplum adına daha büyük kısıtlamaların kabulünü kolaylaştırmaktadır. Söz konusu mülkiyet özel mülkiyet de olsa, devlet mülkiyeti de olsa farklı konumda bir mülkiyettir ve malikle kültür varlığı arasındaki ilişkide üçüncü kişi olan toplum da söz sahibidir. Bu durumda, taşınmaz kültür varlığı sahibi, toplum adına kültür varlığını koruma yükümlülüğünü üstlenmiş kişi olmaktadır.⁹³

Turizm tüm alanlarda genel olarak ekonomik hareketlilik yaratarak iş gelişimi, gelir artışı, döviz getirisi, iç yatırım artışı ve beceri ve eğitimde yükselme sağlamaktadır. Turizm endüstrisi sayesinde altyapı niteliklerinin rehabilite edileceği ve bunun yerel halka yarar sağlayacağı açıktır. Yeni karayolları ve havalimanlarının inşa ve düzenlenmesi buna birer örnektir.

⁹¹ <http://www.cekulvakfi.org.tr/icerik/haftaninYazisi.asp?ID=17>, erişim tarihi: 15.10.2010.

⁹² Abacılar P. (2008) a.g.e., s. 20.

⁹³ Yücel C. (2005) “Korunacak Kentsel Alanların Planlanmasında Güncel Yaklaşımlar”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 18, 223–235, s. 231.

Ayrıca kültür turizmi Avrupa Turizm piyasasının temel gelişme alanıdır. Avrupa Birliği ülkeleri kültür turizmi kapsamında 2001 yılında toplam 34 milyon turist ağırlamışlardır ve bundan çıkan sonuca göre kültür turizmi Avrupa Birliği ülkelerinin toplam turizminin %25'inden fazlasını oluşturmaktadır.⁹⁴

Turizm sektörü, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerinde önemli bir paya sahiptir. Küresel anlamda dünyanın en büyük sektörlerinin başında yer aldığı gibi dünyada en hızlı büyüyen ve gelişen sektör olma özelliğine de sahiptir. Turizm sektörünün temel arz verileri bölgelerin doğal, sosyo-kültürel ve tarihsel kaynaklara bağlı olduğundan diğer sektörlerden farklı olarak kalkınmayı hızlandırmaktadır.⁹⁵

Tablo 1.1: Yıllara Göre Turizm Gelirleri

YILLAR	TURİZM GELİRİ (1000 \$)	ZİYARETÇİ SAYISI	ORTALAMA HARCAMA (\$)
2001	10 067 155	13 450 121	748
2002	11 900 925	15 214 516	782
2003	13 203 144	16 302 050	810
2004	15 887 699	20 262 640	784
2005	18 153 504	24 124 501	752
2006	16 850 947	23 148 669	728
2007	18 487 008	27 214 988	679
2008	21 950 807	30 979 979	709
2009	21 249 334	32 006 149	664
2010 (*)	6 972 375	12 126 127	575
*Not: 6 aylık geçici veriler (ocak-Haziran)			

Kaynak: <http://www.kultur.gov.tr>, Erişim Tarihi: 15.10.2010.

⁹⁴ Coalter F. (2001) Realising the potential of cultural services the case for tourism. LGA Publications, the Local Government Association Local Government House, s.4.

⁹⁵ Doğan H., Üngüren E. (2010) Alanya Halkının Turizme Sosyo-Kültürel Açısından Bakışı, e-Journal of New World Sciences Academy Volume: 5, Number: 4, Article Number: 3C0055, 396-415, s. 398.

Son on yıllık veriler incelendiğinde en fazla turistin 2009 yılında Türkiye'yi ziyaret ettiği, gelirlere bakıldığında ise en fazla turizm gelirinin 2008 yılında olduğu Tablo 1.1'de görülmektedir.

Tablo 1.2: 2008 Yılına Ait Aylık Turizm Gelir ve Gideri

Aylar	Turizm geliri (\$)	Ziyaretçi sayısı (*)	Kişi başı ortalama harcama (\$)	Turizm gideri (\$)	Vatandaş sayısı (**)	Kişi başı ortalama harcama (\$)
Ocak	885.471.907	1.172.736	755	274.058.487	352.491	777
Şubat	800.964.172	1.073.986	746	254.451.447	338.170	752
Mart	1.089.843.262	1.478.744	737	276.855.813	374.133	740
Nisan	1.053.011.064	1.677.867	628	296.878.902	427.658	694
Mayıs	1.692.014.157	2.769.178	611	320.070.319	461.661	693
Haziran	1.948.181.766	3.175.128	614	389.585.837	567.063	687
Temmuz	3.054.318.835	4.138.652	738	333.771.377	437.854	762
Ağustos	3.995.011.064	5.298.575	754	264.061.165	348.552	758
Eylül	2.938.646.647	3.917.099	750	195.375.294	262.293	745
Ekim	2.262.486.441	3.186.698	710	310.224.994	448.433	692
Kasım	1.269.293.292	1.762.312	720	246.939.379	376.187	656
Aralık(1)	921.721.525	1.278.219	721	344.174.546	497.575	692
Toplam	21.910.964.131	30.929.192	708	3.506.447.562	4.892.070	717

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>, Erişim Tarihi: 14.10.2010.

Tablo 1.2 incelendiğinde Ekim, Kasım ve Aralık aylarında toplam çıkış yapan ziyaretçi sayısının 6.227.228 kişi olduğu görülmektedir. Bunun 5.272.673 kişisini yabancı ziyaretçi, 954.555 kişisini ise yurt dışında ikamet eden vatandaşlarımız oluşturmaktadır. IV. Dönemde en fazla ziyaretçi 3.186.698 kişi ile Ekim ayında gerçekleşmiştir. Kasım ayında 1.762.312, Aralık ayında ise 1.278.219 kişi ülkemizi ziyaret etmiştir.

Tablo 1. 3: Yıllar İtibariyle Ziyaretçilerin Geliş Nedenleri

Geliş Nedeni	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Gezi, Eğlence	5 231 273	6 401 016	6 815 797	8 216 757	9 904 716	8 529 890	10 890 338	12 709 292
Kültür	917 368	1 016 739	1 004 079	1 116 206	1 310 082	1 008 513	1 154 624	1 388 837
Spor	127 657	128 893	156 162	213 971	249 765	179 419	303 089	326 201
Ziyaret	794 651	980 005	839 086	1 044 575	1 480 442	1 929 800	2 068 642	2 411 765
Sağlık	96 860	82 693	103 404	133 721	164 598	153 895	154 603	162 484
Dini	30 962	60 171	58 456	61 053	106 710	101 564	137 787	95 027
Alışveriş	829 207	759 589	968 486	1 041 585	1 085 802	1 135 273	1 093 357	1 042 255
Toplantı, konferans, kurs, seminer	239 777	235 156	297 903	324 152	410 326	443 500	657 342	624 616
Görev	500 328	571 573	730 272	814 150	862 997	1 030 319	569 892	592 935
Ticari ilişkiler, Fuar	503 300	376 813	442 431	633 994	610 106	747 599	865 014	930 947
Transit	308 428	252 722	246 377	168 330	404 940	321 607	38 133	232 068
Eğitim	-	197 834	72 060	125 060	88 356	94 399	135 304	145 779
Diğer	427 704	115 944	399 684	588 267	624 989	755 038	1 171 799	1 068 548
TOPLAM	11 276 531	12 921 982	13 701 419	17 202 996	20 522 621	19 275 948	23 017 081	26 431 124

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>, erişim tarihi: 14.10.2010.

Yıllar itibariyle ziyaretçilerin geliş nedenleri incelendiğinde 2001 yılında kültürel ve dini amaçlı gelenlerin sayısının toplam 948.330 kişi olduğu ve bu sayının da toplam ziyaretçi sayısının % 8,4'ünü, 2002 yılında % 8,3'ünü, 2003 yılında %7,7'sini, 2004 yılında %6,8'ini, 2005 yılında %6,9'unu, 2006 yılında %5,7'sini, 2007 yılında %5,6'sını ve 2008 yılında ise %5,6'sını oluşturduğu Tablo 3'te görülmektedir. Yıllar itibariyle toplam ziyaretçi sayısı artmakta iken kültürel ve dini amaçlı gelen ziyaretçi sayısında düşüş gözlenmektedir. Uygarlıkların beşiği olan Anadolu'da hemen hemen tüm uygarlıklara ait kültürel kalıntılar bulunmakta iken bu oranın yıllar itibariyle ve genel olarak düşük olması Türk turizminin bu konuda çok büyük eksiklerinin olduğunu göstermektedir ve bu üzüntü verici bir gerçektir.

Tablo 1.4: 2006 Yılı İlk 6 Aylık Dönemde Ziyaretçilerin Geliş Nedenleri

Geliş Nedeni	2009
Gezi, Eğlence, Sportif ve kültürel faaliyetler	15 680 337
Akraba ve arkadaş ziyareti	2 825 952
Eğitimi staj (1 yıldan az)	196 409
Sağlık ve tıbbi nedenler (1 yıldan az)	132 677
Dini / hac	124 408
Alışveriş	1 142 515
Transit	636 604
İş amaçlı (konferans, toplantı, görev vb.)	1 397 262
Diğer	955 733
Berberinde giden	4 222 309
TOPLAM	27 314 205

Kaynak: <http://www.tuik.gov.tr>, Erişim Tarihi: 14.10.2010.

Tablo 1.4, ziyaretçilerin geliş nedenlerinin gezi, eğlence, sportif ve kültürel faaliyetlerin ayrı ayrı istatistikleri olması gerekirken tek bir başlık altında toplanması nedeniyle kültürel amaçlı gelen ziyaretçi sayısında kesin bir bilgi vermemektedir.

Tarihi alanlardaki kültürel mirasın değerlendirilmesi ciddi bir ekonomik altyapı gerektirmektedir. Altyapının güçlendirilmesi gelen ziyaretçi sayısını arttıracaktır. Kültürel turizm, bu anlamda önemle üzerinde durulması gereken bir turizm çeşididir. Sahip olunan kültürel değerlerin her biri bir kültürel çekim merkezidir. İnsanların farklı kültürleri öğrenme, kendi kültürlerinin geçmişteki izlerini tanyabilme, insanlığın gelişimi açısından önem taşıyan yapı ve alanları görme eğilimleri giderek gelişmektedir. Kültürel miras alanlarının değerlendirilmesi hem yerel halk hem de ülke ekonomisine katkı sağlayacaktır. Bu nedenle kültürel miras alanlarına yapılan yatırımların artırılması ve tanıtım faaliyetlerine önem verilmesi gerekmektedir.

1.3.2.3. Hukuki Etki Boyutu

16 Kasım 1972 tarihinde UNESCO'nun Paris'teki Genel Merkezi'nde imzalanan "Doğal ve Kültürel Dünya Mirasının Korunması Sözleşmesi", hiçbir ülke veya bölge ayrımı yapmaksızın, insanlığın bugüne kadar yaratmış olduğu uygarlıkların birer göstergesi olan tarihsel yapıların, sit alanlarının ve doğal zenginliklerin korunması amaçlanarak hazırlanmıştır. Bu sözleşmeye 16 Mart 1983 tarihinde taraf olan Türkiye'de doğal olarak sözleşmenin amaçlarını gerçekleştirmeye çalışacağını sözünü vermiştir. Buna göre

Türkiye kendi toprağı üzerindeki kültürel varlıkları koruyup, insanlığın ortak mirası olarak gelecek kuşaklara aktarmayı kabul etmiştir.

Somut olmayan kültürel mirasın korunmasıyla ilgili ikinci önemli UNESCO sözleşmesi, 2 Kasım 2001 tarihinde kabul edilen Sualtı Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi'dir. Temel amacı su altındaki kültürel mirasın korunması ve insanlığın ortak yararına sunulması olan bu sözleşme bir diğer yönüyle 1970 yılında kabul edilen "Sahiplenilmesi Yasak Olan Tarihi Eserlerin İhracat, İthalat ve Transferinin Yasaklanması ve Önlenmesi İçin Alınacak Önlemlere İlişkin Sözleşme"nin devamı niteliğindedir. Bu sözleşmenin 1972 sözleşmesinden farkı, sualtındaki tarih öncesi, tarihsel, kültürel ve arkeolojik objeler, sit alanları, yapılar, batıklar gibi somut kültür varlıklarının korunmasını hedeflemesidir. Bu sözleşme su, kara suları, su altı ile ilgili maddeleri nedeniyle aralarında Türkiye'nin de bulunduğu UNESCO'ya üye birçok devlet tarafından sakıncalı bulunmakta ve onaylanmamaktadır. Şubat 2007 itibariyle bu sözleşmeye taraf ülke sayısı sadece 13'tür.⁹⁶

1992 yılında Türkiye'nin de içinde bulunduğu aday ülkeler ve üye ülkelerin imzaladığı "Avrupa Arkeolojik Mirasının Korunması Sözleşmesi" ile arkeolojik mirasın yönetimi yeni bir yön kazanmıştır. Arkeolojik miras yönetimi, bilgisayar destekli veritabanı ve kodlama sistemleri ile döküm çalışmalarının yürütülmesi, arkeolojik haritaların ve değerlendirme tekniklerinin geliştirilmesi, kamu ve özel sektör tarafından desteklenmesi, koruma-kullanma dengesi içinde düşünülmesi, belgelenme-koruma-yayın işlerinin bir bütün olarak algılanması, kamu bilincini artırıcı (public awareness) ve eğitimle bütünleştirilmesi gereken bir süreç olarak tanımlanmıştır.⁹⁷

Bu süreç içerisinde kentsel arkeolojik miras, kentsel devamlılık ve kentli bilincinin oluşturulması için çok önemli bir değer olarak ön plana çıkmaktadır. Bu kapsamda, Avrupa Birliği içerisinde arkeolojik mirasın yönetimi konusunda yasal-yönetimsel ve teknik altyapısını erken dönemlerde tamamlayan Fransa ve İngiltere gibi ülkelerde uygulanan yöntemler, kültürel mirasın yönetiminde yasal-yönetimsel, finansal ve teknik problemler yaşayan ülkemiz için örnek olabilir.⁹⁸

⁹⁶ Oğuz Ö. (2007) "UNESCO, Kültür ve Türkiye", Milli Folklor, Yıl 19, Sayı 73, 5-11, s. 6.

⁹⁷ Belge B. (2004) a.g.e., s. 49.

⁹⁸ Belge B. (2004) a.g.e., s. 49.

Türkiye gerek AB sürecine entegrasyonu gerekse kültür turizminin gelişimi ile kültür politikası çerçevesinde kültürel mirastan faydalanma adına, onun değerini biçmek durumundadır. Nitekim 1982 yılında imzalanan “Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme” gereği, kültürel ve doğal mirasa, toplumun yaşamında bir işlev kazandırmayı ve bu mirasın korunmasını kapsamlı planlama programlarına dahil etmeyi amaçlayan genel bir politika benimsenmesini taahhüt edilmiştir.⁹⁹

5226 sayılı yasa ile değişik 2863 sayılı yasada koruma amaçlı imar planı tanımının içerisinde; “koruma alanı içinde yaşayan hane halkları ve faaliyet gösteren iş yerlerinin sosyal ve ekonomik yapılarını iyileştiren, istihdam ve katma değer yaratan stratejileri içermesi” ifadesi yer almaktadır. Aynı zamanda yerel yönetimlerin koruma amaçlı imar planlarını hazırlama süreçlerinde halkın katılımını sağlamaları da bu yasayla zorunlu hale getirilmiştir. Bu durumda koruma amaçlı imar planlarının alanda yaşayan halkın gereksinimleri ve refahını gözetici olması beklenmektedir.¹⁰⁰

Türkiye'nin taraf olduğu Sözleşmeler de dahil olmak üzere, UNESCO'nun kültür konusundaki kimi önemli belgeleri:

1950- Eğitimsel, Bilimsel ve Kültürel Objelerin Taşınması Üzerine Uzlaşma imzalanır.

1952 – Yazar Hakları Evrensel Sözleşmesi imzalanır.

1954 – 14 Mayıs tarihinde La Haye kentinde Silahlı Çatışma Durumunda Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi ve Protokolü imzalanır. (Türkiye bu sözleşme ve protokole 15 Aralık 1965 tarihinde taraf olur.)

1961- 26 Ekim tarihinde Roma’da, İcracı veya Çevirmen Sanatçıların, Radyo Yayınları Kurumlarının ve Gramofon Yapımcılarının Korunması Uluslararası Sözleşmesi imzalanır. (Türkiye bu sözleşmeye 8 Ocak 2004 tarihinde taraf olur.)

1964 –UNESCO Genel Konferansı Uluslararası Kültürel İşbirliği Bildirgesini kabul eder.

1970 – İtalya'nın Venedik kentinde kültür politikalarının finansmanı, yönetimi ve kurumlaşması ve “Kültürel Gelişme” ve “Gelişmenin Kültürel Boyutu” kavramları üzerine hükümetler arası bir konferans düzenlenir.

1970 – 14 Kasım’da Paris’te Sahiplenilmesi Yasak Olan Tarihi Eserlerin İhracat, İthalat ve Transferinin Yasaklanması ve Önlenmesi İçin Alınacak Önlemlere İlişkin Sözleşme imzalanır. (Türkiye bu sözleşmeye 21 Nisan 1981 tarihinde taraf olur.)

1971- 1952 tarihli Yazar Hakları Evrensel Sözleşmesi yenilenir.

⁹⁹ Can A. (2007) “Kültürel Mirasımız ve Değeri”, Birlik, Yıl.6, Sayı.5, 31–33, s. 33.

¹⁰⁰ Çırak A.A. (2010) “Korumanın Toplumsal ve Kültürel Boyutu Neden Önemli? Biz Nasıl Bakıyoruz?”, Planlama, 1, 29–37, s. 35.

1972 –16 Kasım’da Paris’te Doğal ve Kültürel Dünya Mirasının Korunması Sözleşmesi imzalanır. (Türkiye bu sözleşmeye 16 Mart 1983 tarihinde taraf olur.)

1972 – “Doğal ve Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi”nin kabulü sırasında birçok üye ülke somut olmayan kültürel mirasın korunmasının önemini vurgular.

1973 –Bolivya “Yazar Hakları Evrensel Sözleşmesi”ne folklorun korunması için bir protokol eklenmesini önerir.

1976 – “Eğitimsel, Bilimsel ve Kültürel Objelerin Taşınması Üzerine 1950 tarihli Florence Uzlaşmasını etkinleştiren Nairobi protokolü imzalanır.

1978 – Irk ve Rasist Önyargılar Üzerine Bildirge yayımlanır.

1982 – UNESCO folklorun korunması üzerine bir uzmanlar komitesi kurar: Materyalsiz Miras için Bölüm Oluşturma kararı alınır.

1982 –26 Temmuz - 6 Ağustos tarihlerinde Meksika’nın başkenti Mexico’da “somut olmayan kültürel miras”ın önemini tanıyan ve “kültürel miras”ın ve “kültür”ün yeni tanımını yapan Kültür Politikaları Dünya Konferansı düzenlenir.

1989 – UNESCO Genel Konferansı Popüler ve Geleneksel Kültürün Korunması Tavsiye Kararını alır.

1994 – UNESCO, Kore Cumhuriyeti tarafından formüle edilen bir öneriyle İnsanlığın Yaşayan Hazinesi programını ilan eder.

1996 –“ Yaratıcı Çeşitliliğimiz” başlıklı rapor, 1972 sözleşmesinin el sanatlarının, dans veya sözlü gelenekler gibi anlatıma dayalı biçimlerin önemsenmesi ve korunması için yeterli olmadığını altını çizer

1997/1998 – UNESCO, İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirası Başyapıtları İlan Programını açıklar.

1997 – UNESCO ve Fas Milli Komisyonu haziran ayında Marrakech’te popüler kültür alanlarının korunması üzerine bir uluslararası uzmanlar danışma toplantısı düzenler.

1998– 30 Mart -2 Nisan tarihlerinde İsveç’in başkenti Stockholm’da Gelişme İçin Kültürel Politikalar Hükümetler arası Konferansı düzenlenir.

1999 – 28–30 Ocak tarihlerinde UNESCO’nun Paris’teki merkezinde “Kurucu Bir Çeşitliliğe Doğru” toplantısı düzenlenir.

1999 – UNESCO ve Smithsonian Enstitüsü, Washington’da “Popüler ve Geleneksel Kültürün Korunması Üzerine 1989 Tavsiye Kararının Dünyadaki Gelişimi: Katılım ve Uluslararası İşbirliği” toplantısını gerçekleştirir.

1999 – UNESCO 30. Genel Konferansı sırasında, 2 Kasım tarihinde “Küreselleşme Karşısında Kültür ve Yaratıcılık” konulu Kültür Bakanları Yuvarlak Masa toplantısı gerçekleştirilir.

2000 – 30 Haziran–1 Temmuz tarihlerinde Polonya’nın Varşova şehrinde, “Doğu ve Orta Avrupa’da Kültürel Endüstrinin Geleceği” adlı uzmanlar toplantısı yapılır.

2000- 5–8 Eylül tarihlerinde Bénin’in Cotonou kentinde “Afrika’da Kültürel Endüstrinin Geleceği” adlı toplantı yapılır.

2000 – 21–22 Eylül tarihlerinde UNESCO’nun Paris’teki merkezinde “Küreselleşme Çağında Kültürel Çeşitliliği Geliştirme Düşüncesinde UNESCO’nun Rolünü Güçlendirme” konulu uzmanlar komitesi toplantısı yapılır.

2000 – 11–12 Aralık tarihlerinde UNESCO Genel Merkezinde Kültürel Çeşitlilik ve Pazar konusunu ele alan Kültür Bakanları Yuvarlak Masa Toplantısı düzenlenir.

2001- Mart ayında, İtalya’nın Turin kentinde uluslararası “somut olmayan kültürel miras” yuvarlak masa toplantısı yapılır.

2001 – Mayıs ayı, 19 Kültürel Mekân ve Kültürel Anlatım Formundan oluşan İnsanlığın Sözlü ve Somut Mirası Başyapıtları ilan edilir. UNESCO üye ülkeleri, kültürel çeşitlilik üzerine evrensel bildirgeyi ve eylem planını kabul ederler.

2001 –Kültürel Çeşitlilik Evrensel Bildirgesi yayımlanır.

2001 –Sualtı Kültürel Mirasının Korunması Sözleşmesi imzalanır.

2002 -16–17 Eylül tarihlerinde İstanbul’da “Kültürel Çeşitliliğin Aynasında Somut Olmayan Kültürel Miras” adlı Kültür Bakanları Yuvarlak Masa Toplantısı düzenlenir.

2003- UNESCO 32. Genel Konferansı sırasında Internet Alanında Evrensel Girişin ve Çok Dilliliğin Kullanımı ve Geliştirilmesi Tavsiye Kararı alınır.

2003 – UNESCO’nun 32. Genel Konferans sırasında 17 Ekim’de Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi kabul edilir. (Türkiye bu sözleşmeye 27 Mart 2006 tarihide taraf olur.)

2003- Kasım ayında, 28 Kültürel Mekân ve Kültürel Anlatım Formundan oluşan İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirası Başyapıtlarının ikincisi ilan edilir. (Bu ilanda Türkiye’den Meddahlık geleneği yer alır.)

2004 – Cezayir 15 Mart’ta Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesini onaylayan ilk ülke olarak belgelerini UNESCO’ya bildirir.

2004 – 6–7 Mayıs tarihlerinde UNESCO’nun Paris’teki merkezinde “Kültürel Çeşitlilik ve Küreselleşme: Arabo-Japon Deneyimi, Uluslararası Diyalog” toplantısı düzenlenir.

2004 – 21 Mayıs’ta Nicaragua’nın Managua kentinde “Orta Amerika’da Dünya Kültürel Çeşitlilik Günü” gerçekleştirilir.

2005 – 43 Kültürel Mekân ve Kültürel Anlatım Formundan oluşan İnsanlığın Sözlü ve Somut Olmayan Mirası Başyapıtlarının üçüncüsü ilan edilir. Böylece toplam 90 başyapıtı ulaşılır. (Bu ilanda Türkiye’den Mevlevi-Sema Gösterileri yer alır.)

2005 – 33. Genel Konferans’ta Kültürel Anlatımların Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi imzalanır.

2005 – 14 Kasım tarihinde Paris’te “Kültürel Çeşitliliği Desteklemek” adlı uluslararası konferans düzenlenir.

2006 –20 Nisan’da Somut Olmayan Kültürel Mirası Korunması Sözleşmesi yürürlüğe girer.

2006- Haziran ayında Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Taraf Devletler Birinci Olağan Genel Kurulu toplanır ve Türkiye sözleşmenin hükümetler arası komitesine seçilir.

2006- Eylül ayında Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Taraf Devletler Birinci Olağanüstü Genel Kurulu toplanır ve Türkiye’nin bu sözleşmenin hükümetler arası komitesinde 2010 yılına kadar görev yapması kesinleşir.

2006- Kasım ayında Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi Hükümetler Arası Komitesi Birinci Olağan Toplantısını Cezayir’de gerçekleştirir. ¹⁰¹

1.4. Kültürel Miras Yönetim Planı

Kültürel miras turizmi yönetim planları turizmin olumsuz etkilerini en aza indirmek, kazançları arttırmak, turizm organizasyonlarını düzenlemek, ziyaretçi ve çevre yönetimini sağlamak gibi konular kapsamında kültürel miras alanlarının planlanmasını kolaylaştıracak araçlardır. Yönetim; organizasyonel olarak gerekli performansa ulaşmak için yürütülen çalışma süreci olarak tanımlanmaktadır. Kentsel çevre söz konusu olduğunda, hem iç hem de dış çevreyi içeren dinamik bir süreç söz konusudur. Kültürel miras yönetim planları alanın kaynakları üzerindeki baskıyı azaltacak ve tüm çevrenin ortak bir alan olarak algılanmasını teşvik edecek planlama önlemlerinin bir bütünüdür. Eş zamanlı olarak ziyaretçi, miras alanı ve kültürel miras alan yöneticilerinin ihtiyaçlarına cevap verebilecek bir yapıda olmalıdır. ¹⁰²

Bir kültürel alanı korumayı planlamak sürdürülebilir gelişme için bir strateji hazırlarken göz önüne alınması gereken pek çok prensip ve etken içermektedir. Kültürel miras turizmine olan artan ilgi büyüme ve değişim ile altyapı taleplerinin artan oranına cevap verecek yeni yönetim ihtiyaçları yaratmaktadır. Uzun vadeli planlama girişimleri tarihi kent merkezleri ve şehirlerinin yönetimi için gerekli malzemelerdir. ¹⁰³

Bir yönetim planı, önemli kültürel değerleri detaylandırmalı ve yönetim hedeflerini ve önceliklerini tanımlamalı, yönetim hareketi geliştirmeli, bunları

¹⁰¹ Oğuz Ö. (2007) a.g.e., s. 10.

¹⁰² Abacılar P. (2008) a.g.e., s.29.

¹⁰³ Abacılar P. (2008) a.g.e., s.29.

uygulamalı ve etkilerini gözlemlmelidir. Bütün hedefler, korunan alanda sergilenen miras değerlerinin önemiyle ilgili olmalıdır.¹⁰⁴

ICOMOS'un tarihi çevrelerin yönetimiyle ilgili raporunda belirlenen ilkelere göre yönetim planlamasının ilk aşamasında alanın tanımlanması yer almaktadır. Bunu alanın durumu ve yapılacak çalışmaların uygulanabilme seviyesi takip etmektedir. Bu aşamayı koruma politikalarının açıklanması, koruma ve geliştirmenin gerekliliğini vurgulayan süreç izlemektedir. Süreçlerde belirlenen tehditler ve fırsatlar değerlendirilerek eylem planları üzerine çalışılması gerekmektedir. Bu raporda, yönetim planını kimin uygulayacağı ve uygulamanın denetimi için var olan gereksinimlere değinilmektedir. Yönetim planları için bir diğer önemli sürecin de izleme ve gözden geçirme aşamaları olduğu vurgulanmaktadır.¹⁰⁵

Kültürel mirasın yönetiminde kullanılacak olan uygun tekniklerin kararı, korunan alan yönetim planının ana bileşeni olarak veya gerek duyulması halinde, yardımcı bir planla sunulmalıdır. Bu tür bir planın veya plan kısmının geliştirilmesi için gerekli olan bilgi miras değerlerinin elde tutulması, peyzajın ve tarihi bileşenlerin fiziksel durumunun tanımı, dış gereklilikler ve zorlamalar, toplumun çıkarları, kaynaklar, masraflar ve bir öncelikler listesi içermektedir.¹⁰⁶

Kültürel miras turizmi yönetimi için gerekli kaynaklar Şekil 5'te ortaya konmaktadır. Buna göre ilk olarak alanın taşıdığı kültürel kaynaklar ve bunların değerlendirilebilmesi için altyapı olanaklarının belirlenmesi önem taşımaktadır. Yerel kaynakların neler olduğu ve alanın taşıma kapasitesinin bu kaynaklarla ne kadar ziyaretçi yükünü taşıyabileceğini belirleyen göstergelere göre saptanabilmesi sağlanmalıdır. Bunlar yapıldıktan sonra koruma hedefleri ve turizm yatırım olanakları ile ilişkisinin kurulması gerekmektedir. Tüm bu etkenler göz önüne alınarak uygun turizm önerilerine olanak veren politikaların gerçekleştirilmesi sağlanmalıdır. Oluşturulan etkin ve başarılı bir turizm politikası kültürel miras turizmi yönetimi hedef ve stratejilerinin geliştirebilmesine olanak sağlamaktadır. Tüm bu yönetim aşamaları gerçekleştirilirken planın revizyonu ve gerektiğinde geliştirilebilmesini sağlayacak görüntüleme ve ön izleme sisteminin oluşturulabilmesi gerekmektedir.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Lackwood M., Worboys G., Kothari A. (2006) Managing Protected Areas A Global Guide, Earthscan, London, s. 469.

¹⁰⁵ ICOMOS (2005) Management of the Historical Environment, ICOMOS, UK.

¹⁰⁶ Lackwood M., Worboys G., Kothari A. (2006) a.g.e., s. 469.

¹⁰⁷ Abacılar P. (2008) a.g.e., s.30.

AMAÇ:

Kültürel miras yönetimi planı temel amaçları; koruma çalışmalarının sürdürülebilir ve faydacı bir yaklaşım ile tanımlanarak alanın önemli kültürel ve doğal değerlerinin korunmasının güvence altına alınması gerçekleştirilirken, insanların bu alanlar hakkında bilgi edinebilmesini sağlamak ve ziyaretçilerin bu alanlarda edindiği deneyim ve zevki arttırmaktır. Kültürel miras yönetim planları bir yandan günümüzdeki neslin alana erişimi ve alana kabulünü sağlarken gelecekteki nesiller için alanın korunmasına da yardımcı olacaktır. Ayrıca ulusal mirası tehlikeye atmadan ulusal ekonomiye gelir oluşturmaya da katkı sağlayacaktır. ¹⁰⁸

EYLEMLER:

Planlama sürecinde, yönetim planı aşağıdaki eylemleri ana hatlarıyla içermelidir:

- Önemli kaybedilmemesi için tarihi dokudaki fiziksel müdahalenin türü ve derecesi,
- Durum çalışması, alanın mevcut durum saptamasının yapılması,
- Kullanım,
- Mekânın önemli değerlerinin halka açıklanması,
- Araştırma kısıtları, kültürel, toplumsal, ahlaki veya dini nedenler gibi,
- Gerçekleşmesi muhtemel vadeli gelişmeler,
- Korunan alan sınırı dışında kalan sistemlerde planın uygulanmasının fiziksel ve toplumsal etkisi. ¹⁰⁹

ARAÇLAR:

Kültürel miras yönetimi planı; kültürel değerlerin tanımını yapmakta, bunları yasal, finansal ve profesyonel koruma metotları ve araçları vasıtasıyla belirli strateji ve özel eylemler belirleyerek korumaktadır. İyi bir yönetim planı yasal bir çerçeveye sahip olmak zorundadır ve belli başlı araçların var olmasını gerektirmektedir. ¹¹⁰

Bu araçlar;

- Yönetimsel: Planı uygulayacak yönetim kadrosu,

¹⁰⁸ McDougall, K. and Vines E. (2002), Manual for Tourism Management in Heritage Cities and Towns in Asia for Local Government and Community Stakeholders, UNESCO Nordic World Heritage Office, Nordic, s. 68.

¹⁰⁹ Lackwood M., Worboys G., Kothari A. (2006) a.g.e., s. 470.

¹¹⁰ McDougall, K. and Vines E. (2002) a.g.e., s.68.

- Finansal: Projeyi finanse edecek ekonomik kaynaklar,
- Koruma: Koruma konusunda eğitilmiş bir kadro,
- Sosyal: Yerel halk ve girişimcilerin dahil edilmesi.

Etkin bir kültürel miras yönetimi planı oluşturabilmek için bu araçların dördünü de bir arada ve aynı anda kullanmak gerekmektedir. ¹¹¹

- **Yönetimsel Araçlar:** Yönetim planlarının hazırlanması aşamasında ilk olarak bu plan taslağını hazırlayacak, uygulayacak ve denetleyecek organizasyon şemasının belirlenmesi gerekmektedir. Planın ilgilendirdiği her türlü sorumluluk sahibinin plan çerçevesinde bir role sahip olması planın uygulanabilirliğini kolaylaştıracak etkenler arasındadır. Bu grup içerisinde uzmanlık dallarına göre alanın korunması ve yönetimine katkıda bulunacak çeşitli meslek gruplarından kişiler yer almaktadır. ¹¹²
- **Finansal Araçlar:** Yönetim planı kapsamında alan için finansal kaynakların geliştirilmesi amacıyla bir model oluşturulması yapılacak çalışmalarda kolaylık sağlayacaktır. Bu finansal kaynakların hangi kuruluşlardan sağlanabileceği ve yapılacak çalışmalara nasıl adapte edileceği gibi konuların yönetim planı çerçevesinde belirlenmesi önemlidir. ¹¹³
- **Koruma Araçları:** Alanın yönetiminin sağlanmasını kolaylaştıracak araçlardan biri de alanın korunması ile ilgili çerçevedir. Yönetim planının alan için geçerli olan diğer tüm planlar ile bağlantısının kurulması özel önem taşımaktadır. Yönetim planı tek başına bağımsız olarak düşünülerek başarıya ulaşabilecek bir plan değildir. Tüm planlarla birlikte koordinasyonu kurulacak geçerli bir yönetim planının uzun vadede uygulanabilirliği kolaylaşacak ve hedeflerini gerçekleştirebilme seviyesi yüksek olacaktır. ¹¹⁴
- **Sosyal Araçlar:** Plan çerçevesinde belirlenen amaç ve hedeflere ulaşmak adına belirlenen stratejilerin gerçekleştirilmesi için yapılan tüm çalışmalarda halkın katılımının sağlanması önemli bir unsurdur. Bu sayede yapılacak çalışmaların benimsenmesi ve uygulanması kolaylığı söz konusu olacaktır. ¹¹⁵

¹¹¹ McDougall, K. and Vines E. (2002) a.g.e., s.68.

¹¹² McDougall, K. and Vines E. (2002) a.g.e., s. 69.

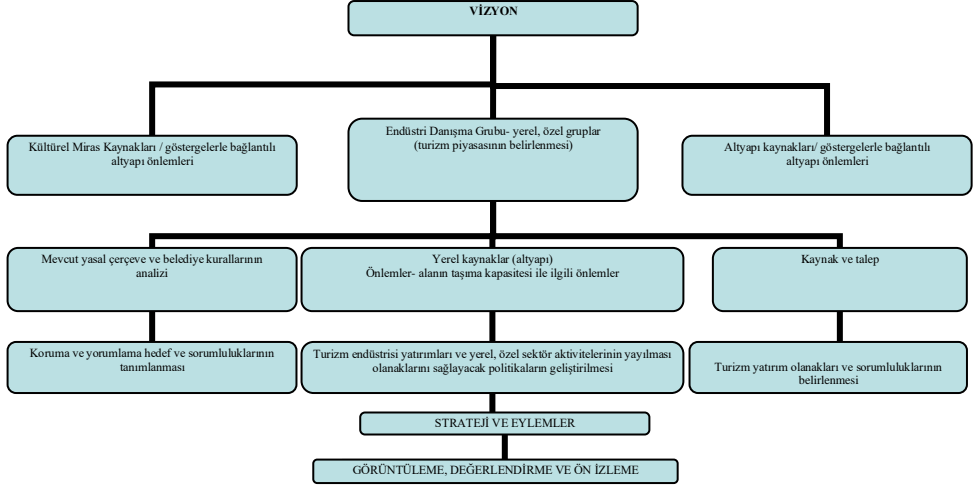
¹¹³ McDougall, K. and Vines E. (2002) a.g.e., s. 69.

¹¹⁴ McDougall, K. and Vines E. (2002) a.g.e., s. 69.

¹¹⁵ McDougall, K. and Vines E. (2002) a.g.e., s. 69.

Kültürel miras yönetim planlarının prensiplerini şu şekilde özetlemek mümkündür;

- Miras mekânlarını yönetimdeki amaç; tanımak, korumak, muhafaza etmek ve bu değerleri gelecek nesillere sunmak ve aktarmaktır.
- Miras mekânlarının yönetimi, hali hazırdaki en iyi bilgiyi, beceriyi ve standartları kullanmalı ve miras değerleri üzerinde önemli etkisi olabilecek teknik ve toplumsal girdiyi kapsamalıdır.
- Miras mekânlarının yönetimi, buraların kullanımı, ziyaretçilere sunumunun ve yorumunun, miras değerlerinin korunmasıyla uyum içinde olduğunu garanti etmelidir.
- Miras mekânlarının yönetimi, toplumun müdahalesi için, özellikle bu yere ayrı bir merakı bulunan ve bu yerle bağı olan insanlar için, vakitli ve uygun kararlar almalıdır.
- Yerel halk, mirasın değerine ilişkin bilgi için ilk kaynaktır. Bu kişilerin tanıma, değerlendirme ve idareye aktif katılımı önemlidir.
- Miras mekânlarının yönetimi, düzenli olarak gözleme, gözden geçirme ve miras değerlerinin korunmasına dair raporlama gerektirmektedir.¹¹⁶

Şekil 1.4: Kültürel Miras Turizmi ve Kaynakları

Kaynak: Abacılar P. (2008) *Doğal ve Kentsel Sit Alanlarında Kültür Turizmi ve Yönetimi “Boğaziçi – Arnavutköy Örneği”*, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim

¹¹⁶ Lackwood M., Worboys G., Kothari A. (2006) a.g.e., s. 473.

Dalı, Şehir Planlama Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s.28.

STRATEJİK ÇERÇEVE:

Vizyon ve Hedefler

Belirlenen yönetim planı amaçlarına yönelik olarak saptanmış genel bir vizyon ile kapsamlı olarak oluşturulacak alt hedeflerin ortaya konması gerekmektedir. Yönetim planlarının amaçları daha genel bir çerçeve çizme eğilimindeyken hedefleri; bir alanın nasıl yönetileceğini detaylı olarak göstermektedir. Genel politika amaçları çerçevesinde hedefler; yönetimin neye ulaşmak istediğini açıklamaktadır. Bir ziyaretçinin ideal olarak bir alanda tecrübe etmek istediklerini yansıtan hedefler, istenen koşullar için zemin hazırlamaktadır.¹¹⁷

Açıkça belirtilmiş hedefler yönetim planına yön vermekte ve belirgin bir bakış açısında turizm girişimlerine işaret edilmesi için gerekli bir kapsam oluşturmaktadır. Her türlü yeni girişimin alanı değiştirebileceğinin göz önünde tutulması gerekmektedir. Politika ve hedefler kapsamında girişimleri incelemek yöneticilere bunların kabul edilir parametreler kapsamında olup olmadığını gösterecektir.¹¹⁸

Eğer amaç ve hedefler, girişimcilerin ihtiyaçları üzerine dayandırılırsa ve yasalar ile Dünya Miras Konvansiyonu kapsamında ise yönetim kararı verilmesi açısından bir temel oluşturulmuş olacaktır. Ayrıca, anlatım, tanıtımını yapma, taşıma kapasitesi kontrolü ve görüntüleme aktivitelerinin hepsi politika amaç ve hedeflerinin vereceği yöne dayanmaktadır. Yönetim planlarının genel hedefleri UNESCO'nun 2001 tarihli Dünya Mirası Konvansiyonunda aşağıdaki şekilde özetlenmiştir;¹¹⁹

- Yerel işgücü, gelir ve gelişimi oluşturmak ve sürdürülebilmek,
- Alanda izin verilen tüm aktivitelerin alanın doğası ve tarihi ile uyumlu olduğunu garanti altına almak,
- Topluma fayda sağlayacak araştırma olanaklarını geliştirmek,
- Ziyaretçi ve yerel halk tarafından alanın değerinin kabulünü yaygınlaştırmak ve doğa ile kültürel çevre konusunda uygun davranışlar ile ilham verme konusunda halkı eğitmek,

¹¹⁷ UNESCO (2002) World Heritage Manuals Managing Tourism at World Heritage Sites: A Practical Manual for World Heritage Site Managers, UNESCO World Heritage Center, s. 49.

¹¹⁸ UNESCO (2002) a.g.e., s. 49.

¹¹⁹ UNESCO (2002) a.g.e., s. 49.

- Ziyaretçi güvenliği, alanın doğal çevresi ve tehdit altında ve soyu tükenen türlerin iyileştirilmesi, alanın doğal çevresinin korunması gibi altyapıların sağlanması.¹²⁰

1.4.1. Kültürel Miras Yönetim Planı Paydaşları

Başarılı bir yönetim ve ortaklık modelini sağlamak kolay bir süreç değildir. Bunun için bilgi ve deneyime ihtiyaç olduğu gibi, paydaşların belirlenmesi, rollerinin tanımlanması ve yönetimlerin bu işe katkısı gereklidir. Yönetişimde, aktörler/paydaşlar arası işbirliği gereklidir. Bu işbirliği karar verme sürecinde ilgili tüm aktörlerin olması ve sorumluluk alması, onların özgür iradelerini, kendi ilgi alanlarını ve yaklaşımlarını ortaya koymaları ile bağlantılıdır. İşbirliği için iki kritik faktör gerekmektedir; birincisi, çözülmesi gereken problemle ilişkili olmak, ikincisi, diğer gruplarla karşılıklı kurulması gereken ilişkinin gerekliliğine inanmak ve bu gerekliliğin algılanma derecesidir.¹²¹

Kültürel miras yönetiminde karşılaşılan güçlükler, yetersiz yerel yönetim desteği ve ödenekler, bazı imar ortaklarının değişik tepkileri, halkın olumsuz davranışları ve ziyaretçilerin tutum ve davranışlarından oluşmaktadır. Bu nedenlerle sürdürülebilir bir kültürel miras gelişimi ve yönetimi için halk, tedarikçi ortaklar, yerel yönetimler ve ziyaretçilerin daha çok çalışması ve gayret göstermeleri gerekmektedir.¹²²

Korunan alanlarda kültürel mirasın yönetiminde, idareciler buldukları peyzajda hangi kültürel değerlerin bulunduğunu iyi bilmeli ve kendi yönetimlerinin bu değerlerin hem fiziksel varlıklarını hem de soyut anlamlarını iyi şekilde korunduğunu ve zenginleştirdiğini garanti etmelidir. Ancak, değerler dinamiktir; gelişir ve değişirler. Değerlere dair bilgi ve değerlendirme daima güncel tutulmalıdır; bu da yönetim stratejilerinin değişime açık olması anlamına gelmektedir.¹²³

Doğal ve kültürel mirasın korunmasında koruma kavramının geliştirme ve değerlendirme ile bütünleştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca korumanın sağlanması için yasa ve kuruluşun tek başına yeterli olamayacağı,

¹²⁰ UNESCO (2002) a.g.e., s. 50.

¹²¹ Çıracı H., Turgut S., Kerimoğlu E. (2008) “Sürdürülebilir Turizm Gelişimi İçin Bir Yönetim Modeli Önerisi: Frig Vadisi Örneği”, İTÜ Dergisi, Cilt 7, Sayı 2, 89-102, s. 92.

¹²² Arthur S. N. A., Mensah J. V. (2006) “Urban Management and Heritage Tourism for Sustainable Development, The Case of Elmina Cultural Heritage and Management Programme in Ghana”, Management of Environmental Quality: An International Journal, Vol. 17, No. 3, 299–312, s. 299.

¹²³ Lackwood M., Worboys G., Kothari A. (2006) a.g.e., s. 471.

değerlerin korunması ve yaşatılmasında çok sayıda kişi ve kuruluşları ilgilendirdiği vurgulanmaktadır.¹²⁴

Bu amaçla kültürel miras yönetiminin paydaşları olan ortaklık kurulması, halkın katılımı ve ziyaretçi yönetimi konuları incelenmiştir.

1.4.1.1. Ortaklık Kurulması

Kültürel miras yönetim planlarının hazırlanmasında önemli olan gruplardan biri profesyonel turist rehberleri ve girişimciler olarak kategorize edilebilmektedir. Profesyonel turist rehberleri ziyaretçi deneyimi ve çevreyi etkileyen koşullara hakim olan tavsiye ve bilgi kaynaklarıdır. Girişimci, danışman, grup politika ve yönetim hedeflerinin gelişiminin nitelikli hale getirilmesini sağlamaktadır.¹²⁵

Turizm endüstrisinde profesyonel turist rehberleri çok önemli bir rol üstlenmektedirler. Turist deneyimlerinde, turistin kalış süresinde ve turistlerden elde edilen gelir üzerinde önemli etkileri bulunmaktadır. Ayrıca rehberler, ziyaret edilen yerler ve ziyaretçi arasında bir bağ kurmaktadır. Rehberler kültürel miras hakkında ziyaretçilere bilgi verme konusunda sorumlu kişilerdir ve ziyaretçilere miras alanını yaşatma hissini vermesi beklenmektedir.¹²⁶

Yönetim planı hazırlanırken birlikte çalışılacak grup için, fikir ve bilgi alışverişi amacıyla mekanizma sağlayacak bir panel düzenlenebilir. Bu sayede grup; arzulanan koşul ve etkinlikler dahil yönetim hedeflerinin kurulmasında yardımcı olabilecektir. Başarılı bir yönetim planı için yönetim ekibi ile girişimci grup arasında her türlü bilgi alışverişi sağlanmalıdır.¹²⁷

Kültürel miras misyonunun bir çeşit koruma olduğunu, onu mümkün olduğu kadar el değmemiş bir halde korumanın, mali ödeme yetisi ve kamu görüşünün karar verme prosedürüne girebilmesinin ikincil önem taşımakta olduğunu. Diğer bir deyişle, kültürel miras misyonunun, mali ve kamusal kısıtlamalardan oluşan bir koruma görevi olarak algılanması eğilimi bulunmaktadır. Birçok kültürel miras yöneticisi kendilerini turizm işinde saymamaktadırlar ve kendi rollerini, ulusal mirasa kamunun ulaşımını

¹²⁴ Uslu A., Kiper T. (2006) “Turizmin Kültürel Miras Üzerine Etkileri: Beypazarı/Ankara Örneğinde Yerel Halkın Farkındalığı”, Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi, 3(3), 305-314, s. 306.

¹²⁵ UNESCO (2002) a.g.e., s. 50.

¹²⁶ Poria Y., Reichel A., Biran A. (2006) a.g.e., s.170.

¹²⁷ UNESCO (2002) a.g.e., s. 50.

sağlayan kişiler olarak değil, bu mirasın koruyucuları olarak görmektedirler.
128

Kültürel turizm kurumlarının mali yönetim konularına olan ilgisizliklerinin önemli sonuçlarından biri, hükümetlerin sürekli yaptıkları bütçe kesintileri ile geleneksel kamu kaynaklarına ulaşılmasının engellenmesi sonucu çok fazla birikmiş ve acil ilgi isteyen bakım ve tamir işlerinin ortaya çıkmasıdır. Şu anda özellikle, doğal yıpranma ve olumsuz turistik ve kullanıcı etkilerine açık olan tarihi binalar için durumun çok kritik olduğu görülmektedir.¹²⁹

Yerel gelişim stratejilerinin belirlenmesi ve uygulanmasında yerel yönetimlerin ve diğer ortakların katılımları yerel ekonomiyi kalkındırmaktadır. Yerel katılım olmaksızın sürekli bir başarı ve etkin bir kültürel miras yönetimi başarılamamaktadır.¹³⁰

1.4.1.2. Halkın Katılımı

Yerel halkın koruma ve yönetim planı hazırlanması sürecine katılımının sağlanması önemli bir etkidir. Halkın yapılacak çalışmaları benimsemesi uygulama kolaylığı sağlanmasında faydalı olacaktır. Yerel halk ile mücadele içerisinde olmak turizm gelişiminde ortaklıkları zorlaştırmaktadır. Bu durumda, planın uygulanması güçleşecek ve planlama hedefleri sağlanamamış olacaktır.

UNESCO Dünya Mirası Konvansiyonu'nda ev sahibi toplum ve alana gelen ziyaretçilerin koruma ve turizm planlamasına dahil edilmesi ve tüm aktivitelerden faydalanabilmelerinin sağlanması gerekliliği genel stratejiler arasında yer almaktadır.¹³¹

Kültürel miras varlığı yerel halk ile uyumlu olarak çalışmalıdır. Ziyaretçilerin kültürel varlıkları ziyaretlerinin bedeli halka ödetilmemelidir. Kültürel miras varlıklarının bütün halkı etkileyebilecek önemli ekonomik çarpan etkileri bulunmaktadır.¹³²

¹²⁸ Garrod B., Fyall A. (2000) "Managing Heritage Tourism", *Annals of Tourism Research*, Vol. 27, No. 3, 682-708, s. 684.

¹²⁹ Garrod B., Fyall A. (2000) a.g.e., s. 684.

¹³⁰ Arthur S. N. A., Mensah J. V. (2006) a.g.e., s. 301.

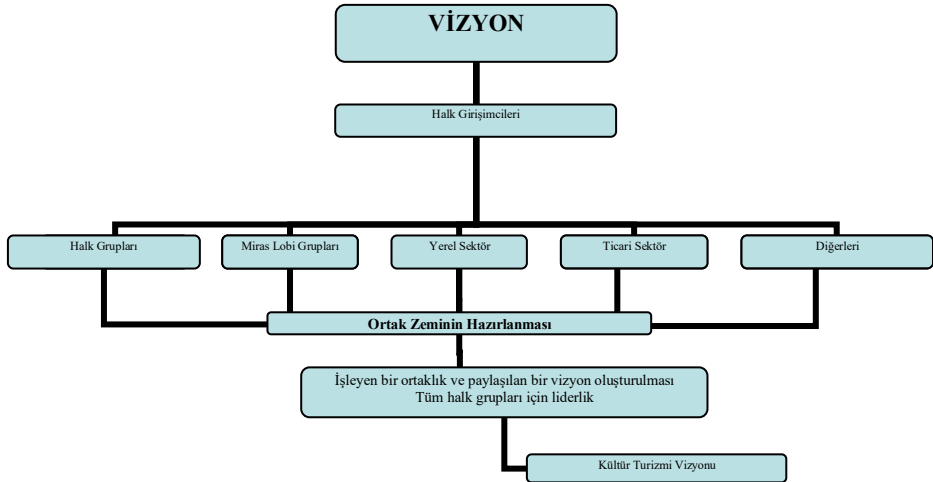
¹³¹ UNESCO (2002) a.g.e., s. 51.

¹³² Garrod B., Fyall A. (2000) a.g.e., s. 691.

Halkın planlama çalışmalarına katılımının nasıl sağlanacağı yönetim planı içerisinde çeşitli stratejilerle belirlenmelidir. Yerel halka katılım olanağı sağlamak önerilerin kabulünü kolaylaştıracak ve zaman kazancı sağlayacaktır. Halk ile düzenlenecek beyin fırtınaları, halka açık toplantılar, beklentilerini ve genel eğilimlerini ortaya koyacak anket çalışmaları gibi konular yardımcı olabilecek bazı araçlardır. Şekil 1.5’te kültürel miras turizmi yönetimine katkıda bulunacak halk gruplarının kimlerden oluşacağı ve planlama sürecine katılımları özetlenmiştir.

“Ancak memleketimizin hemen her tarafında emsalsiz defineler halinde yatmakta olan kadim medeniyet eserlerinin ilerde tarafımızdan meydana çıkarılarak ilmi bir surette muhafaza ve tasnifleri ve geçen devirlerin sürekli ihmali yüzünden pek harap bir hale gelmiş olan abidelerin muhafazaları için müze müdürlüklerine ve hafriyat işlerinde kullanılmak üzere arkeoloji mütehassıslarına kat’i lüzum vardır.”

Gazi Mustafa Kemal

Şekil 1.5: Kültürel Miras Yönetimi Planlama Sürecine Halkın Katılımı ve Ortaklık Grupları

Kaynak: Abacılar P. (2008) Doğal ve Kentsel Sit Alanlarında Kültür Turizmi ve Yönetimi “Boğaziçi – Arnavutköy Örneği”, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Şehir Planlama Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, s.28.

1.4.1.3. Ziyaretçi Yönetimi

Dünya çapında henüz çok fazla yayılmamasına rağmen kültürel miras alanlarına artan ilgi ve haberdarlık kaçınılmaz olarak ziyaretçi sayılarında da artışa neden olmaktadır. Girişlerin kolaylaşması, uçak fiyatlarının düşmesi, zamanın daha değişik kullanılmak istenmesi, tatil rezervasyonlarındaki tüketici güveninin artması ve kültürel miras alanlarının tanıtımının da etkisi bulunmaktadır. Hatta politik ve güvenlik krizleri bile gelişen eğilime karşı sadece geçici duraksamalarla ara verdirebilmiştir.¹³³

Koruma alanlarında kültür turizmi göz önüne alındığında ziyaretçi ve kültürel miras karşılıklı ilişki içerisindedir. Kültürel miras yönetim planlamasında ziyaretçi yönetimi ziyaretçilerin kaliteli bir deneyim kazanmalarını sağlayacak uygulamalardır. Alanın bütün yönetim hedeflerinin başarılmasına yardımcı olurken ziyaretçi deneyiminin kalitesini maksimuma çıkaran yönetim bölümüdür.¹³⁴

Ziyaretçi deneyimlerinin artması için seçilen pazarların gereksinimlerini karşılamak adına kültürel bir alanın nasıl yönetileceğinin bilgi temelinde kararlaştırılması, sürekli olarak izlenmesi ve değerlendirilmesi gerekmektedir. Ziyaretçi ihtiyaçlarının yakından ve dikkatli analizi yapılmalıdır. Bu ihtiyaçlar doğru bir şekilde belirlendikten sonra, ziyaretçi, alan ve sunucu için bu ihtiyaçların en tatmin edici ve uygun bir şekilde karşılanacağı yöntemler kullanılmalıdır. Yetersiz veya yanlış bilgi ile sadece yanlış karar verme olasılığı ortaya çıkmaz, aynı zamanda gereksiz yere bir alan aşındırma, bozulma ve yıpranma olasılığına maruz kalır.¹³⁵

Geleneksel ziyaretçi yönetimi yaklaşımı genel olarak kültürel miras kaynaklarının yönetimi ve ziyaretçilerin kontrol edilmesine odaklanmıştır. Ziyaretçi yönetimi trafik ya da yaya yönetiminden çok daha farklıdır, aynı zamanda alanın ününü ve yerleşim sakinlerinin yaşam kalitesini arttırırken ziyaretçi deneyimini yaymak için çözümler geliştirmektedir.¹³⁶

¹³³ Leask A., Fyall A. (Editors) (2006) Managing World Heritage Sites, Butterworth-Heinemann is an imprint of Elsevier, USA, s. 84.

¹³⁴ Abacılar P. (2008) a.g.e., s.37.

¹³⁵ Boniface P. (2003) Managing Quality Cultural Tourism, Routledge, Kanada, USA, 2003, s. 15.

¹³⁶ Abacılar P. (2008) a.g.e., s.37.

Ziyaretçi yönetimi insan akımının düzenlenmesidir ve geniş insan kitleleri tarafından meydana gelen durumları idare etmek ile ilişkilidir. Diğer bir deyişle, insanları mekân ve zamana yayma sanatıdır. Burada yüksek sayıda ziyaretçi kavramının neyi ifade ettiğini bilmek önemlidir.¹³⁷

Turizm ev sahibi halkın faydalanması ve miras ile kültürel uygulamalarında bakım ve özen açısından bir yol ve motivasyon sağlama olarak görülmelidir. Turizmin sürdürülebilir gelişimi yerel halkın güçlendirilmesi ve katılımına dayanmaktadır. Ashworth'a göre, geçmişin yönetimi; amaçlanan hedeflerin başarılması için işlevsel değişimin yönetilmesi amacıyla tasarlanan düzenleyici planlar ile ilgilerini mülk sahipleri, girişimciler ve ya müşterilere yönelten özel girişimci ve şirketler arasında kurulan bir ortaklıktır.¹³⁸

Tüm girişimcilerin arasındaki ortaklık vasıtasıyla ziyaretçi yönetimi politikalarıyla ilişkili problemlerin çözümünün sağlanacağı bir yoldur. Yalnızca hasar riskini minimize edecek değil aynı zamanda ziyaretçilerin geçirdikleri süre boyunca eğlenebilmelerini sağlayacak başarılı bir ziyaretçi yönetim politikasını uygulamak için, aşağıdaki bazı teknikler izlenebilir.¹³⁹

UNESCO Dünya Mirası Konvansiyonuna göre ziyaretçi yönetimi için stratejiler geliştirmek amacıyla yapılması gereken ön çalışmalar şunlardır:

- Ziyaretçi yönetimi dahil olmak üzere yasaları ve politikaları ulusal düzeyde gözden geçirmek,
- Alan yönetim planını gözden geçirmek ve önceki ziyaretçi yönetim hedeflerini analiz etmek,
- Ziyaretçi verisi toplamak,
- Bir alana gelen ziyaretçilerin yerel ya da yabancı olup olmadığına karar vermek,
- Kullanımda olan mevcut ziyaretçi istatistiklerini, eğilimleri, seyahat dokusunu ve etkinliklerini toplamak,
- Turistlere bakış açıları ve önceliklerini sorarak ve alanı, komşu çekim merkezleri ile karşılaştırmalarını sağlayarak özel konulu alan ve ziyaretçi sorunlarını tanımlamak amaçlı ziyaretçi anketleri geliştirmek ve uygulamak ve bunları haritalandırmak,
- Danışma grubuyla birlikte ziyaretçi yönetim politikaları geliştirmek. Alanın politika ihtiyaçları, yönetim parametreleri, girişimcilerin ilgi alanları, alanın karşılaştırmalı avantajları ve mevcut yasal sistem ve

¹³⁷ Abacılar P. (2008) a.g.e., s.37.

¹³⁸ Abacılar P. (2008) a.g.e., s.37.

¹³⁹ Abacılar P. (2008) a.g.e., s.37.

uluslar arası konvansiyonları üzerine dayanan tartışmalar hazırlamak.
140

Ziyaretçi motivasyonundaki çeşitlilik özellikle kamuya önerilebilecek ziyaretçi olanaklarının standartlarının çok çeşitliliği ve dünya çapında içeriğe bağlı ziyaretçi yönetimini genelleştirmeyi epey zorlaştırmaktadır. Çağdaş ziyaretçi yönetimini; kültürel miras alanı ruhunun korunması, suç ve güvenlik ve kültürel duyarlılık olmak üzere üç başlıkta incelemek mümkündür.¹⁴¹

Kültürel miras alanı ruhunun korunması: Ziyaretçilerin kültürel miras alanlarını amaçlarına uygun bir ortam içinde ve kültürel doğasında dolaşmaları sağlanmalıdır. Böylece ziyaretin zevk kalitesi en üst düzeye çıkabilecektir. Alanın taşıma kapasitesi göz önünde bulundurulmalı ve alan tehlikeye atılmamalıdır. Alanda kalıcı hasarlara yol açılmamalıdır.¹⁴²

Suç ve Güvenlik: Son geçen on yıl içindeki 11 Eylül saldırısı ve sonrası terör eylemleri her yerde güvenlik önlemlerinin arttırılmasına neden olmuştur. Kültürel miras alanlarının tek olmaları, ulusların sembelleri olmaları ve daha çok farkındalık yaratmaları, alanları, teröre karşı savunmasız hale getirmektedir. Ayrıca ziyaretçilerin yasal olmayan bir şekilde alanlardan hatıra olması amacıyla aldıkları eserler de güvenlik sorunudur.¹⁴³

Kültürel duyarlılık: İnsanların ait oldukları kültürlere ait özel kültürel miras alanları bulunmaktadır. Diğer kültürlere mensup insanların bu alanlarda saygılı davranmaları gerekmektedir. Robben Adası'nı laik hacıların, Avustralya'daki Uluru'yu Aborjin kültürüne mensup ve ilgi duyan kişilerin ziyareti gibi.¹⁴⁴

1.4.1.3.1. Ziyaretçi Yönetim Stratejileri

Kültürel miras yönetimi alanında turizm işlevi geliştirilirken alanda ziyaretçi yönetimini sağlayacak örnek stratejiler şu şekilde sıralanabilir:

- Bir alandaki insan sayısını bir yerde toplamak ya da alanlar genelinde dağıtmak,
- Etkinliklerin pratik edilebileceği yolları işaret ederek etkinlik çeşitlerini değiştirmek ya da etkilemek,

¹⁴⁰ UNESCO (2002) a.g.e., s. 51.

¹⁴¹ Leask A., Fyall A. (Editors) (2006) a.g.e., s. 86.

¹⁴² Leask A., Fyall A. (Editors) (2006) a.g.e., s. 86.

¹⁴³ Leask A., Fyall A. (Editors) (2006) a.g.e., s. 86.

¹⁴⁴ Leask A., Fyall A. (Editors) (2006) a.g.e., s. 86.

- İnsanlara belirli etkinlikleri uygulamaları için tavsiyelerde bulunmak veya belirli etkinlikleri yasaklayacak direkt etkinlikler uygulamak,
- Bir alanın fiziksel çevresini yol ve benzeri altyapılarını geliştirerek daha dayanıklı hale getirmek,
- Bir alanın sosyal çevresini ziyaretçi ve ziyaretçiler ile yerel halk arasındaki mücadeleleri azaltarak etkilemek,
- Alan yöneticileri tarafından ziyaretçileri belirgin aktiviteleri uygulamaları için teşvik etmek,
- Belirli ziyaretçi tipleri için fiyatları azaltmak ve ya düşürmek,
- Açılış saatlerini kıstmak, bir alanı değişik amaçlı ziyaret edenler için farklı saatler de vermek,
- Belirli aktiviteleri yasal düzenlemelerle yasaklamak,
- Bir alanı birbiriyle yarışacak etkinliklerle bölgelemek. ¹⁴⁵

1.4.1.3.2. Ziyaretçi Etkilerinin Türleri

Kültürel miras alanları, geniş çapta birçok olumsuz ziyaretçi etkisine maruz kalmaktadır. İngiliz Turist Masası tarafından 1991 yılında çıkarılan rapora göre ziyaretçi etkileri aşağıdaki kategorilere ayrılmaktadır; aşırı kalabalık, yıpranma ve aşınma, trafikle ilgili sorunlar, yerel halk üzerindeki etkiler ve turistik yerlerin otantikliği üzerine ziyaretçi yönetiminin etkileri.

Aşırı Kalabalık

Aşırı kalabalık sorunu, büyük oranda alanın ziyaretçi taşıma kapasitesine bağlıdır. Turistik bir yer aşırı kalabalık bir hale geldiğinde, ziyaretçiler birbirleriyle sıkış tıkiş olurlar ve sonuçta herkes, alanda hareket etme konusunda büyük zorluk yaşamaktadır. Ziyaretçiler hareket edemeyince de dar geçitlerde kuyruklar oluşmaktadır. Genel olarak bu şekilde baskı noktalar, alan girişlerinde, popüler sergilerin yakınlarında ya da market, dinlenme yeri ve lavabolar gibi belirli yerlerde kendilerini belli etmektedirler. ¹⁴⁶

Dünyada pek çok yerde, birçok kültürel miras alanı ziyaretçi akınından sıkıntı duyarken, bir kısım kapasiteyle sınırlıdır. ¹⁴⁷ Bir alandaki ziyaretçi yönetiminin sağlanması ve ziyaretçilerin çekim merkezlerinin yönetilmesinde nasıl bir yer alacağı konusundaki teknikler çeşitli kavramlardan oluşmaktadır. Bu konuda en çok kullanılan kavram taşıma kapasitesidir. Taşıma kapasitesi

¹⁴⁵UNESCO (2002) a.g.e., s. 51.

¹⁴⁶ Fyall A., Garrod B., Leask A. (2003) Managing Visitor Attractions New Directions, Elsevier Science Linacre House, Jordan Hill, Oxford, s. 126.

¹⁴⁷ Boniface P. (2003) a.g.e., s. 3.

kavramı alanı geriye götürme riski olmadan ne kadar insana izin verilebilir sorusu üzerine dikkat çekmektedir.¹⁴⁸

Taşıma kapasitesi kavramının problemi bir alandan bir alana ve zamandan zamana değişiyor olmasıdır. Girişimciler arasında her zaman değişik kabuller olduğu da göz önünde tutulduğu zaman bunu hesaplamak için gereken bilgiyi elde etmek ve karşılaştırma yapmak oldukça zordur. Taşıma kapasitesi fiziksel, ekolojik ve sosyal olmak üzere üç grupta incelenmektedir.¹⁴⁹

Dünya turizm organizasyonu tarafından nitelik taşıma kapasitesi olarak adlandırılan fiziksel taşıma kapasitesi genellikle gecelik kalan ziyaretçi sayısının karşılanacağı yeterli alan var mı, ne kadar araç bir park alanını doldurur, bir alanda kaç kampçı konaklayabilir gibi soruların cevabıyla ilgilenmektedir.¹⁵⁰

Ekolojik taşıma kapasitesi sürdürülebilir fonksiyonları sağlarken insani önceliklerin ne kadarının ekolojik sistem tarafından tolere edileceği seviyesidir. Sosyal taşıma kapasitesi fizyolojik ve sosyo-kültürel bir kavramdır ve bir alanda rekreasyonel deneyim ve kullanıcının memnuniyetinde ne kadar kişinin gerilemeye yol açacağına işaret etmektedir.¹⁵¹

Taşıma kapasitesinin ölçülebilmesi için belirli göstergeler saptanmalı ve bunlar doğrultusunda istatistikler belirlenmelidir. Bu göstergelerin neler olacağına alanın niteliklerine göre karar verilmeli ve farklı değişkenlere göre eneklikleri göz önünde tutulmalıdır.¹⁵²

Bu göstergeler tanımlanırken göz önünde bulundurulması gereken koşullar;

- Etki ve nedenlerin listelerinin gözden geçirilmesi,
- Turizm göstergelerinin ön çalışma olarak listelenerek geliştirilmesi ve ilişkili görüntüleme değerlerinin tahmin edilmesi,
- Ön izlemeleri için danışman gruba seçilen göstergelerin sunulması,
- Seçilen göstergelerin temel bilgi tabanının toplanması,
- Bir programı geliştirme ve görüntüleme yönteminin oluşturulması,

¹⁴⁸ Orbaşlı A. (2000) *Tourists in Historic Towns*, E&FN Spon, New York, s. 72.

¹⁴⁹ Orbaşlı A. (2000) a.g.e., s. 72.

¹⁵⁰ UNESCO (2000) a.g.e., s. 58.

¹⁵¹ UNESCO (2000) a.g.e., s. 58.

¹⁵² UNESCO (2000) a.g.e., s. 58.

- Veriyi toplayacak üzerinde anlaşmaya varılmış metotlar üzerine personelin eğitilmesi,
- Görüntülemeye girişimci ortakların nasıl dahil edilebileceğinin netleştirilmesi,
- Göstergeler için gerekli standartların kurulması,
- Verilerin ikinci aşamadan itibaren gösterge standartları kurmak için kullanılması,
- Turizm danışma grubu birleşiminde önerilen standartların tartışılması, uzlaşmaya varılması ve sonuçlandırılması.¹⁵³

Yıpranma ve Aşınma

Bu ziyaretçi etkileri grubu; çığneme, dokunma, nem, sıcaklık, aşırma ve duvarlara yazı yazma gibi durumları içermektedir. Çığnemede, ziyaretçilerin alanın hassas bölümlerinde yürümleri söz konusu olup bakımı dikkatlice yapılmış çimenlerden malikânelerde bulunan antika halılara ve tarihi anıtların çatılarına kadar birçok yapı ve malzeme yıpranmaya ve aşınmaya maruz kalmaktadır.¹⁵⁴

Çığneme, kasti ya da kazara olabilmektedir ve özellikle alan çok kalabalık olduğu zaman, bu durumun gerçekleşme ihtimali daha yüksek olmaktadır. Diğer yandan dokunulmamasının özellikle rica edilmesine rağmen ziyaretçilerin kasti olarak dokunma ihtimalleri de oldukça yüksektir.¹⁵⁵

Öte yandan nem ve sıcaklık, ziyaretçi açısından kasıtlı olmayan durumlardır; ancak alanın fazla sayıda ziyaretçiye açılması durumunda, sıcaklık ve nemin gerçekleşmesi kaçınılmazdır. Asıl sorun kolaylıkla kontrol altına alınabilecek olan nem ve sıcaklığın kendisi değil, ziyaretçiler alan etrafında dolaştıkça oluşabilecek çevresel koşullardaki hızlı değişikliklerdir.¹⁵⁶

Aşırma ve duvarlara yazı yazma ise, ziyaretçi açısından düşünüldüğünde kasıtlı eylemlerdir. Aşırma, hediyelik eşya dükkânlarından ya da kafeteryalardan yapılan küçük çaplı araklamalardan, değerli sergi parçalarının çalınmasına kadar değişkenlik gösterebilmektedir. Alanın korunması açısından ilk verilen durum oldukça küçük bir sorun olarak düşünülse de nakit akışı ve cazibe merkezinin finanse edilmesi açısından önemli sorunlara yol açabilmektedir. Benzer şekilde, duvarlara yazı yazma da alanın ambiyansı üzerinde küçük bir leke olmaktan, alanın korunması

¹⁵³ UNESCO (2000) a.g.e., s. 58.

¹⁵⁴ Fyall A., Garrod B., Leask A. (2003) a.g.e., s. 127.

¹⁵⁵ Fyall A., Garrod B., Leask A. (2003) a.g.e., s. 127.

¹⁵⁶ Fyall A., Garrod B., Leask A. (2003) a.g.e., s. 127.

açısından oldukça önemli bir konu olmaya kadar değişkenlik gösterebilmektedir.¹⁵⁷

Trafikle İlgili Sorunlar

Ziyaretçilerin çoğu, turistik yerlere araba ya da otobüs vasıtasıyla gelmektedirler. Fakat birçok alan, otomobiller icat edilmeden önce yapılmıştır ve bu nedenle de ziyaretçiler tarafından sebep olunan trafikle baş edebilecek şekilde tasarlanmamışlardır. Bazı alanlar, ziyaretçiler tarafından sebep olunan trafiğin var olan trafik sorunlarını arttırabileceği şehir merkezlerinde bulunmaktadır. Trafikle ilgili sorunlar; trafik sıkışıklığı, araçların egzozlarının neden olduğu kirlilik, yüksek seviyede kaza riski, iyi park edemeden kaynaklanan eşiklere ve çimlere zarar verme, düşüncesizce park edilmiş arabalar ve otobüslerin geçişe engel olması ve yapılarla yönelik titreşimden kaynaklanan zararlar. Trafik sorunları, kendilerini yalnızca yüksek sezonda gösteren sürekli veya arada sırada olan durumlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca bazı zamanlarda alanın kendisiyle sınırlı kalabilir ya da özellikle turistik park için yalnızca küçük bir alan mevcutsa, alanın civarındaki yerlere de park edilebilmektedir.¹⁵⁸

Küçük tarihi şehirler, sezonun yoğun olduğu zamanlarda ziyaretçiler tarafından dolup taşan oldukça küçük ve sıkışık şehir merkezleri, trafikle ilgili ziyaretçi etkilerine karşı çok daha hassastırlar.¹⁵⁹

Yerel Halk Üzerindeki Etkiler

Birçok ziyaretçi etkisi yerel halkı etkilemektedir. Kötü bir şekilde park edilmiş arabalar ve otobüslerin civar bölgelere geçişi engelleme olasılığı dışında ziyaretçilerin düşüncesiz ve anti-sosyal davranışları da etkiler arasındadır. Bu durum, ziyaretçilerin farkında olmadan özel mülkiyete girmelerinden, turistik yerde bulunan barda içkiyi fazla kaçırarak kaba davranışlarda bulunmalarına kadar değişkenlik gösterebilmektedir. Ziyaretçiler, bölge halkına yönelik kaba davranışlarla, saygısızlıkla ve hatta turistik yer tecrübesi açısından merakla suçlanabilmektedirler. Çok sayıdaki ziyaretçi aynı zamanda, alışveriş ya da dinlenme tesisleri gibi yerel tesislerde izdihama neden olmaktadır. Sonuç olarak yerel halk, ziyaretçiler tarafından kuşatılmış hissine kapılabilir ve ziyaretçilerin, bölge halkı üzerinde olumsuz etki yarattıkları algısına sahip olabilmektedirler.¹⁶⁰

¹⁵⁷ Fyall A., Garrod B., Leask A. (2003) a.g.e., s. 127.

¹⁵⁸ Fyall A., Garrod B., Leask A. (2003) a.g.e., s. 127.

¹⁵⁹ Fyall A., Garrod B., Leask A. (2003) a.g.e., s. 128.

¹⁶⁰ Fyall A., Garrod B., Leask A. (2003) a.g.e., s. 129.

Aynı zamanda, etkilerin tam tersi yönde gerçekleşme ihtimalini düşünmek de mümkündür; yani yerel halkın, ziyaretçi tecrübesi üzerinde olumsuz bir etkisi olabilmektedir. Örneğin ziyaretçiler, bölge sakinlerinin kendilerine yönelik tutumlarından ötürü turistik yerde hoş karşılanmıyor hissine kapılabilmektedirler.¹⁶¹

Turistik Yerlerin Otantikliği Üzerinde Etkiler

- Turistik yerin ambiyansı üzerinde zararlı bir etkisi olabilecek ziyaretçi tesislerinin sağlanması (yön işaretleri veya tırabzanlar),
- Mimari açıdan uygunsuz olarak düşünülebilecek ya da alanın mimari bütünlüğüne pek uymadığı hissi yaratabilecek turistik alan civarındaki ziyaretçi akışını arttırmak için yapılan uyarlamalar,
- Uygun olmayan ekipman ya da materyallerin kullanımını gerekli kılabilen özürli ziyaretçilerin girişine imkan tanıyıcı uyarlamalar (asansör ve rampalar),
- Alanın koruma amaçlarıyla çatışan ziyaretçi sağlığı ve güvenliği konusunda gerekli önlemlerin alınması ihtiyacı,
- İzinsiz olarak yapılan ya da alanın tarihine bağlı kalmayan kaçak rehberlik.

Turistik yerin otantikliği üzerindeki etkiler, aşırı kalabalık, yıpranma ve aşınma, trafikle ilgili sorunlar ve yerel halk üzerindeki etkilerden daha kötü sonuçlar doğurabilmektedir, çünkü ziyaretçi etkilerine çare bulunabilmesine karşın önlem almanın aslında durumu daha da zorlaştırabileceği ihtimalini yükseltmektedir. O halde ziyaretçi yönetimi konusunda yalnızca ziyaretçi etkilerinin nasıl yönetilmesi değil aynı zamanda bunların yönetilip yönetilmemesi konusunda bir ikilem ortaya çıkmaktadır.¹⁶²

1.4.1.3.3. Sorunlar

Tarihi alanların korunması ve ziyaretçilerin alana erişiminin sağlanması olgularının aynı anda gerçekleştirilebilmesi için turizm yönetimi ve kültür turizmi yönetim planı gerekmektedir. Fakat turizm ve koruma önceliklerinde görülen farklılıkların yaratabileceği sorunların etkin bir planlama ile düzenlenerek önüne geçilmesi zorunludur.¹⁶³

Turizm amaç ve hedefleri geliştirilirken bir alanın doğal bütünlüğü ve/ve ya kültürel değerleri göz önüne alınmalıdır. Eğer kültürel miras

¹⁶¹ Fyall A., Garrod B., Leask A. (2003) a.g.e., s. 129.

¹⁶² Fyall A., Garrod B., Leask A. (2003) a.g.e., s. 127.

¹⁶³ Abacılar P. (2008) a.g.e., s.41.

pazarlanacak bir mal haline gelirse ciddi sorunlar ortaya çıkabilir. Turizmi pazarlama süreci bir alanın gerçek kültürel gelenekleri ya da tarihi anlatımı üzerine odaklanmada başarısız olabilir. Pek çok tarihi alan yüksek hacimde turisti kabulde yetersizdir ve uygun olmayan modern malzemeler kapasite arttırmada kullanılarak alanların niteliklerine zarar verilmektedir.¹⁶⁴

Tarihi alanlarda genellikle politik kararlar ekonomik kaygılardan etkilenmektedir. Tarihi alanlarında politika ve hedefler orijinal bütünlük ve var olma değerleri ile aynı çizgide olmalıdır. Dünya Miras Alanlarında turizm politikalarını geliştirirken en önemli sorun kaynakların doku ve formunun sürdürülebilirliğini sağlayabilmektir.¹⁶⁵

Ayrıca, kültürel miras alanına ne kadar çok ziyaretçi gelirse olumsuz ziyaretçi etkilerinin ortaya çıkma ihtimali de bir o kadar çok olmaktadır. Bu tür etkilerin gerçekleşmesi, alanın devam eden finansal kapasitesini tehdit etmekle kalmaz, aynı zamanda alanın sürdürülebilirliği konusunda da ciddi sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.¹⁶⁶

Bu genel sorunlara ek olarak geçen on yılda ziyaretçi yönetiminde iki faktör etkin olmuştur. Bunlar “suç ve güvenlik” ile “kültürel hassasiyet”tir. Küresel terörizmin devam eden eylemleriyle yaratılan belirsizlik yüzünden birçok ziyaretçi belli başlı kültürel miras alanlarında kendi kişisel güvenlikleriyle ilgili endişe taşımaktadırlar. Alan yöneticileri de alana karşı olası saldırılardan kaygılanmaktadırlar. Bu anlamda kamuoyunun kültürel miras alanları ile ilgili daha hassas davranmaları gerekmektedir.¹⁶⁷

1.4.1.3.4. Ziyaretçi Etkilerinin Yönetimine Yönelik Teknikler

Ziyaretçi yönetimi teknikleri, turistik yer için arz ve talebin düzenlenmesi için tasarlanmış yöntemler olmak üzere iki başlıkta incelenmiştir.

Arz Yönetim Teknikleri

Kültürel miras alanının zarar görmemesi ya da ziyaretçi deneyimlerinin zarar görmeden ziyaretçilerin farklı şekillerde turistik alanın taşıma kapasitesini artırma yolları aşağıdaki gibi sıralanabilmektedir;¹⁶⁸

¹⁶⁴ Abacılar P. (2008) a.g.e., s.41.

¹⁶⁵ Abacılar P.(2008) a.g.e., s.41.

¹⁶⁶ Fyall A., Garrod B., Leask A. (2003) a.g.e., s. 125.

¹⁶⁷ Leask A., Fyall A. (Editors) (2006) a.g.e., s. 85.

¹⁶⁸ Fyall A., Garrod B., Leask A. (2003) a.g.e., s. 130.

a. Kuyruk Yönetimi

- Ziyaretçiler, turistik yer tarafından kendilerine sunulan hoş vakit geçirme deneyiminin bozulduğu hissine kapılmaktadırlar, çünkü ya turistik alana ya da turistik alanın belli bir bölümüne girmek için kuyruklarda haddinden fazla zaman harcamak zorunda kalmaktadırlar.
- Alana gelebilecek bazı ziyaretçiler, girişteki kuyruğun uzunluğunu görünce geri dönebilmekte, diğerleri ise kuyruğa girebilmekte fakat kuyruğun yavaş ilerlemesinden sıkılarak ilgilenecek başka şeyler bulmaktadırlar.
- Alana gelebilecek başka ziyaretçiler ise, turistik yeri ziyaret etme planını erteleyebilmektedirler, çünkü turistik alanın ünü, uzun kuyruklarıyla yayılmıştır.
- Kuyrukları ortadan kaldırmak için, personelin her bir ziyaretçiyle görüşmesinde daha az zaman ayrılması sağlanabilmektedir, kesin olarak zaman alıcı özelliklerden ve hizmetlerden tamamen vazgeçilmek zorunda kalılabilmektedir.
- Personel demoralize olabilmektedir, çünkü ziyaretçilerin ihtiyaçlarını karşılamak ve her bir ziyaretçi için yüksek kalitede hizmetler sunmak için az zamanları olmaktadır.¹⁶⁹

Kuyruk yönetimi sıklıkla geçiş talebi sorununa yönelik ilk yanıttır, çünkü diğer birçok ziyaretçi yönetim tekniği uygulama anlamında daha fazla vakit almaktadır. Kuyruk yönetimi teknikleri şunları içermektedir:¹⁷⁰

- Kuyrukları yılan şeklinde yapmak, böylece kuyruğun daha hızlı ilerlediği düşünülmektedir,
- Ziyaretçiler kuyrukta beklerken broşür, tanıtıcı kitap ve sergi (belki de görsel işitsel) gibi kaynaklar sağlayarak ziyaretçilerin dikkatlerini başka yöne çekmek,
- Kuyrukları alana daha yakın tutmak, böylece ziyaretçiler beklerken ortamın ambiyansını tecrübe etme imkânı bulabileceklerdir,
- Ziyaretçiler kuyrukta beklerken onları eğlendirmek.

Bu önlemlerin hiçbiri, kuyruğun uzunluğunu kısaltmayacaktır, yalnızca kuyrukta beklemeyi daha katlanılabilir hale getirecektir. Aslında kuyruk yönetimi, gerçekçi bir bakış açısından bakıldığında aşırı kalabalık ve tıkanıklık sorunlarına yönelik uzun vadeli bir çözüm olarak görülmemektedir.

171

¹⁶⁹ Fyall A., Garrod B., Leask A. (2003) a.g.e., s. 130.

¹⁷⁰ Fyall A., Garrod B., Leask A. (2003) a.g.e., s. 130.

¹⁷¹ Fyall A., Garrod B., Leask A. (2003) a.g.e., s. 130.

b. Kapasiteyi Daha Esnek Hale Getirme

Yeterli süre verildiği takdirde turistik yerler, var olan kapasitelerini daha esnek hale getirme konusunda birçok önlem alabilirler. Bu tür önlemler, kuyrukların azalmasına hatta yok olmasına yardımcı olabilmektedir. Teknikler şu şekildedir: ¹⁷²

- Açılış saatlerinin genişletilmesi ya da yılın açık gün sayısının artırılması,
- Talebin yüksek olduğu zamanlarda daha fazla gişenin açılması ve talep düştüğünde bunların kapatılması,
- Talebin yüksek olduğu zamanlarda çalışan personel sayısının artırılması, böylece alan yoğunken ziyaretçi ihtiyaçları daha etkili bir biçimde karşılanabilecektir,
- Yoğun dönemlerde kafeterya ya da diğer tesisler içerisinde ilave yerlerin açılması,
- Belirli güzergâhların önerilmesi ya da tarif edilmesi, böylelikle alan içerisindeki ziyaretçilerin serbest akışı sağlanmış olacaktır,
- Çapraz eğitimli personelin bulunması, böylece ihtiyaca göre turistik yerin en yoğun yerlerinde çalışabilmeleri sağlanacaktır.

Bu tür önlemler, oldukça etkili olabilmektedir. Ancak, çok daha küçük olan ve kalıtlara dayalı turistik yerlerde kapasitenin daha esnek hale getirilmesi son derece problemlidir. Örneğin giriş koridorundaki fiziksel kısıtlamalar, giriş gişelerinin çalışmalarını, sayıyı artırma açısından kısıtlayabilmektedir. ¹⁷³

c. Kapasitenin Arttırılması

Daha uzun vadede turistik yerler, ilave olarak fiziksel kapasiteye yatırım yaparak sürekli artış sorununun önüne geçme konusuna çare bulma yoluna girebilmektedirler. Bu, hediyeelik eşya dükkânına bir uzantı inşa etmekte, turistik yerlere ya da koleksiyonların bulunduğu evlerin belirli bölümlerine ilave bir bina inşa etmekle gerçekleştirilebilir. Ancak tehlike şudur ki, böyle çabalar alanın otantikliğinin azalmasına neden olarak ziyaretçi tecrübesi kalitesini düşürür ve cazibe merkezlerinin temel kaynağının gelecek nesiller için korunması yönünde yapılan çabaları da riske atar. ¹⁷⁴

¹⁷² Fyall A., Garrod B., Leask A. (2003) a.g.e., s. 130.

¹⁷³ Fyall A., Garrod B., Leask A. (2003) a.g.e., s. 131.

¹⁷⁴ Fyall A., Garrod B., Leask A. (2003) a.g.e., s. 132.

d. Turistik Alanın Sağlamaştırılması

Diğer etkiler ile özellikle yıpranma ve aşınmanın değişik türleriyle, geleneksel olarak turistik alanın sağlamaştırılması tekniklerinin kullanımına başvurulmaktadır. Bunlar:

- Hassas bölgelerde fiziksel bir varlık sağlamak amacıyla güvenliği sağlayacak kişiler bulundurmak,
- Alanın hassas yerlerini güvenlik çemberi içine almak,
- El yapımı eserlerin üstünü örtmek ya da belirli alanları ayırmak için cam, şeffaf plastik veya diğer materyalleri kullanmak,
- Kaldırımları güçlendirmek,
- Halıların üstünü, koruyucu materyallerle örtmek,
- Yasaklayıcı bildiri ve uyarılar kullanmak.

Turistik alanın sağlamaştırılması en fazla, orijinal parçaların kaldırılıp kopyalarıyla değiştirilmesi şeklini almaktadır. Örneğin, İngiltere'nin batısında yer alan Hereford Katedrali'ne gelen ziyaretçiler, özel olarak inşa edilmiş yerde güvenli bir şekilde korunan fakat girişin daha zor olduğu bir alanda bulunan, kırılğan ve çok eski olan Mapa Mundi'nin orijinalini görmeden önce, oldukça yakından inceleyebilecekleri kopyasını görmektedirler.¹⁷⁵

Alanın sağlamaştırılması ile ilgili asıl sorun, alanın otantikliğinin bozulması yönündeki risktir. Bu durum, alanın ya da parçanın en parlak döneminde (yapıldığı dönemde) nasıl görünmüş olabileceğine yönelik görüş sahibi olmak için büyük bir ziyaretçi deneyimi unsurunun bulunduğu kalıtlara bağlı cazibe merkezlerinde sorun teşkil edebilmektedir. Bu tür tekniklerin aşırı kullanımı, aynı zamanda turistik alanın sahiplerinin koruma hedeflerine de ters düşebilmektedir.¹⁷⁶

e. Sınırlı Bilet ve Kota Sistemleri

Giriş süresini, kalma uzunluğunu, grupların büyüklüğünü, kabul edilen günlük ziyaretçi sayısını ya da bunların belirli kombinasyonlarını sınırlayan kültürel miras alanlarına giriş için kullanılan biletlerdir. Bu tür önlemler, aşırı kalabalıkla baş edebilmek ya da yıpranma ve aşınmanın belirli türlerinde uygulanmak üzere kullanılabilir. Buna örnek olarak, daha önce bahsedilen ve her grup için maksimum bir kalma süresiyle birlikte günlük ziyaretçi sayısına yönelik kotanın uygulandığı Mısır'daki Kraliçe Nefertari anıtı gösterilebilir. Turistik yerler genellikle, bu tür önlemleri almaya istekli değildirler, çünkü bu tür önlemler, özellikle bağımsız ziyaretçiler ve küçük

¹⁷⁵ Fyall A., Garrod B., Leask A. (2003) a.g.e., s. 132.

¹⁷⁶ Fyall A., Garrod B., Leask A. (2003) a.g.e., s. 132.

gruplar gibi belirli ziyaretçi türlerinin hevesini kaçırabilmektedir. Tesadüfen gelmiş ziyaretçi ise tamamen dışarıda bırakılabilmektedir.¹⁷⁷

Talep Yönetim Teknikleri

Bu grupta yer alan teknikler, ziyaretçilerin turistik alan ve / veya bu alanda yer alan eserler üzerindeki etkilerini hafifletmek amacıyla ziyaretçi sayısını ya da davranışını etkilemeyi amaçlamaktadır.

a. Teşvik Primleri

Ziyaretçi etkilerinin yönetilmesi için muhtemel bir fiyatlandırma tekniği, toplam talep seviyelerini hafifletmek için yüksek kabul ücretlerinin uygulanması olacaktır. Sayı yoğunluğunu azaltmak, alanın aşırı kalabalık olması, trafik tıkanıklığı ya da kaldırımların basılmasıyla verilen zarar gibi birtakım sorunlara çare olabilir. Yüksek kabul ücretlerinin uygulanması, hasara karşı duyarlı olan kaynakların kullanımından sorumlu olanlar, kullanıcı kaynaklı herhangi bir etkinin giderilmesi için gerekli ücreti öder şeklindeki “kullanıcı öder” ilkesi ile de bağdaşmaktadır. Yüksek kabul ücretleri aynı zamanda turistik yerin daha geniş şekilde alanın korunması ya da halkın eğitilmesi gibi stratejik planlarını gerçekleştirmesi adına gerekli olan geliri arttırabilir. Taleplerin toplam seviyelerini yönetmek amacıyla teşvik primlerini kullanılmasıyla ortaya çıkabilecek sorun şu olabilir: kabul ücretleri “nominal” seviyelerin üstüne çıktığı için, ücretler daha düşükken turistik yerler için talep oldukça ücrete bağlı olarak esnek (elastik) olurken, talep hızla ücrete bağlı olarak esnek olma özelliğini kaybeder. Bu nedenle birçok durumda, yüksek kabul ücretleri, genel anlamda talebi hafifletmeye çalışırken oldukça kör bir araç olarak görülür.¹⁷⁸

Ayrıca kabul için yüksek ücretlerin sunulması, turistik yer yöneticileri arasında hiç popüler değildir. Gerçekten de birçok kalıt işletmesi için kabul ücretinin arttırılması, itici gelmektedir.¹⁷⁹

Bu görüş açısı için önerilen ana nedenler arasında aşağıdakiler gösterilebilir:¹⁸⁰

- Yüksek kabul ücretlerinin uygulanması, bütün sosyal gruplara veya halk eğitimine yönelik eşit girişler gibi turistik alanın daha geniş amaçları ile çatışabilir

¹⁷⁷ Fyall A., Garrod B., Leask A. (2003) a.g.e., s. 133.

¹⁷⁸ Fyall A., Garrod B., Leask A. (2003) a.g.e., s. 133.

¹⁷⁹ Fyall A., Garrod B., Leask A. (2003) a.g.e., s. 133.

¹⁸⁰ Fyall A., Garrod B., Leask A. (2003) a.g.e., s. 133.

- Turistik yerlerin, kamu arazisine veya kamu yapılarına giriş için ücret talep etme konusunda yasal bir hakkı ya da bir şahsın mirasına giriş için ücret talep etme konusunda ahlaki bir hakkı yoktur
- Kabul için ücretlendirme, ziyaretçilere en kolay şekilde “satılabilen” kalıt unsurlarımız konusunda kaygıya neden olabilir
- Kabul ücretlerinin toplanmasına yönelik masraf, bazı durumlarda toplanan gelirlerden fazla olabilir
- Yüksek kabul ücretleri, tesadüfen gelen veya tekrar gelen ziyaretçiler için caydırıcı bir etmen olabilir
- Yüksek kabul ücretleri uygulanırsa, ikincil harcamalar düşebilir
- Ayrıca ücretin arttırılması, yerel ekonomideki başka bir yerde harcamayı azaltabilir.

Yüksek kabul ücretleri, toplam talep yönetim seviyeleri açısından uygunsuz olarak düşünülse de yine de talebin doğasını yönetmek için yararlı araçlar olabilirler. Örneğin, talebin en düşük olduğu zamanlarda ücretleri düşürerek, talebin en yüksek olduğu zamanlarda ise ücretleri arttırarak ücret değişiklikleri yapılabilir. Belirli ziyaretçi türlerine ise özel ücret tarifeleri sunulabilir. Örneğin okul gruplarının teşvik edilmesi, ileride öğrencilerin aileleri tarafından yapılacak ziyaretler için de ön ayak oluşturabilir. Kabul ücretlerinin seviyesinin, ziyaretçilerin turistik alanın önemi ile ilgili algılarını, dolayısıyla davranışlarını belirlemeye yardımcı olduğu düşünülmektedir. Ziyaretçiler oldukça yüksek bir kabul ücreti öderse, son derece eşsiz, çok eski zamanlara ait ya da gösterişli bir alanı ziyaret ettiklerini anlarlar ve dolayısıyla da ziyaretleri süresince bu alana karşı daha saygılı davranacaklardır.¹⁸¹

b. Pazarlama

Ücretten başka pazarlama ile karışık diğer unsurlar da, taleple baş edebilmek için kullanılabilir. Talebin en düşük olduğu zamanlarda yapılan ziyaretler, reklam veya birleşik-bilet düzenlemeleriyle teşvik edilebilir; yoğun şekilde kullanılan alanlar, seyreltilebilir ve daha az kullanılan alanlar alternatif olarak sunulabilir. Hatta daha hassas alanlardan geliştirilen yeni turistik alanlara ziyaretçilerin yönlendirilmesi makul bir durumdur. Örneğin bu durum, İngiltere’de bulunan Canterbury şehri tarafından benimsenen bir strateji olmuştur. Burada, katedrale gelen ziyaretçiler tarafından sebep olunan yaya kalabalık seviyesini azaltmak için şehir merkezinin dışında yeni ve amaca yönelik turistik binalar inşa edilmiştir.¹⁸²

¹⁸¹ Fyall A., Garrod B., Leask A. (2003) a.g.e., s. 133.

¹⁸² Fyall A., Garrod B., Leask A. (2003) a.g.e., s. 134.

c. Eğitim ve Tercüme

Eğitim ve tercüme de ziyaretçi etkilerinin yönetilmesi için birer araç özelliği taşımaktadır. Elde edilen tecrübeler göstermiştir ki ziyaretçileri, belirli davranış biçimlerinin olumsuz etkileri konusunda eğitmek, nasıl doğru bir şekilde davranmaları gerektiğini bildirmek ve bu yönde hareket etmelerini teşvik etmek ziyaretçilerin hem ziyaretleri sırasındaki hem de sonrasında davranışları üzerinde oldukça önemli bir etkiye sahip olabilir. Bu yaklaşımın aşağıda belirtilen avantajları belirlenmiştir: ¹⁸³

- İnsanlar, nedenlerini bildikleri ve anladıkları zaman belirli davranış şekillerinden sakınma konusunda yapılan ricalara daha olumlu yönde tepki verme eğiliminde olurlar.
- Ziyaretçi etkileri, ziyaretçilere sorumlu bir şekilde hareket etmeleri konusunda bilgi vermekle kalmayıp aynı zamanda ziyaretçilerin bu şekilde hareket etmelerini teşvik ederek daha çekici tecrübeler sunarak azaltılabilir. Örneğin, alan etrafındaki alternatif yollara, başka cazibe merkezlerine ya da farklı ziyaret zamanlarına dikkat çekerek hem zaman hem de yer bağlamında ziyaretçi hareketi gerçekleştirilebilir.
- Halkın koruma etiği bilincini arttırmak, turistik yerin çalışmasıyla doğrudan ya da dolaylı bir şekilde ilişkili olan hayırseverlik ve diğer iyi nedenlere yönelik katkılar sağlama açısından turistik yer için daha uzun vadeli karlar sağlayabilir.
- Eğitim ve tercümeyle ilgili tesisler; yerel halka istihdam sağlayarak, yerel ürünler satarak (yöreyle ait mendiller gibi), hizmetler sunarak (hafif yiyecek/içecekler sağlayarak) ve yerel ekonominin çeşitlenmesine katkıda bulunarak yerel ekonomi açısından birçok kazancı da beraberinde getirebilir.
- Yerel halkın katılımı da eğitim ve tercüme hizmetlerinin sağlanmasıyla geliştirilebilir. Örneğin yerel halk, ziyaretçilere hangi konuda eğitim verilmesi ya da tercüme edilmesi konularında karar verme aşamasında yardımcı olabilirler.

Eğitim ve tercüme, birçok açıdan ziyaretçi etkilerine yönelik olarak ideal çözümler olarak görünmektedir. Ancak bu yaklaşımla ilgili en büyük zorluk, turistik yerler için talebin eğitim hareketlerinden çok eğlenceye ve dinlenmeye yönelik olmasıdır. Bazı ziyaretçilerin, görmeye geldikleri şeyler hakkında bilgi sahibi olmak istemeleri ile motive olabilecekleri doğru iken, tipik ziyaretçi profili için başlıca motivasyon kaynağı, dinlenmek ve arkadaşları ve ailesiyle hoş vakit geçirmek olacaktır. Gerçekten de turistik yerlere gitmenin, bir öğrenme deneyiminden ziyade daha çok vitrinlere bakma durumuna daha

¹⁸³ Fyall A., Garrod B., Leask A. (2003) a.g.e., s. 133.

yakın olduğu söylenmektedir. Bütün bu koşullar altında, eğitim ve tercüme aracılığıyla ziyaretçilerin davranışlarını etkilemek belki de her zaman için zor olacaktır.¹⁸⁴

¹⁸⁴ Fyall A., Garrod B., Leask A. (2003) a.g.e., s. 135.

2. BÖLÜM

ALAN YÖNETİMİ

Yönetim alanı; sit alanları, ören yerleri ve etkileşim sahalarının doğal bütünlüğü içerisinde etkin bir şekilde korunması, yaşatılması, değerlendirilmesi, belli bir vizyon ve tema etrafında geliştirilmesi, toplumun kültürel ve eğitsel ihtiyaçlarıyla buluşturulması amacıyla, planlama ve koruma konusunda yetkili merkezi ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdümü sağlamak için oluşturulan ve sınırlı ilgili idarelerin görüşleri alınarak Bakanlıkça belirlenen yerlerdir.¹⁸⁵

Alan yönetimi, bir alanın yönetim kaynaklarının tamamının nasıl değerlendirileceğinin belirlenmesi olarak görülmektedir. Alanda turizm ve diğer tüm fonksiyonların nasıl geliştirileceğinin düzenlenmesi açısından yönetim planlamasına ihtiyaç duyulmaktadır.¹⁸⁶

2.1. Alan Yönetimi Hedefleri

Madde 5 — Alan yönetiminin hedefleri şunlardır:

- a) Alan sınırlarının tarihi, sosyal, kültürel, coğrafi, doğal, sanatsal bir bütünlük içerisinde etkileşim sahaları ve tarihi, kültürel, sosyal, coğrafi ve sanatsal nedenlerle ilişkili bulunduğu bağlantı noktalarının alanın korunması, geliştirilmesi ve değerlendirilmesi bakımından doğru tespit edilmesinin,
- b) Koruma, erişim, sürdürülebilir ekonomik kalkınma ihtiyaçları ile yerel toplumun ilgisi arasında uygun bir denge oluşturmanın yollarının yönetim planı ile gösterilmesinin,
- c) Alanın değerini arttırarak uluslararası bir seviyeye çıkarmak için genel stratejiler, yöntemler ve araçların geliştirilmesi, mali kaynakların belirlenmesi ve yaratılmasının,

¹⁸⁵ Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmelik, Resmi Gazete, 27.11.2005, Sayı: 26006.

¹⁸⁶ Abacılar P. (2008) a.g.e., s.25.

- d) Kültür turizmini geliştirmek amacıyla uluslararası işbirliği ve paylaşımı yaratacak etkinlik ağının kurulmasının,
- e) Belirli bir bölge içinde birbirleriyle ilişkilendirilerek sektör oluşturma potansiyeli bulunan sit alanlarında bölgesel kültür sistemlerinin gelişimi için uygulama planlarının yapılmasının,
- f) Yönetim alanlarının korunması ve değerlendirilmesinde kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, gönüllü kişi ve kuruluşlar ile yerel halkın işbirliğinin,
- g) Sit alanları ve ören yerleri ile etkileşim sahalarının bakım, onarım, restorasyon, restitüsyon, teşhir, tanzim ve çevre düzenlemesi ile birlikte alan yönetim amaçları doğrultusunda uluslararası koruma prensipleri ve sözleşme hükümleri çerçevesinde korunarak yaşatılmasının yanı sıra kullanım ve gelişim ilkelerinin ve sınırlarının belirlenmesinin,
- h) Kültür varlıklarının yönetiminde, konservasyon alanında, tasarım ve uygulamada, uzmanlık ve ekipmanda yüksek standartların kullanılmasının sağlanmasıdır.¹⁸⁷

2.2. Alan Yönetimi Kategorileri

1978 yılında IUCN (International Union for Conservation of Nature) tarafından yayınlanan "Koruma Alan Kategorileri, Amaçlar ve Kriterler" adlı raporda, dünyadaki koruma alanları 10 başlık altında toplanmıştır:¹⁸⁸

- * Bilimsel Rezerv/Mutlak doğa rezervi
- * Milli Park
- * Doğal Anıt
- * Doğa Koruma Rezervi/Yönetilen Doğa Rezervi/ Yaban Hayatı Sığınağı
- * Peyzaj Koruma Alanı
- * Kaynak Rezervi
- * Doğal Biyotik Alan/Antropolojik Rezerv
- * Çoklu Kullanılan Yönetim Alanı/Yönetilen Kaynak Alanı

¹⁸⁷ Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmelik, Resmi Gazete, 27.11.2005, Sayı: 26006.

¹⁸⁸ Hepcan, Ş., Güney, A. (1996) a.g.e., s. 7.

- * Biyosfer Rezervi
- * Dünya Miras Alanı

Ancak 1978'den günümüze kadar olan değişimler bu sınıflamayı gözden geçirme ve yeniden yapılandırma gereğini doğurmuştur. Bu sınıflamadaki bazı koruma alan kategorileri arasındaki farklılıklar çok net olmadığından, değişen koşullara göre daha esnek yaklaşımlar gerekmiştir. Yapılan çalışmalar sonucu 1992 yılında Venezuela'nın Caracas kentinde yapılan "IV. Milli Parklar ve Koruma Alanları" kongresinde yeni bir sınıflama ortaya konmuştur. Bu yeni koruma alan kategorilerini içeren uluslararası sınıflama kısaca şöyle özetlenebilir:¹⁸⁹

➤ KATEGORİ 1: MUTLAK DOĞA REZERVİ/YABANIL ALAN

La: Mutlak Doğa Rezervi

Alan esas olarak bilimsel çalışmaları gerçekleştirmek amacıyla yönetilir. Bilimsel araştırma ve gözlemlere elverişli bazı olağanüstü ya da tipik bir takım özellikler içeren alanlardır. Mevcut ekolojik süreçler, önemli biyotoplar ve fizyolojik özellikler korunurken bilimsel araştırmalara da imkan yaratılır.

Ib: Yabanıl Alan

Yaban hayatının korunması öncelikli amaçtır. Hiç değişime uğramamış ya da çok az değişim geçirmiş ve doğal niteliklerini büyük ölçüde koruyan kara / deniz alanlarıdır. Olabildiğince bu doğal özellikleri korurken, alanı ziyaret edenlerin bu yabanıl niteliklerden yararlanması sağlanır.

➤ KATEGORİ II: MİLLİ PARK

Milli park öncelikle ekosistemi koruma ve rekreasyonel amaçla yönetilir. Sahip olduğu ekosistemin bütünlüğü korunurken bilimsel, eğitsel ve rekreasyonel amaçlı kullanımlara da olanak sağlanır. Alan ulusal ya da uluslararası önemi olan bilimsel, eğitsel, rekreasyonel ve turistik açıdan önemli habitatları ve jeomorfolojik oluşumları barındırmalıdır. İnsan kullanımları ekosistemde önemli bir değişim oluşturmamış olmalıdır.

➤ KATEGORİ III: DOĞAL ANIT

Koruma alanı temelde özel bir takım doğal niteliklerin korunması amacıyla yönelik olarak yönetilir. Doğasında bulunan doğal ya da kültürel

¹⁸⁹ Hepcan, Ş., Güney, A. (1996) a.g.e., s. 7.

olağanüstülükler ve/veya estetik nitelikler dolayısıyla özelliği olan alanlardır. Alanda bir ya da daha fazla olağanüstülük yer almalı (krater, gösterişli çağlayanlar, mağaralar vb. gibi) ve bunlar kontrollü olarak halkın yararlanmasına açılmalıdır.

➤ **KATEGORİ IV: HABİTAT/TÜR YÖNETİM ALANI**

Alan öncelikle koruma amacıyla yönetilir, ancak bu koruma yönetime yapılan müdahalelerle gerçekleştirilir. Bir takım türlerin gereksinimlerini karşılamak ve/veya habitatların korunmasını temin için aktif müdahaleler yapılır. Alan doğa koruma ve türlerin hayatta kalmaları için önemli bir rol oynamalıdır. Ayrıca tür ve habitatların korunması aktif tedbirler gerektirmelidir.

➤ **KATEGORİ V: DENİZ/KARA PEYZAJ KORUMA ALANI**

Koruma alanı deniz/kara peyzajının korunması ve rekreasyon amaçlı yönetilir. Denizi ve kıyısıyla insan ve doğa arasındaki etkileşimin neticesi oluşan estetik, ekolojik ve sosyo-kültürel değerleri açısından farklı özellik taşıyan alanlardır.

➤ **KATEGORİ VI: YÖNETİLEN KAYNAK ALANI**

Alan temelde doğal ekosistemlerin sürdürülebilir kullanımı için yönetilir. Toplumun ihtiyaçlarını karşılamak için sürdürülebilir bir doğal kaynak akışı sağlarken aynı zamanda uzun dönemde biyolojik çeşitliliğin korunabilmesi için yönetilen alanlardır.¹⁹⁰

2.3. Yönetim Alanının Belirlenmesi

Madde 6 — Yönetim alanları yetkili idarece belirlenir. Yönetim alanlarının belirlenmesinde aşağıdaki hususlara uyulur:

- a) Sit alanlarının, ören yerlerinin ve alanın etkileşim sahalarının ve bağlantı noktalarının araştırılması ve elde edilen verilerin değerlendirilmesi amacıyla etütler yapılır. Bu etüt sonuçlarına göre Kanun, bu Yönetmelik ve İlke Kararlarına uygun olarak öneri yönetim alanı sınırı belirlenir. Öneri yönetim alanının belirlenmesiyle ilgili olarak ilgili kurum ve kuruluşlar, meslek odaları, üniversiteler, sivil toplum örgütlerinin ve alanda mülkiyet hakkı bulunanların önerileri de değerlendirilir.

¹⁹⁰ Hepcan, Ş., Güney, A. (1996) a.g.e., s. 7.

- b) Öneri yönetim alanı sınırı, bu sınır dahilinde alanla ilgili hizmetine ihtiyaç duyulan ilgili kamu kurum ve kuruluşlarına iletir. Kuruluşlar öneri ve görüşlerini otuz gün içerisinde yetkili idareye iletir. Alanın planlanması ve korunması ile ilgili merkezi ve yerel idareler ile sivil toplum kuruluşları arasında eşgüdüm sağlamak ve görüşlerini almak üzere bir koordinasyon toplantısı düzenlenir.
- c) İlgili sivil toplum örgütleri yönetim alanı belirlenmesi önerisiyle başvurduğu takdirde bu esaslar doğrultusunda teklif yetkili idarece değerlendirilir.
- d) Bu çalışmalar sonucunda belirlenen nihai yönetim alanı sınırları yetkili idarece ilgili kurum ve kuruluşlara iletirir.¹⁹¹

2.4. Alan Yönetimi Planı ve Hazırlanması

Madde 7 — Yönetim planı taslağı, yetkili idare tarafından atanan alan başkanının eşgüdümünde, alanın niteliğine bağılı olarak farklı meslek gruplarına mensup uzman ve danışmanlardan oluşturulacak bir ekip tarafından “Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmelik” esaslarına göre hazırlanır.

Yetkili idarece plan taslağının hazırlanması öncesinde ve hazırlanma sürecinde ilgili kurum ve kuruluşların, yerel halkın, ilgili sivil toplum örgütlerinin, meslek odalarının, üniversitelerin, gerekli görülecek özel sektör temsilcilerinin ve alanda mülkiyet hakkı bulunanların katılımı ile bilgilendirme ve yönetim planına veri oluşturacak konuların belirlenmesi amacıyla ilgili tarafların katıldığı asgari iki toplantı düzenlenir. Bu toplantılar halka, mahalli idarelerce panolara asılacak ilanlarla, diğerlerine yetkili idarece yazı ile duyurulur.

Yetki ve yöntem

Madde 8 — Yönetim alanı sınırları belirlenen sit alanları, ören yeri ve etkileşim sahalarına ilişkin yönetim planı taslağı;

- a) Kentsel sitlerde ilgili belediyelerce,

¹⁹¹ Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmelik, Resmi Gazete, 27.11.2005, Sayı: 26006.

- b) Arkeolojik, doğal ve tarihi sit alanlarında Bakanlıkça,
- c) İlgili belediyesi bulunmayan kentsel sit alanlarında Bakanlıkça,
- d) Kentsel sit alanı ile diğer sit alanlarının birlikte bulunması halinde ilgili belediyesince,
- e) Kentsel sit yönetim alanının sınırlarının birden fazla belediyeyi ilgilendirmesi halinde bu belediyelerin koordinasyonu ile Büyükşehir Belediye sınırları içinde olması halinde Büyükşehir Belediyesince, dışında olması halinde ilgili belediyelerin koordinasyonu ile Bakanlıkça doğrudan hazırlanır veya ihale mevzuatında belirtilen usul ve esaslara göre ihale suretiyle hazırlattırılır.

Bakanlığın yönetim alanının belirlenmesi, yönetim planlarının hazırlanması ve alan yönetimi konusunda yapacağı çalışmalar Genel Müdürlükçe yürütülür.

Yönetim planının hazırlanması

Madde 9 — Yönetim alanına ilişkin hazırlanacak yönetim planının içeriği, aşağıda belirtilen ana bölümlerden oluşur:

- a) Mevcut durum tespiti: Alanın yönetim, işlev ve koruma ihtiyaçlarının belirlenmesi, ilgili kurum ve kuruluşlarla bağlantı kurulması.
- b) Alan analizi: Alanın öneminin belirlenmesi, sorunlarının tespiti, alanın taşıma kapasitesinin tespiti, işlevsel ve yönetsel analizinin yapılması.
- c) Alanın vizyonunun belirlenmesi ve esas politikaların oluşumu: Yönetim planının, alanın geleceğe ait vizyonunu belirleyecek, işletme, yönetim, idari ve finansal modelleri içerecek, ulusal ve uluslararası platformda alanın sunumunu ve tanıtımını sağlayacak yönetim, koruma, kullanma, sunum ve tanıtım, ziyaretçi politika ve stratejilerinin belirlenmesi.
- d) Çalışma programı, zamanlama ve projelerin belirlenmesi: Alan yönetiminde yer alacak kurum ve kişilerin görev tanımlarının yapılması ve bunların gerçekleştirilmesine ilişkin çalışma

programlarının, bütçe analizlerinin hazırlanması ile finans kaynaklarının, belirlenmesi, kısa, orta ve uzun vadede yapılacak işlere ait bir eylem planının oluşturulması ve proje tanımlarının yapılması.

- e) İzleme, değerlendirme ve eğitim süreçlerinin tanımlanması: Yönetim planının uygulamasının izlenmesi, değerlendirilmesi ve bu süreçte yer alacak tarafların eğitime ilişkin programların hazırlanması.¹⁹²

2.5. Alan Yönetimi Birimleri

2863 Sayılı Kanında değişiklik yaparak alan yönetimi kavramını yasaya ekleyen 5226 sayılı Kanun gerek ‘‘Yönetim Alanı’’ ve gerekse ‘‘Yönetim Planı’’na ilişkin yönetsel hükümler de getirmektedir. Söz konusu yönetsel hükümler ‘‘Alan Yönetimi’’ birimlerinin neler olduğu ve nasıl çalıştıkları ile ilgilidir. Buna göre:

- Yönetim alanlarında alan yönetimi kurulacaktır.
- Yönetim alanları ile bunların bağlantı noktalarının korunması, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi amacıyla yönetim planı taslağı hazırlanacaktır.
- Bu taslağı kentsel sitlerde birden fazla belediyeyi ilgilendirmesi halinde büyükşehir belediyesi eşgüdümünde ilgili belediyeler, tek bir belediyenin görevi alanına girmesi halinde ilgili belediye, diğer yerlerde ise Kültür ve Turizm Bakanlığı hazırlayacak ya da hazırlattıracaktır.
- Hazırlanan taslağın karara bağlanması ve uygulanması konusunda önerilerde bulunmak amacıyla, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, meslek odaları ve sivil toplum örgütleri ile üniversitelerin ilgili bölüm temsilcilerinden oluşan bir danışma kurulu kurulacaktır.
- Eşgüdümün sağlanması amacıyla, kentsel sitlerde ilgili belediye diğer yerlerde Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca bir alan başkanı belirlenecek ve Bakanlık kendi atadığı alan başkanlarına her ay yasada belirtilen oranlarda ödeme yapacaktır.
- Yönetim plan taslağı kapsamında hizmetine ihtiyaç duyulan idarelerin birer temsilcisi ve danışma kurulunca seçilecek iki üyenin katılımıyla eşgüdüm ve denetleme kurulu kurulacaktır. Alan başkanı, kurulun da başkanıdır. Kurul, bu taslağı inceleyip

¹⁹² Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmelik, Resmi Gazete, 27.11.2005, Sayı: 26006.

mutabakata varmak suretiyle yönetim planını altı ay içerisinde onaylamaya ve bu planın uygulanmasını denetlemeye yetkilidir.

- Kurulun denetim görevini yerine getirebilmesi amacıyla ilgili kurum uzman personelinden ve denetim elemanlarından oluşan bir denetim birimi kurulabilecektir. Bu birim, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile üçüncü kişilerden yönetim planı ve uygulaması ile ilgili her türlü bilgi ve belgeyi istemeye yetkili olacaktır.
- Kamu kurum ve kuruluşları, belediyeler ile gerçek ve tüzel kişiler, eşgüdüm ve denetleme kurulunca onaylanan yönetim planına uymak, ilgili idareler, plan kapsamındaki hizmetlere öncelik vermek ve bu amaçla bütçelerine gerekli ödenekleri ayırmak zorundadırlar.
- Alan yönetiminin sekretarya hizmetleri yetkili idare tarafından yürütülür. Yetkili idarelerce, alan yönetimi birimlerinin çalışmalarını yürütmek üzere uygun bir yer tahsis edilir. Bu iş için yeterli sayıda personel görevlendirilir ve bütçelerinden yeterli miktarda ödenek ayrılır (26006\14).

Alan Başkanı ve Görevleri:

Alan başkanı, alanla ilgili daha önceden çalışmalarda bulunmuş, alanı yeterince tanıyan, alan hakkında belirli bir vizyon geliştirebilen, kültürel ve doğal miras yönetimi ile ilgili yeni yaklaşımlar hakkında bilgi sahibi, yönetim politikaları ve uygulamaları hakkında deneyimli, üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, arkeoloji, sanat tarihi, kamu yönetimi, işletme ve ekonomi bölümü mezunlarından kentsel sit alanlarında kurulacak alan yönetimlerinde ilgili belediye, kentsel sit dışındaki sit alanlarında ise Bakanlıkça atanır (26006\14).

Alan başkanı aşağıdaki görevleri yürütür: (26006\14)

- a) Yönetim planının yıllık hedeflerinin gerçekleşmesi için yetkili idare ile birlikte çalışma programlarını belirlemek, kaynak araştırması yapmak,
- b) Yıllık bütçe tekliflerini hazırlamak,
- c) Alanın sunum, tanıtım, eğitim, bakım, onarım, güvenlik ve ziyaretçilerin ihtiyaçlarına yönelik hizmet ve ekipman alımı için her türlü sözleşme, şartname taslaklarını yetkili idare ile birlikte hazırlamak,
- d) Alanın doğal ve kültürel kaynaklarının yönetimi için ilgili kurum ve kişilerle işbirliğini sağlamak,
- e) Denetim birimince yıllık denetim raporlarının hazırlanması ve bu raporların eşgüdüm ve denetleme kuruluna sunulması için eşgüdümü sağlamak.

Danışma Kurulunun Kuruluşu ve Görevleri:

Danışma kurulu, alanda mülkiyet hakkı bulunanlar, meslek odaları temsilcileri, sivil toplum örgütleri temsilcileri, üniversitelerin ilgili bölüm temsilcilerinden, alan başkanı ve yetkili idarece tespit edilecek en az beş üyeden oluşur. Danışma kurulu kendi içinden bir başkan seçer (26006\15). Danışma kurulu yılda en az bir kez toplanır. Yetkili idare ile eşgüdüm ve denetleme kurulu gerekli gördüğünde danışma kurulunu olağanüstü toplantıya çağırabilir. Danışma kurulu toplantıları mahallinde yapılır (26006\15). Danışma kurulu, yönetim planı taslağını inceleyerek bu taslağın karara bağlanması ve uygulanması konusunda önerilerde bulunur (26006\15). Danışma kurulunda görüşülen tüm hususlar ve tavsiyeler, eşgüdüm ve denetleme kuruluna ileilmek üzere tutanağa bağlanır (26006\15).

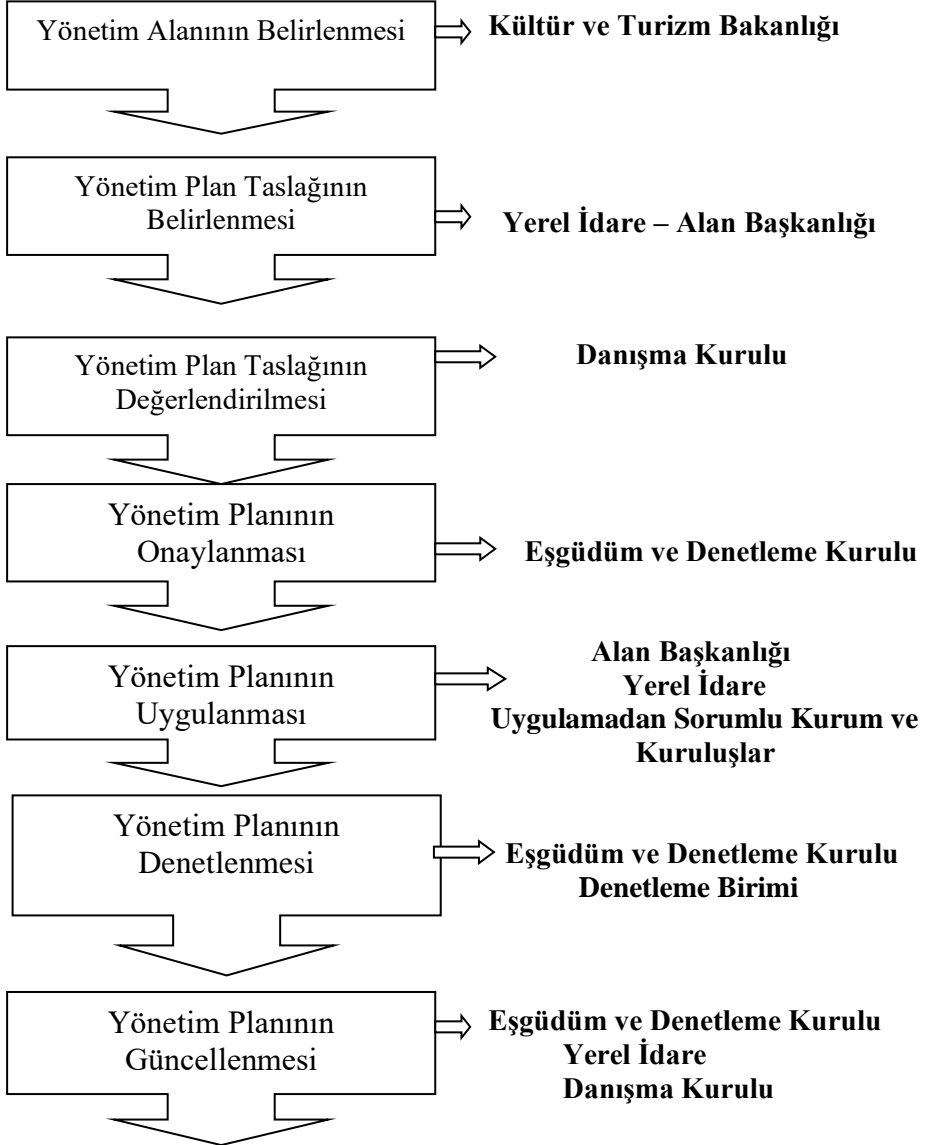
Eşgüdüm ve Denetleme Kurulu ve Görevleri:

Eşgüdüm ve denetleme kurulu, alan başkanı, danışma kurulunca kendi içinden seçilecek iki üye ile yönetim planı taslağı kapsamında hizmetine ihtiyaç duyulan idarelerin birer temsilci olmak üzere en az beş kişiden oluşur. Alan başkanı, eşgüdüm ve denetleme kurulunun da başkanıdır (26006\16). Eşgüdüm ve denetleme kurulu yılda en az iki kere yetkili idarenin çağırması ile toplanır. Kurul toplantısının gündemi denetleme birimi ile yetkili idare tarafından belirlenir (26006\16). Alan başkanının talebi üzerine veya yetkili idare gerekli gördüğü takdirde kurul, olağanüstü toplantıya çağırılabilir. Kurul salt çoğunlukla toplanır ve toplantıya katılan üyelerin en az dörtte üçünün oylarıyla karar alır. Eşgüdüm ve denetleme kurulu toplantıları mahallinde yapılır (26006\16). Eşgüdüm ve denetleme kurulu, yönetim planı taslağını inceleyerek altı ay içinde onaylar ve planın uygulanmasını denetler (26006\16).

Denetim Birimi ve Görevleri:

Eşgüdüm ve denetleme kurulunun denetim görevini yerine getirebilmesi amacıyla bir denetim birimi kurulabilir (26006\17). Denetim birimi, yönetim planlarının hazırlanması ve uygulanması sürecinde görev alan denetim elemanları ve üniversitelerin mimarlık, şehir ve bölge planlama, sanat tarihi, arkeoloji, kamu yönetimi, ekonomi ve işletme bölümlerinden mezun uzman personel arasından yetkili idarelerce görevlendirilecek en az beş üyeden oluşur (26006\17). Denetim birimi, yönetim planlarının uygulamasını denetler. Yönetim planıyla belirlenen yönetim, koruma, sunum, tanıtım ve ziyaretçi yönetimi stratejileri doğrultusunda denetim birimince alana yönelik yapılan çalışmaların yıllık performans değerlendirmelerini yapar ve bir sonraki yılın çalışma programını hazırlayarak eşgüdüm ve denetleme kuruluna

sunar (26006\17). Denetim birimi, ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile üçüncü kişilerden yönetim planı ve uygulaması ile ilgili her türlü bilgi ve belgeyi istemeye yetkilidir (26006\17).¹⁹³

Şekil 1.6: Alan Yönetimi Birimleri

Kaynak: <http://www.istanbulmiraskomitesi.com>, Erişim Tarihi: 22.09.2010.

¹⁹³ http://www.edirneint.bel.tr/unesco_selimiye_3.htm, Erişim Tarihi: 15.10.2010.

2003 yılında yayınlanan Atina Şartı'na göre 21. yüzyılda politik danışman, tasarımcı, kent yöneticisi ve bilim adamı olarak çalışan mekân plancılarının özel sorumlulukları şunlardır:

Bir bilim adamı olarak plancının sorumlulukları şunlardır:

- Geniş coğrafi bağlamı kavrayarak ve karar vericilere, paydaşlara ve halka tam, kesin ve doğru bilgi sağlamak için uzun dönemli gereksinimlere odaklanarak, mevcut durum ve yönelimleri analiz etmek.
- Avrupa göstergelerini göz önüne alarak mevcut veriye ulaşmak, kamusal tartışmaları ve öneri çözümlerin ortak kavranışını ve karar verme süreçlerini kolaylaştırmak için temsilin etkileşimli araçlarını uygulamak.
- Sürekli mesleki gelişmeyi içeren çağdaş planlama felsefesi, teorisi, araştırması ve pratiğine ilişkin uygun bilgiyi edinmek.
- Teori ve pratiği ilişkilendirerek, Avrupa çapında planlama mesleğinin gelişmesini destekleyerek ve değer vererek eğitim ve öğretime katkıda bulunmak.
- Planlama teorisi ve pratiğine ilişkin sağlıklı ve yapıcı eleştirileri cesaretlendirmek ve planlama bilgisini ve yetkinliğinin evrim geçiren bedenine katkıda bulunmak için deneyim ve araştırmanın sonuçlarını paylaşmak.

Bir tasarımcı ve ileri görüşlü olarak plancının sorumlulukları şunlardır:

- Küresel yönelimlerle birlikte yerel ve bölgesel stratejileri dengeleyerek her boyutta düşünmek (küresel düşün, yerel davran).
- Dezavantajlı grup ve kişilerin gereksinimleri için özel bir sorumluluk duyarak herkes için seçenek ve fırsatları yaymak.
- Doğal çevrenin bütünlüğünü, kentsel tasarımın mükemmelliğini korumak için çaba göstermek ve gelecek kuşaklar için yapılaşmış çevreye ait mirasın korunması için çalışmak.
- Taşıma kapasitelerini ve etkileri ölçerek, yerel kimlikleri güvence altına alarak, uygulama programlarına ve fizibilite çalışmalarına katkıda bulunarak, özgül sorunlar ve meydan okumalar için potansiyel alternatif çözümleri özenle hazırlamak.
- Kentlerin veya bölgelerin gelecekteki gelişmeleri için olanaklar gösteren mekânsal gelişme vizyonları geliştirmek ve hazırlamak.
- Kent ve bölgelerin ulusal/uluslararası ilgili ağlarında mekânsal bir planın veya şemanın en uygun yerini tanımlamak.

- (Süreçte yer alan) bütün grupları, kendi bireysel çıkar ve hedeflerinin ötesinde, kentlerinin veya bölgelerinin ortak ve uzun dönemli vizyonunu paylaşmak için ikna etmek.

Bir politik danışman ve arabulucu olarak plancının sorumlulukları şunlardır:

- Karar vermede, planlanan çözümler ve uygulamalarında dayanışma, yerellik ve eşitlik ilkelerine saygı göstermek.
- Öneriler, hedefler, amaçlar, etkiler ve sorunlara ilişkin bilgi vererek sivil otoriteleri desteklemek ve kamu refahını sürdürmeyi hedefleyen plan ve çözümlerle onları desteklemek.
- Mekânsal politikalarda verimliliği ve sosyal adaleti sağlamak için operasyonel mevzuat araçları geliştirmek ve ayrıntılandırmak.
- Gelişmeleri eşgüdümlemek ve mekansal sürekliliği ve birleşmeyi güvence altına almak için yerel otoriteler, karar vericiler, ekonomik paydaşlar ve birey vatandaşların gerçek katılımını ve sürece dahil olmasını kolaylaştırmak.
- Oydaşlaşma veya ilgili otoriteler içim hazırlanmış anlaşılır kararlarla çelişkileri çözmek için ilgili tüm taraflarla işbirliği yapmak ve bunları eşgüdümlemek.
- Gelecekteki kullanıcıların bilgi edinmesi ve bu bilgiyi anlamasını sağlamak için yüksek düzeyde iletişim için çaba göstermek.

Bir kent yöneticisi olarak plancının sorumlulukları şunlardır:

- Yalnızca bürokratik yönetsel gerekliliklere hizmet amaçlı plan yapmak yerine mekânsal gelişme süreçleri için stratejik yönetim yaklaşımı uygulamak.
- Ekonomik fizibilite ve sürdürülebilirliğin çevresel ve sosyal etkilerini hesaplayarak, kabul edilen önerilerin etkili ve verimli olmasını sağlamak.
- Yerel ve bölgesel önerilerin Avrupa strateji ve politikalarına uyarlanması için Avrupa Mekânsal Gelişme Perspektifi (ESDP) ve diğer Avrupa Birliği (EU) politikası planlama ilkeleri, amaçları ve hedeflerini göz önüne almak.
- Bütün yönetsel organların ve çevresel otoritelerin işbirliğini, sürece dahil olmasını ve desteklenmesini sağlamak için farklı çevresel düzeyleri ve farklı sektörleri eşgüdümlemek.
- Yatırımların artması, istihdam yaratımı ve sosyal bütünleşmenin sağlanması için kamu ve özel sektör arasında ortaklığı özendirme.

- Avrupa Birliği'nin ortaklığıyla fonlandırılan mekânsal program ve projeler içindeki yerel ve bölgesel otoritelerin katılımını teşvik ederek Avrupa fonlarından yarar sağlamak.
- Öngörülmemiş sonuçları yorumlamak için planları izlemek, çözüm veya eylem önermek, planlama politikası ve uygulama arasında sürekli geribildirim zinciri oluşturmak.¹⁹⁴

¹⁹⁴ Özdemir M.Z.D. (2004) a.g.e., s. 77.

KAYNAKÇA

- _____ (2008) Kayseri İç Kalesi'nin Korunarak Kültür ve Sanat Ortamına Dönüştürülmesi İçin İki Kademeli Ulusal Mimarlık Yarışması İkinci Kademesi Değerlendirme Çalışması Tutanakları, Kayseri Büyükşehir Belediyesi, Kadir Has Kongre ve Spor Merkezi-Kayseri.
- _____ (2008) Yıpranan Tarihi ve Kültürel Taşınmaz Varlıkların Yenilenerek Korunması ve Yaşatılarak Kullanılması Hakkında Kanunun Uygulama Yönetmeliği, 23.02.2008.
- _____ (2008) ICOMOS Geleneksel Mimari Miras Tüzüğü, 08.02.2008.
- _____ (2005) Alan Yönetimi ile Anıt Eser Kurulunun Kuruluş ve Görevleri ile Yönetim Alanlarının Belirlenmesine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmelik, Resmi Gazete, 27.11.2005, Sayı: 26006.
- _____ (2005) ICOMOS Management of the Historical Environment, ICOMOS, UK.
- _____ (1988) AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi, Cilt 12, Ana Yayıncılık A.Ş., İstanbul.
- _____ (1968) Türk Ansiklopedisi, Milli Eğitim Basımevi, XXI. Cilt, Ankara.
- Abacılar P. (2008) Doğal ve Kentsel Sit Alanlarında Kültür Turizmi ve Yönetimi “Boğaziçi – Arnavutköy Örneği”, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, Şehir Planlama Bölümü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.
- Akarca A. (1981) Yunan Arkeolojisinin Ana Çizgileri Şehir ve Savunması, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

- Aliğağoğlu, A. (2004) “Sosyo-Kültürel Miras Turizmi ve Türkiye’den Örnekler”, Ankara Üniversitesi Coğrafi Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, 50–64.
- Alparslan E., Okyar F., Yüce H. (2006) “Kültürel Mirasın Korunmasında CBS’nin Rolü”, 4. Coğrafi Bilgi Sistemleri Bilişim Günleri, 13-16 Eylül, Fatih Üniversitesi, İstanbul, 1-6.
- Anadolu M.U. (2001) İstanbul ve Anadolu’daki Roma İmparatorluk Dönemi Mimarlık Yapıtları, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.
- Apostolakis A. (2003) “The Convergence Process in Heritage Tourism”, Annals of Tourism Research, Vol. 30, No. 4, 795–812.
- Arthur S. N. A., Mensah J. V. (2006) “Urban Management and Heritage Tourism for Sustainable Development, The Case of Elmina Cultural Heritage and Management Programme in Ghana”, Management of Environmental Quality: An International Journal, Vol. 17, No. 3, 299–312.
- Aslanapa O. (1999) Türk Sanatı, Remzi Kitabevi, 5. Basım, İstanbul.
- Aslanapa O., Mael M.A. (1973) Sanat Tarihi, İnkılap Yayınevi, İstanbul.
- Aydeniz N.E. (2009) “Kent Arkeolojisi Kavramının Dünyadaki Gelişimi ve Türkiye’deki Yansımaları”, Journal of Yasar University, 4(16), 2501–2524.
- Bahçe A.S. (2009) “Kırsal Gelişimde Kültür (Miras) Turizmi Modeli”, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 25, Aralık, 1–12.
- Başgelen N. (2010) Tarihi Fotoğraflarla Mermer Kule’den Ayvansaray’a İstanbul’un Karasurları, Burçlar, Kapılar, Bitişik Anıtlar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2. Basım, İstanbul.
- Başgelen N. (2009) Kaleli Kentleriyle Türkiye, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul.

- Batmaz E. (1996) “Osmanlı Devletinde Kale Teşkilatına Genel Bir Bakış”, OTAM Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı: 7, 3–9.
- Belge B. (2004) “Çok Katmanlı Tarihi Kent Merkezlerinin Yönetimi: Kentsel Arkeoloji ve Planlama”, Planlama, 4, 48–46.
- Bilici K. (1997) “Alanya’nın Fethi Meselesi: Bir Tespit”, 7. Tarih ve Kültür Seminerleri, T.C. Alanya Belediyesi, Hür Ofset, Konya, 203–205.
- Boniface P. (2003) *Managing Quality Cultural Tourism*, Routledge, Kanada, USA.
- Boran A. (2001) *Anadolu’daki İçkale Cami ve Mescitleri*, Türk Tarih Kurumu Yayınları – TTK, Ankara.
- Brunt, P. (1999) Courtney, P. Host Perceptions Of Sociocultural Impacts”, *Annals Of Tourism Research*, XXVI, 3.493–515.779.
- Büktel Y. (1999) “Kale Kilisesinin Bizans Sanatındaki Yeri ve Alanya İçin Önemi”, 9. Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri, T.C. Alanya Belediyesi, Hür Ofset, Konya, 403–404
- Can A. (2007) “Kültürel Mirasımız ve Değeri”, *Birlik*, Yıl.6, Sayı.5, 31–33.
- Chronis A. (2005) “Coconstructing Heritage at the Gettysburg Storyscape”, *Annals of Tourism Research*, Vol. 32, No. 2, 386–406.
- Coalter, F. (2001) *Realising the potential of cultural services the case for tourism*. LGA Publications, the Local Government Association Local Government House.
- Çınar B. (2003) “Savaş Tarihinde Saldırı-Savunma İlişkisi”, *Stradigma*, Aylık Strateji ve Analiz e-dergisi, Sayı: 9, 1–22.
- Çıracı H., Turgut S., Kerimoğlu E.(2008) “Sürdürülebilir Turizm Gelişimi İçin Bir Yönetim Modeli Önerisi: Frig Vadisi Örneği”, *İTÜ Dergisi*, Cilt 7, Sayı 2, 89-102.

- Çırak A.A. (2010) “Korumanın Toplumsal ve Kültürel Boyutu Neden Önemli? Biz Nasıl Bakıyoruz?”, *Planlama*, 1, 29–37.
- Demirkesen A.C., Özlüdemir M.T., Demir H.M. (2005) “Kapadokya Örneğinde Tarihi ve Kültürel Mirasın Korunması ve Bu İşlemlerde Harita Mühendislerinin Yetki ve Sorumlulukları”, *TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası, 10. Türkiye Harita Bilimsel ve Teknik Kurultayı*, 28 Mart-1 Nisan, Ankara, 1-10.
- Develi Ö. (2009) *Antik Çağda Kuşatmalar, Arkeoloji ve Sanat Yayınları*, İstanbul.
- DeVellis, R.F. (2003), *Scale Development: Theory and Applications*, 2nd Edition, Sage Publications, U.S.A.
- Doğan H., Üngüren E. (2010) Alanya Halkının Turizme Sosyo-Kültürel Açından Bakışı, *e-Journal of New World Sciences Academy Volume: 5, Number: 4, Article Number: 3C0055*, 396-415.
- Duman H. (1999) “Alanya’nın Floristik Yapısı”, 9. Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri, T.C. Alanya Belediyesi, Hür Ofset, Konya, 465–467.
- Edson G. (2004) “Heritage: Pride or Passion, Product or Service?”, *International Journal of Heritage Studies*, Vol.10, No.4, 333–348.
- Erbey D.E. (2004) “Kentsel Koruma ve Yenileşmede Dönüşüm Projeleri – Eyüp Rehabilitasyon Projeleri”, *Planlama*, 4, 79–89.
- Fyall A., Garrod B., Leask A. (2003) *Managing Visitor Attractions New Directions*, Elsevier Science Linacre House, Jordan Hill, Oxford.
- Garrod B., Fyall A.(2000) “Managing Heritage Tourism”, *Annals of Tourism Research*, Vol. 27, No. 3, 682–708.
- Gönüllü A.R. (2008) *Meşrutiyet’ten Cumhuriyet’e Alanya (1908–1938)*, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara.

- Güneli Z. (2001) “ Kaybolmakta Olan, Tarih, Kültür ve Mimari Miraslar Kenti Kale-Kent, Diyarbakır”, TMH-Türkiye Mühendislik Haberleri, Sayı: 412 / 2, 27–30.
- Güney C., Özöner B., Duman M., Uylu K., Çelik R. N. (2001) “MM-CBS'nin Tarihi Dökümantasyon Çalışmasına Uygulanması”, Coğrafi Bilgi Sistemleri Bilişim Günleri, Fatih Üniversitesi, 13-14 Kasım, İstanbul, 1-13, s. 2.
- Gürbüz A. (2001a) “XVI-XVII. Yüzyıllarda Alaiye Kalesi”, 10. Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri, T.C. Alanya Belediyesi, Hür Ofset, Konya, 552–559.
- Gürbüz A. (2001b) “XVI-XVII. Yüzyıllarda Alaiye Kalesi”, C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, Aralık, Cilt: 25 No: 2, 247–258.
- Henderson J. C. (2002) “Built Heritage and Colonial Cities”, Annals of Tourism Research, Vol. 29, No. 1, 254–257.
- Hepcan, Ş., Güney, A. (1996) “Koruma Alanlarında Yeni Yönetim Kategorileri ve Önemi”, Ekoloji Çevre Dergisi, Sayı: 20, 6-8.
- Ho P. S. Y., McKercher B. (2004) “Managing Heritage Resources as Tourism Products”, Asia Pasific Journal of Tourism Research, Vol. 9, No. 3, 255–265.
- Hovinen, G. R. (2002) Revisiting the Destination Lifecycle Model, Annals of Tourism Research, Volume 29, Issue 1, January, 209–230.
- Inglefield E., Wicks K. ve Carter R. (1983) Çağdaş Dünya Ansiklopedisi, Sanat, Editör: Erol Erduran, Remzi Kitabevi, İstanbul.
- İzgi, U. (1999) Mimarlıkta Süreç, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.
- Kadobayashi R., Kochi N., Otani H., Furukawa R. (2004) “Comparison and Evaluation of Laser Scanning and Photogrammetry and Their Combined Use for Digital Recording of Cultural Heritage”, IAPRS&SIS, 35(5): 401-406, Istanbul, Turkey.

- Kahya N.C., Sağsöz A. (2004) “Kentsel Sitlerde Değişim: Doğu Karadeniz Bölgesi Kentsel Sitleri”, Planlama, 4, 57-66.
- Kalaycı Ş. (2008) SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri, 3. Baskı, Asil Yayın Dağıtım, Ankara.
- Kapancı M. (2008) Alanya Kaleiçi Evleri, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Karaoğlu, S. (1996) “Restorasyon İlkeleri Doğrultusunda Sanat Eserleri Restorasyon Eğitimi Üzerine Öneriler”, I. Ulusal Restorasyon Eğitimi Sempozyumu Tebliğler, 3-5 Ekim, Safranbolu. 115–119.
- Kiper P. (2004) “Küreselleşme Sürecinde Kentlerimize Giren Yeni Tüketim Mekânları ve Yitirilen Kent Kimlikleri”, Planlama, 4, 14–18.
- Koçak F.N. (2007) “20. Yüzyılda Alanya”, 20. Yüzyılda Antalya Sempozyumu, Akdeniz Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma-Uygulama Merkez, 22–24 Kasım, Antalya, 741–774.
- Konyalı İ.H. (1946) Alanya, Tarihi ve Turistik Kılavuz, İstanbul.
- Kuban D. (2002) Selçuklu Çağında Anadolu Sanatı, YKY, İstanbul.
- Kuban, D. (2001) Türkiye’de Kentsel Koruma, Kent Tarihleri ve Koruma Yöntemleri, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Lackwood M., Worboys G., Kothari A. (2006) Managing Protected Areas A Global Guide, Earthscan, London.
- Leask A., Fyall A. (Editors) (2006) Managing World Heritage Sites, Butterworth-Heinemann is an imprint of Elsevier, USA.
- McDougall, K. and Vines E. (2002) Manual for Tourism Management in Heritage Cities and Towns in Asia for Local Government and Community Stakeholders, UNESCO Nordic World Heritage Office, Nordic.

- McNeill W. (2002) Dünya Tarihi, Çeviren: Alaaddin Şenel, 6. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara.
- Mumford, L. (2007) Tarih Boyunca Kent, (Çeviren: Gürol Koca, Tamer Tosun), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Netemeyer, R.G., Bearden, W.O. ve Sharma,S. (2003), Scaling Procedures: Issues and Applications, Sage Publications, U.S.A.,
- Oğuz Ö. (2007) “UNESCO, Kültür ve Türkiye”, Milli Folklor, Yıl 19, Sayı 73, 5–11.
- Orbaşlı A. (2000) Tourists in Historic Towns, E&FN Spon, New York.
- Ödekan A. (1999) Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, 2. Cilt, YEM Yayın, İstanbul.
- Özdemir M.Z. D. (2004) “Yeni Atina Bildirgesi (Şartı) 2003”, Planlama, 4, 67–78.
- Özdemir Ş. (2008) “Kıyı Nöbeti: Osmanlı Devleti’nin Akdeniz’de Kıyı Koruması”, Tarih İncelemeleri Dergisi, Cilt XXIII, Sayı 1, Temmuz, 187–210.
- Özdemir N. (2009) “Kültür Ekonomisi ve Endüstrileri ile Kültürel Miras Yönetimi İlişkisi”, Milli Folklor, Yıl 21, Sayı 84, 73–86.
- Öztürk N. (1999) “Alanya’nın Türkler Tarafından Fethi ve Sonrasına Dair Bazı Düşünceler”, 9. Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri, T.C. Alanya Belediyesi, Hür Ofset, Konya, 429–433.
- Özükan B. (2003) Türkiye’nin Kültür Hazineleri, Antik Çağlardan Günümüze Kültür İzleri, 2. Baskı, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.
- Pekin F., Yılmaz H.F. (2008) Türkiye’nin Kültür Mirası 100 Kale, NTV Yayınları, İstanbul.
- Poria Y., Reichel A., Biran A. (2006) “Heritage Site Management Motivations and Expectations”, Annals of Tourism Research, Vol. 33, No. 1, 162–178.

- Prentice R. C., Witt S. F., Hamer C. (1998) "Tourism as Experience The Case of Heritage Parks", *Annals of Tourism Research*, Vol. 25, No. 1, 1–24.
- Rudolf N. (1985) *Eski Anadolu Mimarlığı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.
- Russo A. P. (2002) "The Vicious Circle of Tourism Development in Heritage Cities", *Annals of Tourism Research*, Vol. 29, No. 1, 165–182.
- Sakaoğlu N. (2008) "Kaleler ve Şehir Surları", *Geçmişten Geleceğe Yerel Kimlik, Tarihi Kentler Birliği Dergisi*, Sayı: 14, 23–25.
- Saraç D. (2003) *History of Archaeological and Cultural Heritage Management in Turkey and Europa: A Look From The Past to Present*, Bilkent University, The Institute of Economics and Social Sciences, Ankara.
- Saygın N.Y., Kiper N., Güçer E. (2004) "Bir Stüdyo Çalışması, İYTE: Alaçatı Tarihi Yerleşim Alanı Koruma Projesi", *Planlama*, 4, 34-47.
- Sennett R. (2002) *Ten ve Taş Batı Uygarlığında Beden ve Şehir*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Sirel A. (2001) "Kentsel Çevrelerde Kimlik Sorunu ve Alanya Örneği", 10. Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri, T.C. Alanya Belediyesi, Hür Ofset, Konya, 642–644.
- Sirel Ü. (2001) "Alanya Tersanesinin Korunma ve Değerlendirilmesi Üzerine", 10. Alanya Tarih ve Kültür Seminerleri, T.C. Alanya Belediyesi, Hür Ofset, Konya, 589–592.
- Sönmez, M. (2008) *WEB Tabanlı CBS ile Bergama'nın Turizm Coğrafyasında Kültürel Miras Değerlendirilmesi*, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.
- Taştan M., Çelebi Y. (2007) *Tarih Sözlüğü*, Asil Yayın Dağıtım A.Ş., Ankara.
- Tatlidil, E. (2009) "Kent ve Kent Kimliği; İzmir Örneği", *Ege Akademik Bakış / Ege Academic Review* 9 (1): 319–336.

- Tayfun A., Kılıçlar A. (2004) “Turizmin Sosyal Etkileri ve Yerli Halkın Turiste Bakışı”,*G.Ü. Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1, 1–17.
- UNESCO (2002) *World Heritage Manuals Managing Tourism at World Heritage Sites: A Practical Manual for World Heritage Site Managers*, UNESCO World Heritage Center.
- Uslu A., Kiper T. (2006) “Turizmin Kültürel Miras Üzerine Etkileri: Beypazarı/Ankara Örneğinde Yerel Halkın Farkındalığı”, *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi*, 3(3), 305-314.
- Utkutuğ Z., Uruk G., Sağlam H., Aksulu I., Akalın A., Gültek M. (1993) “Tarihi Çevre Koruma - Yenileme Çalışmalarında Kentsel Bölge Ölçeği: Ankara Kale Önü Koyunpazarı Yokuşu Koruma - Geliştirme Projesi Örneği”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt: 36 Sayı: 1.2 Sayfa: 421-436.
- Ülkü, O. (2007) “Osmanlı İmparatorluğu’nda Savunma Sistemi Olarak Tabya Mimarisi”, *Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 27, 245 – 270.
- Ünkazan S. (2006) *Edirne ve Çevresinde Osmanlı Dönemi Askeri Mimari, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne*
- Wood B.P. (2000) *A Multi Regional Analysis of Heritage Management: An Approach to Building New Partnerships*, University of Calgary, Faculty of Environmental Design, A Master’s Degree Project, Calgary, Alberta.
- Yeter E. (2007) *Kentsel Gelişme ve Kültür Değerleri*, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara.
- Yetkin H. (1974) *Adım Adım Alanya*, Yaprak Matbaacılık, İstanbul.

- Yıldırım A.E., Çobanoğlu N. (2009) “Biyoetik Bir Miras: Geleneksel Yerleşim Biçimlerinde Biyoetik Değerler”, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 1 (1), 97-126.
- Yıldız S. (2009) Bizans Tarihi, Kültürü, Sanatı ve Anadolu’daki İzleri, 2. Baskı, Detay Yayıncılık, Ankara.
- Yücel, C., Gülersoy, N.Z. (2006) “Türkiye’de Kentsel Sit Alanlarının Planlanması İçin Bir Sistem Önerisi”, İTÜ dergisi/a, mimarlık, planlama, tasarım, Cilt:5, Sayı:1, Mart, 3-14, s.4.
- Yücel C. (2005) “Korunacak Kentsel Alanların Planlanmasında Güncel Yaklaşımlar”, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 18, 223–235.
- Yüzbaşıoğlu N., Ünlü N. (2003) Türkiye Gezi Kitaplığı Alanya, Boyut Yayın Grubu, İstanbul.
- <http://www.tuik.gov.tr>, Erişim Tarihi: 14.10.2010.
- <http://www.cekulvakfi.org.tr/icerik/haftaninYazisi.asp?ID=17>, Erişim Tarihi: 15.10.2010.
- <http://www.culturalheritagetourism.org/fourSteps.htm>, Erişim Tarihi: 14.10.2010.
- http://www.edirneint.bel.tr/unesco_selimiye_3.htm, Erişim Tarihi: 15.10.2010.
- http://egitek.meb.gov.tr/aok/aok_kitaplar/AolKitaplar/Cografya_8/szlk.pdf, Erişim Tarihi: 15.10.2010.
- <http://www.istanbulmiraskomitesi.com>, Erişim Tarihi: 22.09.2010.
- http://ec.europa.eu/culture/key-documents/doc975_en.htm, Erişim Tarihi: 19.10.2010.
- <http://www.kultur.gov.tr>, Erişim Tarihi: 15.10.2010.
- <http://whc.unesco.org/pg.cfm?cid=31&l=en&&&mode=table>, Erişim Tarihi: 19.05.2010.
- <http://www.genctarihciler.com>, Erişim Tarihi: 28.11.2010.

http://akmed.kaleicimuzesi.com/upload/makale/alanya_kalesi_kazisindan_cik_an.pdf, Erişim Tarihi, 02.11.2010.

<http://www.mahmutlarskaptanoglulisesi.k12.tr/ilcemiz>, Erişim Tarihi: 29.11.2010.

http://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Alanya_kale_byzantine_church.jpg, Erişim Tarihi: 29.11.2010.

<http://www.tsunny.com/admin/kaleler/alanya-kalesi.html>, Erişim Tarihi: 29.11.2010.

<http://iltanitimplari.blogcu.com/etiket/arasta>, Erişim Tarihi: 29.11.2010.

http://www.alanya.tv/tr/AlanyaResimleri/Camiler_Kiliseler, Erişim Tarihi: 29.11.2010.

<http://www.flickr.com/photos/galpay/3911311012/sizes/m/in/photostream>, Erişim Tarihi: 30.11.2010.

<http://minikmeleklere.blogspot.com/2009/05/antalya-gezi-rotasi.html>, Erişim Tarihi: 30.11.2010.

ISBN: 978-625-367-707-7